

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα: Ιστορίας – Αρχαιολογίας – Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Αϊβάζογλου Μαρία

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΙ

Πτυχιακή Εργασία

Επόπτες: Ι. Λώλος

Β. Τσιότρας

Βόλος 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 4784/1
Ημερ. Εισ.: 29-06-2006
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΙΑΚΑ
2005
AIB

“Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τους επόπτες καθηγητές μου κ. Β. Τσιότρα και κ. Ι. Λόλο για τη βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας”

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....σελ. 1 – 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α)Βίος και Έργα του Δημοσθένη.....σελ. 3 – 4

Β)Ιστορικό πλαίσιο (4^{ος} αι π.Χ.)..... σελ. 5 – 9

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΡΟΣ Ι: Λόγοι του Δημοσθένη – Αναφορές σχετικά με τη Θεσσαλία

Κατ' Άριστοκράτους..... σελ.10 – 11

Α' Φιλιππικός..... σελ.11 – 13

Α' Όλυνθιακός..... σελ.13 – 15

Β' Όλυνθιακός..... σελ.15 – 18

Περὶ εἰρήνης..... σελ.18 – 20

Β' Φιλιππικός..... σελ.20 – 21

Περὶ τῆς παραπρεσβείας..... σελ.21 – 23

Περὶ Ἄλοννήσου.....σελ.23 – 25

Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ..... σελ.25 – 28

Γ' Φιλιππικός..... σελ.28 – 30

Δ' Φιλιππικός..... σελ.30 – 33

Περὶ τοῦ στεφάνου..... σελ.33 – 35

ΜΕΡΟΣ ΙΙ:Οι θέσεις του Δημοσθένη για τους Θεσσαλούς...σελ.37 – 51

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.52 – 53

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.54 – 55

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....σελ.56 - 62

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Θεσσαλία ως πεδίο ανταγωνισμού ανάμεσα στη Μακεδονία και την Αθήνα όπως προκύπτει από τους λόγους του Δημοσθένη, είναι το αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας. Η επιλογή συγκεκριμένα της περιοχής της Θεσσαλίας δεν είναι παράξενη, καθώς η φοίτησή μου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με οδήγησε σε αυτήν. Είναι γνωστό ότι οι Θεσσαλοί διαδραμάτισαν έναν αρκετά σημαντικό ρόλο στα πράγματα της εποχής, αφενός επειδή η περιοχή τους βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και αποτέλεσε πέρασμα για το βασιλιά των Μακεδόνων Φίλιππο στη διάβασή του προς τη νότια Ελλάδα και αφετέρου επειδή οι ίδιοι υπήρξαν σύμμαχοί του. Έτσι, η εμπλοκή τους στα γεγονότα ήταν το φυσικό επακόλουθο.

Η διαμάχη και η εχθρότητα που υπήρχε ανάμεσά στη Μακεδονία και την Αθήνα ήταν γνωστή στην αρχαιότητα και πολλοί συγγραφείς ασχολήθηκαν με το ζήτημα αφιερώνοντας πολλές σελίδες στα έργα τους. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο Δημοσθένης, που αφιέρωσε όχι μόνο τα έργα του, αλλά και ολόκληρη τη ζωή του στον αγώνα για την υπεράσπιση των συμφερόντων της Αθήνας εναντίον της ισχυροποίησης της Μακεδονίας. Σκοπός της ζωής του έγινε για το Δημοσθένη η αντιμετώπιση του Φιλίππου και η εξασθένηση της δύναμής του, καθώς όσο περνούσε ο καιρός ο βασιλιάς της Μακεδονίας γινόταν όλο και πιο επικίνδυνος για την Αθήνα. Η έχθρα του προς την ανερχόμενη δύναμη του βορρά γινόταν φανερή στους λόγους του, όπου εκφραζόταν με τα πιο σκληρά λόγια για τον άσπονδο εχθρό της πατρίδας του. Ο ρήτορας μιλούσε για το Φίλιππο αποκαλώντας τον “ο βάρβαρος από την Πέλλα”.¹ Ο Φίλιππος ήταν ο νέος κατακτητής και κυρίαρχος και ο Δημοσθένης δεν μπορούσε να φανταστεί ότι η Αθήνα θα υποτασσόταν υπό τον έλεγχό του. Η στάση του είναι δικαιολογημένη αν λάβουμε υπόψη ότι ήθελε η πόλη του να είναι ελεύθερη, ανεξάρτητη, ηγέτιδα όλων των άλλων πόλεων, όπως πριν από έναν αιώνα περίπου στην εποχή του Περικλή. Αγαπούσε υπερβολικά την πατρίδα του και ήταν πνεύμα ανήσυχο και ελεύθερο, που δε θα μπορούσε να υποταχθεί και γι' αυτό όταν ήρθε η στιγμή να τον συλλάβουν οι απεσταλμένοι των Μακεδόνων, προτίμησε να θέσει ο ίδιος τέρμα στη ζωή του.

Το κύριο μέρος της εργασίας αυτής χωρίζεται σε δύο ενότητες:

¹ Nicholas Hammond, *Το Μακεδονικό κράτος*, Παπαζήσης, μτφ. Δ. Γκούσκος, Ευκλ. Σακελλάριος Αθήνα 1999, σ. 46

Στην πρώτη ενότητα παρατίθενται οι λόγοι του Δημοσθένη που περιέχουν αναφορές στη Θεσσαλία (πόλεις, περιοχές, τοπωνύμια) και τους Θεσσαλούς. Για κάθε λόγο υπάρχει μια εκτενής ανάλυση στην αρχή, όπου αναφέρεται συνοπτικά το περιεχόμενο του λόγου και το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, και κατόπιν γίνεται η παράθεση και η ανάλυσή των αναφορών του ρήτορα. Οι λόγοι που αναλύθηκαν αφορούν στην εξωτερική πολιτική της Αθήνας και σχετίζονται με την αντιμετώπιση του Φιλίππου ως απειλής για την Αθήνα, εκτός από τους λόγους “*Περὶ τῆς παραπρεσβείας*” και “*Περὶ τοῦ στεφάνου*”, που ανήκουν στην κατηγορία των δημοσίων δικανικών. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να αναφέρω ότι μελετήθηκαν όλοι οι σωζόμενοι λόγοι και τα αποσπάσματα του Δημοσθένη και αποδελτιώθηκαν όλες οι αναφορές στη Θεσσαλία, τους Θεσσαλούς και σε συγκεκριμένες πόλεις, περιοχές, πρόσωπα του θεσσαλικού χώρου. Ορισμένες όμως μεμονωμένες αναφορές και απλή παράθεση ονομάτων χωρίς ιδιαίτερη σημασία δεν εντάχθηκαν στην πραγμάτευσή μου, αλλά παρατίθενται στο παράρτημα (π.χ. λόγος “*Κατὰ Νεαίρας* 4).

Στη δεύτερη ενότητα προσπάθησα να παρουσιάσω την εξέλιξη των απόψεων του Δημοσθένη για τους Θεσσαλούς μέσα από τους λόγους του, κατά την πάροδο του χρόνου. Με άλλα λόγια ξεκινώντας από τον παλαιότερο και καταλήγοντας στον πιο πρόσφατο λόγο του, μέσα από παραθέσεις χωρίων, εξετάζω αν αλλάζει το ύφος του, ο τόνος του, και η συμπεριφορά του. Αυτή η έρευνα είναι χρήσιμη, καθώς από τη μια μας δίνει στοιχεία για τα τότε συμβάντα και την εξέλιξη των πραγμάτων στο πολιτικό προσκήνιο και από την άλλη έχουμε τη δυνατότητα να δούμε τα όρια στα οποία μπορεί να φτάσει η φιλοπατρία και η φιλαρχία του ρήτορα.

Ο Δημοσθένης
(Γλυπτοθήκη της
Κοπεγχάγης)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ

Ο Δημοσθένης, γιος του Δημοσθένη από το δήμο της Παιανίας, γεννήθηκε το 384 στην Αθήνα. Καταγόταν από την τάξη των εύπορων επιχειρηματιών. Ο πατέρας του είχε εργαστήριο όπλων και είχε σημαντική περιουσία,² ενώ η μητέρα του Κλεοβούλη, είχε πιθανώς σκυθικό αίμα και γι' αυτό και οι εχθροί του (π.χ. Δείναρχος, Αισχίνης κ.ά.) τον κορόιδευαν αποκαλώντας τον “Σκύθη”. Ο Αισχίνης τον ονομάζει ελληνόφωνο βάρβαρο.³

Σε ηλικία επτά χρόνων, έχασε τον πατέρα του. Οι τρεις κηδεμόνες του όμως, Αφοβος, Δημοφώντας και Θηριπίδης αποδείχτηκαν ανέντιμοι διαχειριστές της περιουσίας και γι' αυτό ο Δημοσθένης αμέσως μετά την ενηλικίωσή του αναγκάστηκε να καταπιαστεί με σοβαρές δίκες για να μπορέσει να περισώσει για τον εαυτό του ένα μέρος από τα πλούτη του πατέρα του. Η παράδοση αναφέρει τον Ισαίο ως δάσκαλό του, τη δύναμη όμως της θέλησής του την απέδειξε όταν πολέμησε με επιτυχία διάφορες σωματικές ελλείψεις, - καχεκτική σωματική διάπλαση και βραδυγλωσσία. Με την ίδια επιμέλεια μόρφωσε και το πνεύμα του, ενώ πολύ δυνατή ήταν επάνω του η επίδραση του Θουκυδίδη καθώς η εικόνα του αθηναϊκού μεγαλείου που βρήκε εκεί τον επηρέασε για όλη του τη ζωή.

Σώζονται οι λόγοι του “*Κατὰ Αφόβου*” και η απάντησή του στην απολογία τού Αφόβου από τον αγώνα που διεξήγαγε στα δικαστήρια εναντίον των ανέντιμων κηδεμόνων του.⁴ Η τέχνη που επέδειξε για τη δική του υπόθεση τον διαμόρφωσε ρητορικά και τον έθεσε στη διάθεση άλλων ως λογογράφο με αμοιβή. Παράλληλα, πρέπει να έδινε και μαθήματα ρητορικής. Επειδή η φήμη του ως συγγραφέα λόγων ήταν μεγάλη γι' αυτό πολλά ψευδεπίγραφα κείμενα πέρασαν κάτω από το όνομα του.⁵

Γρήγορα διακρίθηκε, απέκτησε φήμη και χρήματα και όταν στα 30 του χρόνια θέλησε ν' αφιερωθεί στην πολιτική ήταν πλέον αρκετά εύπορος. Η πρώτη εμφάνισή

² Albin Lesky, *Η Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μτφ. Αγ. Τσοπανάκη, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988 σ.823

³ Werner Jaeger, *Δημοσθένης*, μτφ. Δ. Καρπουζά – Καρασάββα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1984 σ. 40

⁴ Lesky, σ. 824

⁵ Lesky, σ. 825

του στον πολιτικό στίβο της Βουλής και της εκκλησίας του δήμου έγινε το 354 π.Χ. με το λόγο “*Περὶ Συμμοριῶν*” που αφορούσε στην υποχρέωση των εύπορων πολιτών να δώσουν χρήματα για τη συγκρότηση στόλου ενόψει των φημών για νέα περσική απειλή.⁶

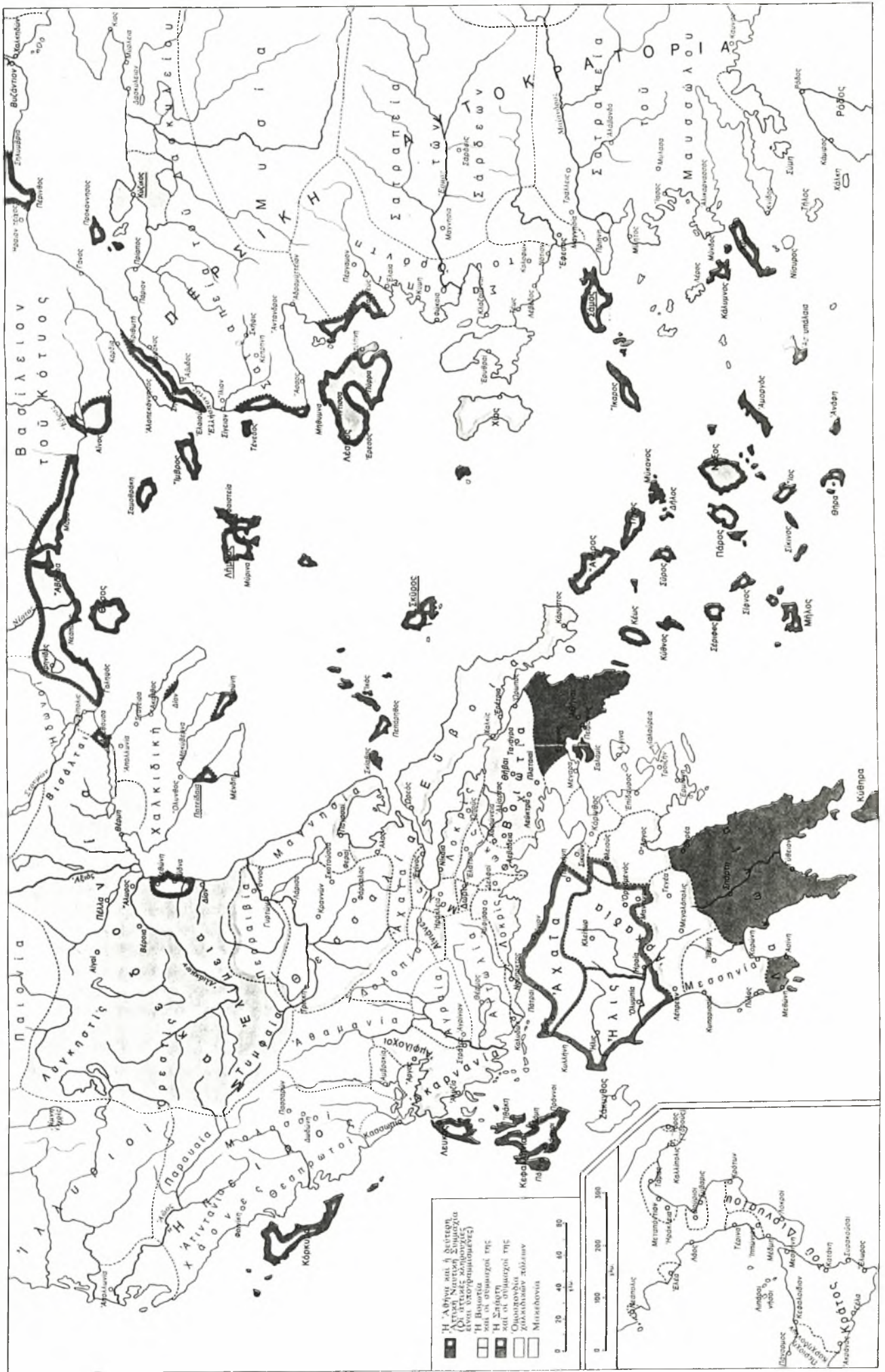
Λίγο αργότερα ο Δημοσθένης κατάλαβε ότι η πραγματική απειλή για την ελευθερία της Αθήνας αλλά και όλης της νότιας Ελλάδας δεν προερχόταν από τους Πέρσες, αλλά από τους φιλόδοξους Μακεδόνες του Φιλίππου. Προσπάθησε λοιπόν με τους τέσσερις Φιλιππικούς του, με τους τρεις Ολυνθιακούς, καθώς και με τους λόγους “*Περὶ εἰρήνης*” και “*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ*”, να πείσει τους συμπατριώτες του να οργανωθούν για να αντιμετωπίσουν τον από βορρά κίνδυνο που υπονόμει την ηγεμονική θέση τους στην Ελλάδα.

Ο Αλέξανδρος, γιος και διάδοχος του Φιλίππου, οργισμένος με την αντιμακεδονική πολιτική του Δημοσθένη, απαίτησε από τους Αθηναίους να τον παραδώσουν μαζί με άλλους εφτά ρήτορες, οι οποίοι είχαν επιτεθεί με τους λόγους τους εναντίον του πατέρα του και του ίδιου. Επενέβησαν όμως μερικοί πολιτικοί της φιλομακεδονικής παράταξης και έπεισαν τον Αλέξανδρο να ανακαλέσει την αξίωσή του.

Το 324 π.Χ. ο Δημοσθένης κατηγορήθηκε ότι είχε καταχραστεί είκοσι τάλαντα από τα χρήματα που είχε φέρει μαζί του ο θησαυροφύλακας του Μεγ. Αλεξάνδρου, Άρπαλος, όταν κατέφυγε στην Αθήνα. Γι’ αυτόν το λόγο ο Δημοσθένης καταδικάστηκε σε πρόστιμο πενήντα ταλάντων κι επειδή δεν τα είχε κλείστηκε στη φυλακή απ’ όπου δραπέτευσε και κατέφυγε στην Τροιζήνα. Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. ο Δημοσθένης επέστρεψε στην Αθήνα, αφού είχε αναιρεθεί με ειδικό ψήφισμα η καταδίκη του, ελπίζοντας ότι επιτέλους είχε απαλλαγεί από τους Μακεδόνες. Όμως, μετά την ήττα των Ελλήνων στο Λαμιακό πόλεμο, ο Μακεδόνας αντιβασιλέας Αντίπατρος καταδίκασε σε θάνατο τους πρωταίτιους και φυσικά και το Δημοσθένη. Για να αποφύγει τη σύλληψη ο Δημοσθένης κατέφυγε στο ναό του Ποσειδώνα στο νησί Καλαύρια (Πόρος), αλλά οι διώκτες του τον ανακάλυψαν, αυτός όμως αντί να παραδοθεί, προτίμησε να αυτοκτονήσει πίνοντας κώνειο.⁷

⁶ Jaeger, σ. 95

⁷ πρβ. επίσης, Ένθετο στην εφημερίδα “*Το Βήμα*”, 4 Απριλίου 2004

5. Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΙΟΣ 362 π.Χ.

Παιονία

Βυγκησις

Βισάλται

Λίμνη Οχρίς

Αίγαι

Πέλλα

Θέρμη

Απολλωνία

Βέροια

Άλωρος

Μεθώνη

ΰδνα

Χαλκιδική

Όλυνθος

Ποτειδαία

Μένδη

Θρησσις

Ελίμεια

Περραιβία

Γυρτών

Γόννος

Πασσαρών

Δωδώνη

Τρικχη

Λάρια

Κρανών

Σκοτούσσα

Φεραί

Παγασαί

Φάρσαλος

Άλος

Σκιάθος

Πεπάρηθος

Άμβρακία

Άργος

Αθηανιδία

Αιολία

Αχαΐα

Έχινος

Όρεός

Λευκός

Άμφιλοχία

Αγραιά

Αιλιάνες

Αιλιάνες

Νικάια

Λοκρίς

Εύβοια

Άμιζία

Στράτος

Άγρίνιον

Θέσμος

Αιτωλία

Αιφισσα

Δελφοί

Χαρώνεια

Άλιάρτος

Χαλκίς

Έρέτρια

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Άμφιλοχία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

Αιτωλία

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ (4^{ος} αι. π.Χ.)

Μετά από έναν ταραγμένο για τους Έλληνες 5ο αι., ακολουθεί ο 4ος ο οποίος κατά το μεγαλύτερο μέρος του σημαδεύεται από ένα συνεχή ανταγωνισμό ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις.

Η εξέλιξη των πραγμάτων στην Ελλάδα κατά τα πρώτα χρόνια του 4ου αι., βρίσκεται υπό την άμεση επιρροή της περσικής πολιτικής, η οποία χρησιμοποιώντας απλόχερα τον αυτοκρατορικό χρυσό, κατορθώνει να υποδαυλίσει με πολλή επιδεξιότητα την απέχθεια των Ελλήνων για την αυταρχική διοίκηση της κυρίαρχης Σπάρτης. Η επιθυμητή από την Περσία σύγκρουση άρχισε με τη διένεξη των Λοκρών και των Φωκέων το 395 π.Χ. Πίσω από τους πρώτους βρισκόταν η Θήβα, ενώ οι Φωκείς εξασφάλισαν την υποστήριξη της Σπάρτης.⁸ Η αντιπαράθεση της Σπάρτης με την Περσία έληξε με την υπογραφή της ειρήνης του βασιλέως (Ανταλκίδειος ειρήνη) το 386 π.Χ., όπου οι Έλληνες αναγκάστηκαν να αποδεχτούν τους όρους των Περσών: παράδοση της μικρασιατικής χώρας με τις Κλαζομενές και την Κύπρο στην Περσία, αυτονομία όλων των ελληνίδων πόλεων μ' εξαίρεση των παλαιών κληρουχιών.⁹ Μετά από ένα πανελλήνιο συνέδριο ειρήνης το 386 π.Χ. οι Έλληνες δήλωσαν ότι ήταν πρόθυμοι να δεχθούν τους όρους.

Το 382 π.Χ. η Σπάρτη αναμείχθηκε στη διένεξη της Χαλκιδικής ομοσπονδίας με τη Μακεδονία, και πιο συγκεκριμένα οι Λακεδαιμόνιοι εμφανίστηκαν μαζί με το Μακεδόνα βασιλιά Αμύντα Γ' ως προστάτες των διαφόρων μεμονωμένων πόλεων της Χαλκιδικής κατά της Ολύνθου. Η Ολυνθος, η πρωτεύουσα της Χαλκιδικής ένωσης εξαναγκάστηκε να παραδοθεί το 379 π.Χ. ύστερα από μακροχρόνια πολιορκία.¹⁰

Η Θεσσαλία είχε παίξει μέχρι τώρα έναν μάλλον δευτερεύοντα ρόλο στη μεγάλη πολιτική, λόγω των αδιάκοπων εμφύλιων συγκρούσεων των κραταιών αριστοκρατικών γενών της. Τώρα όμως, απέκτησε η χώρα στο πρόσωπο του τυράννου Ιάσονα από τις Φερές, έναν ηγέτη, ο οποίος πέτυχε να συνενώσει με την πυγμή του τις κεντρόφυγες δυνάμεις της.¹¹ Το έργο του ήταν κιόλας ολοκληρωμένο στα 372 π.Χ., αφού δύο χρόνια πρωύτερα είχε υποκύψει στον Ιάσονα και ο

⁸ Hermann Bengtson, *Ιστορία της αρχαίας Ελλάδος*, μτφ. Αντρ. Γαβριλής, Μέλισσα, Αθήνα 1991 σ.228

⁹ Bengtson, σ. 230

¹⁰ Bengtson, σ. 233

¹¹ Bengtson, σ. 234

τετράρχης της Φαρσάλου Πολυδάμας. Καμιά άλλη δύναμη στην Ελλάδα δεν διέθετε ισχύ ανάλογη προς εκείνη της Θεσσαλίας (8.000 ιππείς και 20.000 πεζοί στρατιώτες). Έχοντας τη συμμαχία του βασιλιά των Μακεδόνων και των Αθηνών (ο Ιάσωνας υπήρξε για ορισμένο χρονικό διάστημα μέλος της δεύτερης αθηναϊκής συμμαχίας) και υποστηριζόμενος από αφοσιωμένους υποτελείς ο Θεσσαλός ηγέτης σχεδίασε ακόμη και την πραγματοποίηση ενός πολέμου κατά των Περσών κερδίζοντας έτσι την επιδοκμασία των Ελλήνων πατριωτών.¹²

Το 371 π.Χ. έγινε η μάχη στα Λεύκτρα, όπου οι Σπαρτιάτες ηττήθηκαν και η νίκη του Επαμεινώνδα σήμανε την έναρξη της Θηβαϊκής ηγεμονίας. Μετά το θάνατο του Ιάσωνα, τον διαδέχονται στην εξουσία οι αδερφοί του Πολύδωρος και Πολύφρων, ο ένας μετά τον άλλο, οι οποίοι όμως δολοφονούνται. Ο Αλέξανδρος των Φερών, ανιψιός του Πολύφρονα αναλαμβάνει την εξουσία.¹³ Γύρω στο 365 π.Χ. οι Βοιωτοί είχαν καταφέρει ν' αποκτήσουν κάποια επιρροή στη Θεσσαλία. Αν και ο Πελοπίδας είχε σκοτωθεί στις Κυνός Κεφαλές, ύστερα από ένα νικηφόρο αγώνα, η εξουσία του Φεραίου Αλέξανδρου είχε περιοριστεί στην τετραρχία του, ενώ είχε υποχρεωθεί να παρέχει στρατιωτική βοήθεια στους Βοιωτούς.¹⁴

Μετά τη μάχη της Μαντινείας το 362 π.Χ. δημιουργείται στην περιφέρεια του ελληνισμού η δύναμη εκείνη που ήταν προορισμένη να αναλάβει την πολιτική ηγεσία της Ελλάδας, - το Μακεδονικό βασίλειο υπό το Φίλιππο Β'. Η βαθιά "μεταλλαγή του ελληνισμού" γίνεται φανερή κατά τα μέσα του 4^{ου} αιώνα σ' όλους τους τομείς. Η εικόνα της Ελλάδας κατά τη συγκεκριμένη μεταβατική περίοδο δεν έχει ενότητα και είναι γεμάτη αντιθέσεις: στη θέση της τάξης κυριαρχεί το πολιτικό χάος, η αυθαιρεσία και ο αυτοσχεδιασμός. Υπάρχει βέβαια μια σχετική ανάπτυξη του ναυτιλιακού εμπορίου (σύναψη πολυάριθμων εμπορικών συνθηκών) και ενεργοποίηση της ελληνικής τραπεζικής δραστηριότητας, ενώ παράλληλα, παρουσιάζονται έντονες κοινωνικές αντιθέσεις μεταξύ πενήτων και πλουσίων.¹⁵

Με το Φίλιππο ο μακεδονικός λαός αναλαμβάνει την ηγεσία της Ελλάδας για πρώτη φορά στην ιστορία της αρχαιότητας, ενώ με την κατάκτηση της περσικής αυτοκρατορίας από τον Αλέξανδρο φθάνει στην κοσμοκρατορία. Για ορισμένους όμως τους νότιους Έλληνες οι Μακεδόνες έμειναν πάντοτε ένα βάρβαρο φύλο. Ουδέποτε, ούτε και κατά το αποκορύφωμα της κοσμοκρατορίας τους ακόμα, δεν

¹² Bengtson, σ. 234

¹³ Bengtson, σ. 238

¹⁴ Bengtson, σ. 239

¹⁵ Bengtson, σ. 271

κατόρθωσαν να αναγνωριστούν από εκείνους ως ισότιμοι στο πολιτιστικό πεδίο.¹⁶ Παράλληλη προς την άνοδο της μακεδονικής μοναρχίας ήταν η πτώση της Αθήνας και της ναυτικής της ομοσπονδίας. Η εξασθένηση των Αθηνών ήταν μεγάλη ευκαιρία για το Φίλιππο.¹⁷

Η κηδεμονία της δελφικής αμφικτιονίας και έμμεσα η ηγεμονία πάνω σε ολόκληρη την κεντρική Ελλάδα, αποτέλεσε την αιτία δημιουργίας μιας διένεξης μεταξύ Φωκέων αφενός και Βοιωτών και Θεσσαλών αφετέρου. Έτσι, είχε αρχίσει ένας επικίνδυνος πόλεμος, που επεκτεινόταν σε όλο και πιο μεγάλα τμήματα της Ελλάδας.¹⁸ Με την εξάπλωσή του στη Θεσσαλία, ο Ιερός πόλεμος πήρε πιο ευρεία κλίμακα. Ενώ οι τύραννοι των Φερών ευνόησαν τον Ονόμαρχο (ηγέτη των Φωκέων), οι Αλευάδες ζήτησαν τη βοήθεια του βασιλιά Φιλίππου. Στην αρχή όμως, ο μονάρχης του βορρά δε σημείωσε επιτυχία, ενώ ο Ονόμαρχος έπληξε δύο φορές καίρια τους Μακεδόνες και διατήρησε τις θέσεις του στη Θεσσαλία (καλοκαίρι του 353 π.Χ.).¹⁹ Η αποφασιστική λύση για την κατάσταση στην Ελλάδα δόθηκε την άνοιξη του 352 π.Χ. και μάλιστα στο θεσσαλικό έδαφος. Στο Κροκωτό πεδίο (πιθανώς κοντά στην πεδιάδα του Παγασητικού κόλπου), ο Φίλιππος νίκησε τον Ονόμαρχο. Μετά τη νίκη του παρέμεινε ως διορισμένος αρχιστράτηγος του θεσσαλικού ομοσπονδιακού στρατού. Στις Παγασές ναυλοχούσαν μακεδονικά πλοία, διάφορες θεσσαλικές πόλεις δέχθηκαν μακεδονικές φρουρές, ενώ από τα θεσσαλικά τελωνεία συγκέντρωσε ο Φίλιππος άφθονα εισοδήματα. Έτσι, παγιώθηκε η μακεδονική κυριαρχία στη Θεσσαλία, που αποτέλεσε σπουδαία κτήση.²⁰

Ο Φίλιππος προσπάθησε να αναβάλει όσο ήταν δυνατό, τη σύγκρουση με τους άλλους Έλληνες και μάλιστα με την Αθήνα. Προς την υπόλοιπη Ελλάδα εφήρμοσε αρχικά την τακτική της ειρηνικής διείσδυσης ως προς τα μέσα που διάλεξε, γι' αυτό ήταν ελάχιστα απαιτητικός. Το ότι τελικά υποχρεώθηκε να φτάσει στον απροκάλυπτο πόλεμο, οφείλεται προπάντων στη θανάσιμη εχθρότητα του Δημοσθένη. Ο μεγάλος ρήτορας πέτυχε κυρίως να κινητοποιήσει τις δυνάμεις των νοτίων Ελλήνων κατά του άρχοντα του βορρά, μεταφέροντας τον αγώνα για την πολιτική εξουσία στο

¹⁶ Bengtson, σ. 280

¹⁷ Bengtson, σ. 284

¹⁸ Bengtson, σ. 285

¹⁹ R. Sealey, *A History of the Greek city-states 770-338 b.C.*, University of California Press, Berkeley 1976, σ.445

²⁰ Bengtson, σ. 286

ιδεολογικό πεδίο και δίνοντας έτσι στην αντίθεση των δύο “κόσμων” μεγαλύτερο βάθος, κάνοντας στην ουσία το χάσμα αγεφύρωτο.²¹

Το 346 π.Χ. υπογράφηκε η Φιλοκράτειος ειρήνη μεταξύ Μακεδονίας – Αθήνας ύστερα από διαπραγματεύσεις και αποστολές πρεσβειών και από τις δύο πλευρές.

Μετά την ιλλυρική εκστρατεία του Φιλίππου (344 π.Χ.), επακολούθησε η νέα διευθέτηση των θεσσαλικών πραγμάτων. Αφού αποδείχτηκε ότι η εγκαθίδρυση μιας δεκαδαρχίας – η δημιουργία δηλαδή ενός κοινού αποτελούμενου από δέκα κοινότητες – δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα (344 π.Χ.), αντικαταστάθηκε από την τετραρχία (342 π.Χ.). Η Θεσσαλία εμφανίζεται στο εξής χωρισμένη σε τέσσερις περιφέρειες, κάθε μια από τις οποίες είχε ένα αστικό κέντρο και επικεφαλής της έναν “τετράρχη” διορισμένο, με την έγκριση του Φιλίππου. Επί ένα και μισό σχεδόν αιώνα, μέχρι τη μάχη στις Κυνός Κεφαλές (197 π.Χ.), η Θεσσαλία παραμένει (και μάλιστα σχεδόν χωρίς διακοπή), στενά εξαρτημένη από τη Μακεδονία και τους ηγεμονικούς της οίκους των Αργεαδών και των Αντιγονιδών.²²

Όταν ο Φίλιππος λήστεψε μια μεγάλη αθηναϊκή νηοπομπή με δημητριακά στο Βόσπορο, οι Αθηναίοι κατέστρεψαν τη στήλη με τη συνθήκη της ειρήνης του Φιλοκράτη και ο πόλεμος άρχισε (φθινόπωρο του 340 π.Χ.)²³ Τα πρώτα αποτελέσματα του πολέμου έβρισκαν το Φίλιππο νικητή. Έτσι, ο Μακεδόνας βασιλιάς στράφηκε νότια και η κήρυξη του Ιερού πολέμου κατά της Άμφισσας από την Αθήνα έδωσε την ευκαιρία στο Φίλιππο να επέμβει στην κεντρική Ελλάδα. Το Νοέμβριο του 339 π.Χ. βρισκόταν ήδη νότια των Θερμοπυλών και η Θήβα που βρισκόταν σε άμεσο κίνδυνο σύναψε συμμαχία με την Αθήνα. Το πρώτο χτύπημα του μακεδονικού λέοντος δόθηκε κοντά στην Άμφισσα στους μισθοφόρους του Χάρη και του Πρόξενου, καθώς δέχθηκαν αιφνιδιαστική επίθεση κι έπαθαν πανωλεθρία. Οι Δελφοί και η Ναύπακτος περιήλθαν στους Μακεδόνες, ενώ οι νότιοι Έλληνες, για να μην περικυκλωθούν, αποτραβήχτηκαν στη Χαιρώνεια. Η μάχη που έκρινε οριστικά τα πεπρωμένα της Ελλάδας δόθηκε στην κοιλάδα του Κηφισού, στη Χαιρώνεια, τον Αύγουστο του 338 π.Χ., και η νίκη των Μακεδόνων είναι το σύμβολο του θριάμβου

²¹ Bengtson, σ. 287

²² Bengtson, σ. 290

²³ Bengtson, σ. 291

της παγιωμένης εσωτερικά μοναρχίας πάνω στο χαλαρό συνασπισμό των ελληνίδων πόλεων.²⁴

Όταν ο Φίλιππος δολοφονήθηκε το 336 π.Χ. και τον διαδέχθηκε ο γιος του Αλέξανδρος, πολλοί Έλληνες πίστεψαν ότι είχαν πλέον απαλλαγεί από τη μακεδονική απειλή. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Δημοσθένης, ο οποίος έπεισε τους Αθηναίους να βοηθήσουν τους Θηβαίους να εξεγερθούν. Ο Αλέξανδρος όμως, απέδειξε ότι ήταν πολύ πιο επίφοβος από τον πατέρα του. Η εξέγερση των Θηβαίων κατεστάλη με τον αγριότερο τρόπο και η Θήβα καταστράφηκε ολοσχερώς με διαταγή του Αλεξάνδρου το 335 π.Χ.²⁵

²⁴ Bengtson, σ. 292 -3

²⁵ πρβ, επίσης Ένθετο εφημερίδας “Το Βήμα”, 4 Απριλίου 2004

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΡΟΣ I:

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ – ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Κατ' Αριστοκράτους

Ο αρχηγός των μισθοφόρων Χαρίδημος από τον Ωρεό της Εύβοιας, βοήθησε το 357π.Χ. στις διαπραγματεύσεις της ειρήνης του Χάρη, από την οποία πίστευαν οι Αθηναίοι ότι θ' αποκομίσουν σημαντικές ωφέλειες. Τέσσερα χρόνια αργότερα ο Κερσοβλέπτης, πιθανότατα με τη βοήθεια του Χαρίδημου (ως πολίτη πλέον της Αθήνας, προνόμιο που έλαβε από την ειρήνη), δρούσε εκ νέου εναντίον της Αθήνας στη θρακική χερσόνησο και θεώρησε χρήσιμο να στείλει έναν απεσταλμένο, τον Αριστόμαχο, για να επιβεβαιώσει τη φιλία του στους Αθηναίους και να τους πείσει ότι κανένας εκτός από το Χαρίδημο δε θα μπορούσε να τους δώσει πίσω την Αμφίπολη. Τότε ο Αριστοκράτης πρότεινε στη Βουλή ότι ο Χαρίδημος θα 'πρεπε να μην πειραχθεί από κανέναν. Αυτό σημαίνει ότι όποιος τον σκότωνε θα μπορούσε να συλληφθεί. Η πρόταση ψηφίστηκε από τη Βουλή αλλά ακολούθησε *γραφή παρανόμων*, η οποία προτάθηκε από τον Ευθυκλή.²⁶ Η υπόθεση συζητήθηκε ένα έτος μετά απ' αυτά. Κεντρικό θέμα του λόγου είναι οι σχέσεις Αθήνας και Κερσοβλέπτη, ο οποίος είχε βλέψεις στη Χερρόνησο, η οποία ήταν ζωτικής σημασίας για την Αθήνα, γιατί απ' αυτήν διερχόταν η οδός που εξασφάλιζε τη σίτισή της από τον Εύξεινο Πόντο.²⁷ Αυτός ο λόγος γράφτηκε από το Δημοσθένη για τον Ευθυκλή και χρονολογείται το 352π.Χ., οπότε ο Δημοσθένης ήταν 32 ετών. Δε γνωρίζουμε κάτι συγκεκριμένο για το αποτέλεσμα της δίκης, αλλά ο Χαρίδημος τελικά κέρδισε την εύνοια των Αθηναίων. Πρόκειται για δικανικό λόγο και σηματοδοτεί τη στροφή του Δημοσθένη στην εξωτερική πολιτική.²⁸ Στο συγκεκριμένο λόγο τονίζει ο ρήτορας

²⁶ Demosthenes III, Loeb Classical Library, W. Heinemann, London 1956 σ. 212

²⁷ Δημοσθένους Λόγοι, Κατ' Αριστοκράτους, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 1219

²⁸ Jaeger, σ. 125

επανελημμένα ότι ο μεγαλύτερος εχθρός της Αθήνας είναι ο Φίλιππος και διατυπώνει φόβους για την ασφάλεια των Στενών.²⁹

Με αφορμή το Φίλιππο, και σ' αυτόν το λόγο, ο Δημοσθένης αναφέρεται στους Θεσσαλούς τονίζοντας την αναξιοπιστία τους, όπως και στον *Α' Ολυνθιακό* (παρ. 22). Σε αντίθεση με τους Θεσσαλούς, οι Αθηναίοι ποτέ δεν πρόδωσαν κανένα σύμμαχο ή φίλο τους, αλλά ο Φίλιππος αντί να προτιμήσει την ασφάλεια της φιλίας των Αθηναίων, προτίμησε την απιστία των Θεσσαλών κάνοντάς τους συμμάχους. Αυτό βέβαια εξηγείται από το γεγονός ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς στην προέλασή του προς τη νότια Ελλάδα, θέλησε να συμμαχήσει με τους Θεσσαλούς και τους Θηβαίους και να κατακτήσει όσες πόλεις μπορούσε προκειμένου να γίνει κυρίαρχος. Έτσι λοιπόν, ο Φίλιππος αντί να γίνει φίλος με τους Αθηναίους, προτίμησε τους Θεσσαλούς, που κάποτε είχαν εκθρονίσει τον πατέρα του (*Κατ. Άριστ.* 112).³⁰

Και σ' αυτήν την περίπτωση, ο ρήτορας χρησιμοποιεί τους Θεσσαλούς σ' ένα παράδειγμα με σκοπό να πείσει το ακροατήριό του για την ακρίβεια των λόγων του. Το ύφος του δεν υποδηλώνει κάτι περισσότερο πέρα από τη συγκεκριμένη αναφορά στους Θεσσαλούς και την αναξιοπιστία τους, που τους χαρακτηρίζει.

Α' Φιλιππικός

Ο λόγος χρονολογείται πριν από τους Ολυνθιακούς και γι' αυτό εικάζεται ότι πρέπει να γράφτηκε στις αρχές του 351 π.Χ. Εκφωνήθηκε το 349 π.Χ. και ο Δημοσθένης παίρνει επίσημα εχθρική στάση κατά του βασιλιά της Μακεδονίας.³¹ Στον *Α' Φιλιππικό*, ο ρήτορας προτείνει ακριβώς πρόγραμμα δράσης κατά του

²⁹ Jaeger, σ. 134 και 143

³⁰ "...καὶ χρῆσθαι φίλοις αἰρετώτερον ἢν αὐτῶ τοῖς πατρικοῖς ὑμῖν ἢ Θετταλοῖς, οἳ τὸν πατέρ' αὐτοῦ ποτ' ἐξέβαλον...ὕμεις μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδένα προῦδώκατε πόποτε τῶν φίλων, Θετταλοὶ δ' οὐδένα πόποθ' ὄντιν' οὐ. Ἄλλ' ὁμως οὕτως ἐχόντων τούτων μικρὰ λαμβάνειν καὶ τοὺς ἀπίστους φίλους καὶ τὸ κινδυνεύειν ἀντὶ τοῦ μετ' ἀσφαλείας ζῆν ὁρᾶτε προηρημένον αὐτόν." ("και θα ήταν προτιμότερο γι' αυτόν να μεταχειρίζεται ως φίλους εσάς, που είστε κληρονομικοί φίλοι του, παρά τους Θεσσαλούς, οι οποίοι κάποτε εκθρόνισαν τον πατέρα του...εσείς, άνδρες Αθηναίοι, κανένα ποτέ από τους φίλους σας δεν προδώσατε, οι Θεσσαλοί όμως πρόδωσαν όλους τους φίλους τους. Και όμως, αν και αυτή είναι η κατάσταση των πραγμάτων, έχει προτιμήσει να λαμβάνει λίγα, έχει προτιμήσει φίλους άπιστους και να κινδυνεύει αντί να ζει με ασφάλεια")

³¹ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 67

Φιλίππου, με τον οποίο οι Αθηναίοι, ήδη από το 357 π.Χ., βρίσκονταν σε πόλεμο και παράλληλα προσπαθεί ν' αφυπνίσει τους συμπολίτες του και να τους οδηγήσει στην παλιά τους δραστηριότητα.

Στο λόγο αυτό ο Δημοσθένης αναφέρεται στο νησί Σκιάθος (όπως επίσης και στα νησιά Λήμνος και Θάσος) ως τόπο, όπου μπορούσαν οι Αθηναίοι να στρατοπεδεύσουν όταν αποφασίσουν να εκστρατεύσουν εναντίον του Φιλίππου (παρ. 32): “Υπάρχει δ’ ὑμῖν χειμαδίω μὲν χρῆσθαι τῇ δυνάμει Λήμνω καὶ Θάσῳ καὶ Σκιάθῳ καὶ ταῖς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ νήσοις, ἐν αἷς καὶ λιμένες καὶ σῖτος καὶ ἅ χρῆ στρατεύματι πάνθ’ ὑπάρχει”.³² Το συγκεκριμένο νησί προσέφερε και τροφή αλλά και πρόσβαση λόγω του λιμανιού του, κι έτσι θα ήταν πιο εύκολη η εκστρατεία τους και η παραμονή τους εκεί για ανεφοδιασμό.

Ο Δημοσθένης αναφέρεται στη Σκιάθο, όπως και στα νησιά Λήμνο και Θάσο, δεν παρουσιάζει όμως κάποιο ιδιαίτερο τόνο η αναφορά αυτή. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι η αφύπνιση των Αθηναίων και η δημιουργία στρατού από μέρος τους (μόνιμου, κι όχι προσωρινού, που θα συντάσσεται μόνο σε περιπτώσεις ανάγκης), για να αντιμετωπίσουν με επιτυχία την επερχόμενη απειλή από το Φίλιππο και να του προκαλέσουν ζημιές. Και σε αυτήν την αναφορά στόχος του είναι ο Φίλιππος και ο κίνδυνος που φαίνεται να προκύπτει από την επεκτατική πολιτική του. Πρόκειται γι’ άλλο ένα επιχείρημα προκειμένου να πεισθούν οι Αθηναίοι και να εκστρατεύσουν. Η βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν οι Αθηναίοι στους συμμάχους τους είναι πολύ σημαντική, αρκεί να αντιδράσουν άμεσα.

Παρακάτω στον ίδιο λόγο, ο ρήτορας αναφέρεται στη θεσσαλική πόλη Παγασές, η οποία κυριεύθηκε από το Φίλιππο, επειδή η αθηναϊκή βοήθεια άργησε να φτάσει (παρ.35 – 36): “... τοὺς δ’ ἀποστόλους πάντας ὑμῖν ὑπερίζειν τῶν καιρῶν, τὸν εἰς Μεθώνην, τὸν εἰς Παγασάς, τὸν εἰς Ποτίδαιαν”.³³ Στο συγκεκριμένο χωρίο, εκτός από τις Παγασές ο Δημοσθένης αναφέρεται πάλι στις πόλεις Μεθώνη και Ποτίδαια, οι οποίες αποτελούσαν αθηναϊκές κτήσεις στη μακεδονική γη, όμως ο Φίλιππος κατάφερε να τις κυριεύσει εξαιτίας (γι’ άλλη μια φορά) της αργοπορίας των Αθηναίων. Βλέποντας λοιπόν ο Δημοσθένης την επερχόμενη μακεδονική απειλή,

³² “ Μπορείτε μάλιστα να χρησιμοποιείτε ως χειμαδίω για τη στρατιωτική δύναμη τη Λήμνο και τη Θάσο και τη Σκιάθο και τα νησιά αυτού του τόπου, στα οποία υπάρχουν και λιμάνια και τρόφιμα και όλα όσα χρειάζεται ο στρατός.”

³³ “ Όλες όμως οι αποστολές σας φτάνουν πάντοτε πολύ αργά για τις περιστάσεις, όπως π.χ. αυτή στη Μεθώνη, αυτή στις Παγασές και αυτή στην Ποτίδαια.”

προσπαθεί με τα επιχειρήματά του να προκαλέσει το αίσθημα ευθύνης του αθηναϊκού λαού και να τους οδηγήσει στην πράξη. Πιστεύει ότι πρέπει να πάψουν να λαμβάνουν αργά τις αποφάσεις τους και να καταφθάνουν προς βοήθεια των συμμάχων τους, πριν να είναι πολύ αργά για τη σωτηρία τους.

Η αναφορά στη θεσσαλική πόλη, το ύφος του και ο τόνος του είναι ουδέτερα. Η ειρωνεία, που ίσως κρύβουν τα λόγια του, αφορά στους Αθηναίους κι όχι στις πόλεις που αναφέρει. Πρόκειται για μομφή στους Αθηναίους και ενόχληση για τις πράξεις του Φιλίππου που παραμένουν ατιμώρητες.

Α' Ολυνθιακός

Η χρονολογική σειρά με την οποία γράφτηκαν οι λόγοι είναι αμφίβολη. Ο Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς τους τοποθετεί με την εξής σειρά: Β', Γ', Α'. Ο βασικός λόγος για τον οποίο τοποθετείται ο Α' λόγος αργότερα από τους άλλους δύο είναι η έμφαση που δίνει ο Δημοσθένης στην ανάγκη για βιασύνη, ενώ στο Β' λόγο μικρή αναφορά γίνεται στην Όλυνθο και τον κίνδυνο που αντιμετωπίζει. Ο Α' λόγος γράφτηκε στις αρχές του 349π.Χ., αμέσως μετά την έκκληση των Ολυνθίων για συμμαχία. Η συμμαχία έγινε, αλλά τα ποσά που συλλέχθηκαν ήταν ανεπαρκή. Η παράταξη που ήταν υπέρ του πολέμου απαίτησε την καταβολή των θεωρικών χρημάτων, όμως η πρόταση απορρίφθηκε ως αντισυνταγματική και η Όλυνθος έπεσε το φθινόπωρο του 348π.Χ.³⁴

Οι αναφορές του ρήτορα στη Θεσσαλία σ' αυτόν το λόγο, αφορούν στις θεσσαλικές πόλεις Παγασές, Φερές και Μαγνησία που πολιορκήθηκαν από το Φίλιππο. *“Και πάλιν ήνίκα Πύδνα, Ποτίδαια, Μεθώνη, Παγασαί, τᾶλλα...πολιορκούμεν' ἀπηγγέλλετο...”*³⁵(παρ. 9). Σύμφωνα με τα ιστορικά γεγονότα οι παραπάνω πόλεις πολιορκήθηκαν από το Φίλιππο μετά την κατάκτηση των πόλεων Αμφίπολη, Πύδνα, Ποτίδαια, Μεθώνη, προκειμένου ο Μακεδόνας βασιλιάς να επεκτείνει τις κατακτήσεις του. *“Τὸ πρῶτον Ἀμφίπολιν λαβόν...εἶτα Θετταλίας*

³⁴ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 3

³⁵ “Και πάλι όμως, όταν αναγγέλθηκε ότι πολιορκούνται η Πύδνα, η Ποτίδαια, η Μεθώνη, οι Παγασές και άλλα οχυρά...”

ἐπέβη. Μετὰ ταῦτα, Φεράς, Παγασάς, Μαγνησίαν, πάνθ' ὄν ἐβούλετ' εὐτρεπίσας...³⁶(παρ. 12 – 13). Σ' αυτές τις κατακτήσεις αναφέρεται και ο Δημοσθένης, ο οποίος πιστεύει ότι αν οι Αθηναίοι είχαν προσπαθήσει να βοηθήσουν κάποια απ' αυτές τις πόλεις, τότε θα ήταν πιο εύκολο γι' αυτούς ν' αντιμετωπίσουν το Φίλιππο. Αντιθέτως όμως, η αδράνειά τους ήταν αυτή που οδήγησε στην αύξηση της δύναμης και του κύρους του Μακεδόνα βασιλιά.

Μάλλον θα έλεγε κανείς ότι είναι ουδέτερο το ύφος του και η αναφορά δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο τόνο, αφού μάλιστα ο ίδιος χρησιμοποιεί τη μετοχή «εὐτρεπίσας», για να παρουσιάσει την παρέμβαση του Φιλίππου στα θεσσαλικά πράγματα. Η αναφορά στις θεσσαλικές πόλεις γίνεται όπως και η αναφορά στις άλλες πόλεις που κατέλαβε ο Μακεδόνας βασιλιάς. Η χρήση της φράσης: “πάνθ' ὄν ἐβούλετ' εὐτρεπίσας τρόπον” ίσως υποδηλώνει την αγανάκτηση του ρήτορα ως προς την ελευθερία κινήσεων που έχει αποκτήσει ο Φίλιππος «κάνοντας ό,τι θέλει», καθώς και ως προς τη συνεχόμενη αύξηση της δύναμής του έναντι των Αθηναίων. Αυτό είναι που τον απασχολεί περισσότερο, παρά η κατάληψη των πόλεων.

Επίσης, στο συγκεκριμένο λόγο γίνεται αναφορά από το Δημοσθένη στους Θεσσαλούς και την απόφασή τους να ξαναζητήσουν από το Φίλιππο τις Παγασές, να τον εμποδίσουν να οχυρώσει τη Μαγνησία και να μην του επιτρέψουν να καρπωθεί τα έσοδα από τα λιμάνια και τις αγορές, καθώς πιστεύουν ότι θα πρέπει να τα χρησιμοποιήσουν για τη διοίκηση των κοινών θεσσαλικών πραγμάτων (παρ. 22): “εἶτα τὰ τῶν Θετταλῶν. Ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δήπου φύσει καὶ αἰεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις...Καὶ γὰρ Παγασὰς ἀπαιτεῖν αὐτόν εἰσιν ἐψηφισμένοι καὶ Μαγνησίαν κεκωλόκασι τειχίζειν. ...τὰ γὰρ κοινὰ τὰ Θετταλῶν...δέοι διοικεῖν”.³⁷ Είναι η πρώτη φορά που ο ρήτορας ευθέως παρουσιάζει τους Θεσσαλούς ως «άπιστους εκ φύσεως» προς όλους τους ανθρώπους και προς το Φίλιππο. Πράγματι οι Θεσσαλοί ήταν γνωστοί στην αρχαιότητα για την πολιτική τους αστάθεια.³⁸ Η αναφορά στους Θεσσαλούς ενέχει ίσως μια αρνητική χροιά, καθώς ο ρήτορας δείχνει με αυτό το χαρακτηρισμό, ότι δεν τρέφει κάποια εκτίμηση προς αυτούς. Μπορεί να διακρίνει

³⁶ “ Αφού πρώτα κατέλαβε την Αμφίπολη... ύστερα έβαλε το πόδι του στη Θεσσαλία. Μετά από αυτά αφού τα κανόνισε όλα όπως ήθελε στις Φερές, στις Παγασές και στη Μαγνησία...”

³⁷ “ έπειτα (ενν. ακολουθούν) τα πράγματα των Θεσσαλών. Γιατί αυτοί είναι βέβαια άπιστοι εκ φύσεως και πάντοτε προς όλους τους ανθρώπους... Πράγματι και τις Παγασές έχουν αποφασίσει να του ξαναζητήσουν και τη Μαγνησία τον έχουν εμποδίσει να οχυρώσει...τα κοινά πράγματα των Θεσσαλών πρέπει να διοικούνται”

³⁸ Δημοσθένους Λόγοι, *Όλυνθιακοί Α' – Β' – Γ'*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 παραπομπή 6, σ. 265

κανείς και ένα είδος ειρωνείας στα λόγια του ρήτορα για την απιστία των Θεσσαλών, επειδή θεωρεί ότι αφού απίστησαν απέναντι σε άλλους Έλληνες δε θα διστάσουν να το κάνουν και στο Φίλιππο παρ' όλο που είναι σύμμαχός τους. Έτσι, η μομφή προς τους Θεσσαλούς είναι άμεση στο συγκεκριμένο χωρίο και η αναφορά σ' αυτούς γίνεται προκειμένου ο ρήτορας να οδηγηθεί στην παρουσίαση της συμπεριφοράς του Φιλίππου. Ο Δημοσθένης πιστεύει ότι εφόσον ο Φίλιππος στερηθεί τα χρήματα των Θεσσαλών, τότε θα του δημιουργηθεί πρόβλημα στη συντήρηση των μισθοφόρων του. Έτσι, γι' άλλη μια φορά, παίρνοντας ο ρήτορας αφορμή από τα θεσσαλικά ζητήματα, αναφέρεται στο Φίλιππο και τον κίνδυνο που αποτελεί για την Αθήνα.

B' Όλυνθιακός

Ο Δημοσθένης σ' αυτό το λόγο του συνεχίζει την προσπάθεια απόδειξης ότι ο Φίλιππος δεν είναι τόσο ισχυρός όσο φαίνεται και συνεπώς αν οι Αθηναίοι έστω και τώρα ενεργοποιηθούν, θα μπορέσουν να τον αντιμετωπίσουν. Για να το πετύχει όμως, εξετάζει τις σχέσεις του Φιλίππου με τους συμμάχους του, με το λαό και τους φίλους του και τέλος με τις πιθανότητες της τύχης και της εύνοιας των θεών, τις οποίες μπορεί να τύχουν ο Φίλιππος και οι Αθηναίοι.³⁹ Μια ουσιώδης διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στον Α' και Β' Όλυνθιακό λόγο είναι η απουσία αναφοράς του ρήτορα στα θεωρικά χρήματα, την είσπραξη των οποίων προτείνει στον Α' λόγο. Το καλοκαίρι του 349 π.Χ. ο Β' λόγος ήρθε ως απάντηση στις ανανεωμένες προσπάθειες της παράταξης που επιζητούσε με κάθε τίμημα την ειρήνη, η οποία υποστήριζε ότι ο Φίλιππος ήταν πολύ δυνατός. Ο Δημοσθένης προσπαθεί να αποδείξει την αδυναμία της θέσης του Φιλίππου.⁴⁰

Η αναφορά του ρήτορα σ' αυτόν το λόγο γίνεται στην εξαπάτηση των Θεσσαλών από το Φίλιππο, όταν ο ίδιος τους υποσχέθηκε ότι θα τους παραδώσει τη Μαγνησία, αλλά δεν το έπραξε (παρ. 7): "...Θετταλοὺς δὲ νῦν τὰ τελευταῖα τῶ

³⁹ Δημοσθένους Λόγοι, Όλυνθιακοί Α', Β', Γ', Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 270

⁴⁰ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 3

*Μαγνησίαν παραδώσειν υποσχέσθαι...*⁴¹. Αντίθετα, όταν αντιλήφθηκε τη στρατηγική σημασία της πόλης, άρχισε την οχύρωσή της και εγκατέστησε σ' αυτήν μόνιμη φρουρά.⁴²

Το ύφος του Δημοσθένη όταν αναφέρεται στους Θεσσαλούς ίσως δείχνει οίκτο για την απάτη στην οποία υπέπεσαν, όμως ο βασικός στόχος και σ' αυτό το χωρίο είναι ο Φίλιππος και οι μηχανορραφίες του, με τις οποίες, όπως ο Δημοσθένης πιστεύει, ο Μακεδόνας βασιλιάς απέκτησε τη δύναμή του. Ο ρήτορας αναφέρει ρητά ότι *“δεν υπάρχει κανείς από εκείνους που ήρθαν σ' επαφή μαζί του, ο οποίος να μην έχει απατηθεί”*⁴³ (παρ. 7). Το μένος λοιπόν και η οργή του απέναντι στο Φίλιππο καταδεικνύονται φανερά σ' αυτό το χωρίο.

Ακόμη, ο Δημοσθένης αναφέρεται στους Θεσσαλούς θέλοντας να τους χρησιμοποιήσει ως παράδειγμα για την ενίσχυση του επιχειρήματός του. Επισημαίνει λοιπόν ο ρήτορας ότι κατά τη γνώμη του οι Θεσσαλοί που υποτάχθηκαν στο Φίλιππο χωρίς να το περιμένουν, θα χαίρονταν αν ξαναποκτούσαν την ελευθερία τους (παρ. 8): *“...ή ως οί παρά τήν αὐτῶν ἀξίαν δεδουλωμένοι Θετταλοί νῦν οὐκ ἂν ἐλεύθεροι γένοιντ' ἄσμενοι.”*⁴⁴

Μπορεί κανείς να υποθέσει ότι το ύφος τού ρήτορα αποπνέει ένα αίσθημα συμπόνιας για την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι Θεσσαλοί, όμως ο κύριος στόχος της μομφής του δεν παύει να είναι ο Φίλιππος και οι δολοπλόκες πράξεις του. Αυτός είναι ο βασικός υπεύθυνος της κατάστασης στην οποία τώρα βρίσκονται οι Θεσσαλοί, και αν οι Αθηναίοι δεν κάνουν κάτι για να τον εμποδίσουν, ίσως τα πράγματα να δυσκολέψουν και για τους ίδιους.

Διατυπώνει μια πρόταση – προτροπή ο Δημοσθένης προς τους Αθηναίους να στείλουν βοήθεια στην πόλη της Ολύνθου και πρέσβεις στους Θεσσαλούς, που θα αναγγείλουν τις πράξεις των Αθηναίων και θα τους ξεσηκώσουν εναντίον του Φιλίππου (παρ. 11): *“πρὸς δὲ Θετταλοὺς πρεσβείαν πέμπειν...”*⁴⁵ Σύμφωνα με την ιστορική παράδοση, η πόλη της Ολύνθου (που ιδρύθηκε το 432 π.Χ.), το 359 π.Χ. ήταν επικεφαλής τοπικής ομοσπονδίας και θεωρούνταν η ισχυρότερη ελληνική πόλη

⁴¹ “...τους Θεσσαλούς εξάλλου δελέασε τώρα τελευταία με το να τους υποσχεθεί ότι θα τους παραδώσει τη Μαγνησία...”

⁴² Δημοσθένους Λόγοι, *Όλυνθιακοί Α', Β', Γ'*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 παραπομπή 6, σ. 277

⁴³ “Ὅλως δ' οὐδείς ἔστιν ὄντιν' οὐ πεφενάκιεν ἐκεῖνος τῶν αὐτῶ χρησαμένων”

⁴⁴ “...ή ότι οι Θεσσαλοί που έχουν υποδουλωθεί παρά την αξία τους, τώρα δε θα ήταν ευχαριστημένοι να γίνουν ελεύθεροι.”

⁴⁵ “ προς τους Θεσσαλούς όμως να στείλετε πρέσβεις...”

της περιφέρειας. Γι' αυτό ο Φίλιππος τη θεωρούσε εμπόδιο στην πραγματοποίηση των σχεδίων και των βλέψεών του, που ήταν η επέκταση των κατακτήσεών του. Όμως, οι πρώτες κατακτητικές επιτυχίες του Φιλίππου άρχισαν να ανησυχούν τους Ολύνθιους, οι οποίοι ζήτησαν βοήθεια από τους Αθηναίους και σύναψαν συμμαχία μαζί τους.

Η αναφορά λοιπόν στους Θεσσαλούς και η πρόταση αποστολής πρέσβεων γίνεται από το ρήτορα επειδή γνωρίζει ότι οι Θεσσαλοί είναι αποφασισμένοι να ζητήσουν από το Φίλιππο τις Παγασές και να διαπραγματευθούν για τη Μαγνησία (παρ. 11): *“καὶ γὰρ νῦν εἰσὶν ἐψηφισμένοι Παγασὰς ἀπαιτεῖν καὶ περὶ Μαγνησίας λόγους ποιεῖσθαι”*.⁴⁶ Δεν υπάρχει ιδιαίτερος τόνος στην αναφορά στους Θεσσαλούς και φαίνεται για άλλη μια φορά πως πραγματικός στόχος του ρήτορα είναι ο Φίλιππος και σκοπός του η αφύπνιση των Αθηναίων για να τον αντιμετωπίσουν και να σταματήσουν την κυριαρχική του επέκταση. Απαιτεί από τους Αθηναίους όχι μόνο λόγια, αλλά και πράξεις, γιατί όπως λέει: *“τα λόγια όταν λείπουν τα έργα φαίνονται ως κάτι μάταιο και ανωφελές”*⁴⁷(παρ. 12).

Στον ίδιο λόγο, λίγο παρακάτω, ο ρήτορας κάνει λόγο για τη βοήθεια που προσέφερε ο Φίλιππος στους Θεσσαλούς, οι οποίοι πλήττονταν από εμφύλιες διαμάχες και εσωτερικές ταραχές, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους τυράννους των Φερών Λυκόφρονα και Πειθόλα (παρ. 14): *“νυνὶ δὲ Θετταλοῖς νοσοῦσι καὶ τεταραγμένοις ἐπὶ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν ἐβοήθησεν”*.⁴⁸

Πρόκειται για ακόμα μία αναφορά που γίνεται στο γενικότερο πλαίσιο των έμμεσων μομφών προς το Φίλιππο, καθώς λίγο παραπάνω ο Δημοσθένης είχε αναφέρει ότι η μακεδονική δύναμη, όταν προστίθεται σε μία άλλη (δύναμη), δεν αποτελεί ασήμαντη βοήθεια.⁴⁹ Έτσι, η αναφορά στους Θεσσαλούς μπορεί κανείς να υποθέσει ότι αποτελεί παράδειγμα υποστήριξης του συγκεκριμένου επιχειρήματος. Και οι Θεσσαλοί ενώθηκαν με τους Μακεδόνες για να τους βοηθήσουν στο επεκτατικό τους έργο.

⁴⁶ “ Επειδή έχουν λάβει ήδη την απόφαση να του ζητήσουν τις Παγασές και να κάνουν διαπραγματεύσεις για τη Μαγνησία”.

⁴⁷ “...ὡς ἅπας μὲν λόγος, ἂν ἀπὴ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν...”

⁴⁸ “ Τώρα τελευταία όμως στους Θεσσαλούς, οι οποίοι βρίσκονται σε εμφύλιες στάσεις και έχουν περιέλθει σε εσωτερικές ταραχές, παρέσχε βοήθεια στον αγώνα κατά της οικογένειας των τυράννων.”

⁴⁹ “Ὅλως μὲν γὰρ ἡ Μακεδονικὴ δύναμις καὶ ἀρχὴ ἐν μὲν προσθήκῃ μερὶς ἐστὶ τις οὐ μικρά...” (παρ. 14)

Το ύφος του Δημοσθένη στη συγκεκριμένη αναφορά είναι ουδέτερο. Δεν παίρνει θέση στο ζήτημα, αλλά απλώς παρουσιάζει τη στάση των Θεσσαλών και του Φιλίππου. Γι' άλλη μια φορά αποδέκτης της αναφοράς είναι ο Μακεδόνας βασιλιάς και η επικίνδυνα αυξανόμενη δύναμή του που θα έπρεπε να προβληματίζει τους Αθηναίους.

Περὶ εἰρήνης

Η Αθήνα βρισκόταν ήδη σε πόλεμο με το Φίλιππο εδώ και εννιά περίπου χρόνια και είχε πλέον φτάσει η ώρα σύναψης της ειρήνης. Έτσι το 346 π.Χ. με πρόταση του Φιλοκράτη αποφασίστηκε να σταλεί πρεσβεία δέκα ανδρών στο Φίλιππο, για να διαπραγματευθεί την ειρήνη. Σ' αυτήν την πρεσβεία πήρε μέρος και ο Δημοσθένης μαζί με τον Αισχίνη και κάποιους άλλους. Οι πρεσβευτές επέστρεψαν με προσφορά ειρήνης: κάθε παράταξη μπορούσε να κρατήσει τις κτήσεις της, αλλά δύο σύμμαχοι της Αθήνας αποκλείστηκαν: η μικρή πόλη Άλος, που τώρα πολιορκείται από το Φίλιππο και οι Φωκείς ενάντια στους οποίους πραγματοποίησε τον Ιερό πόλεμο μετά από πρόσκληση των Θηβαίων. Η ειρήνη του Φιλοκράτη υπογράφηκε και η Αθήνα δεσμεύτηκε με τους όρους της ειρήνης και με τη συμμαχία του Φιλίππου.⁵⁰ Όμως ο τελευταίος πέρασε τις Θερμοπύλες, παραβρέθηκε στο Συμβούλιο της Αμφικτιονίας και πρωτοστάτησε στα Πύθια. Ο Δημοσθένης έπρεπε να ηρεμήσει το θυμό της Βουλής αποδεικνύοντας ότι η ειρήνη ήταν ένα επιτυχές βήμα και ότι θα ήταν τώρα καταστροφικό να την αρνηθούν. Ο λόγος, ο οποίος τοποθετείται πιθανώς το φθινόπωρο του 346 π.Χ. πέτυχε το σκοπό του και η ειρήνη με το Φίλιππο διατηρήθηκε για 6 χρόνια ακόμα.⁵¹

Ο Δημοσθένης χρησιμοποιώντας α' ενικό πρόσωπο απευθύνεται στους Αθηναίους και τους τονίζει ότι αν οι ίδιοι θελήσουν να πολεμήσουν εναντίον του Φιλίππου για ζητήματα που αφορούν μόνο τους ίδιους και όχι εξαιτίας προβλημάτων που αφορούν τους Θεσσαλούς (τους Αργείους ή τους Θηβαίους), τότε οι Θεσσαλοί (Αργείοι ή Θηβαίοι) δε θ' αναμιχθούν γιατί δε θα ήθελαν να πολεμήσουν ενάντια

⁵⁰ R. Sealey, σ. 454 - 5

⁵¹ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 102-3

στους Αθηναίους (παρ. 14): “*Ἐγὼ γὰρ, εἰ γένοιθ’ ἡμῖν πρὸς Φίλιππον πάλιν πόλεμος δι’ Ἀμφίπολιν ἢ τι τοιοῦτον ἔγκλημα ἴδιον, οὐ μὴ μετέχουσι Θετταλοὶ...*”.⁵²

Δε διακρίνεται κάποια νύξη στο ὕφος του ρήτορα σχετικά με τους Θεσσαλούς και τη συμπεριφορά τους. Η αναφορά του είναι σαφής: είναι σίγουρος ότι σε περίπτωση πολέμου καμιά απ’ αυτές τις πόλεις δε θα θελήσει να εναντιωθεί στην Αθήνα παρά τη συμμαχία τους με το Φίλιππο.

Ενώ στο προηγούμενο χωρίο ο ρήτορας ήταν σίγουρος για τη μη ανάμιξη των Θεσσαλών σε πόλεμο εναντίον της Αθήνας, εδώ κάνει λόγο για περίπτωση πολεμικής σύρραξης από τους Θεσσαλούς, τους Θηβαίους, τους Αργείους και άλλους Έλληνες εναντίον τους (παρ. 19): “*...Θετταλοὶ δ’, ὅτι τοὺς Φωκέων φυγάδας σώζομεν...φοβοῦμαι μὴ πάντες περὶ τῶν ἰδίων ἕκαστος ὀργιζόμενος κοινὸν ἔφ’ ἡμᾶς ἀγάγωσι τὸν πόλεμον*”.⁵³ Οι Θεσσαλοί αναφέρονται σ’ αυτήν την παράγραφο απλώς ως παράδειγμα μαζί με άλλους Έλληνες. Ο ρήτορας φοβάται το ξέσπασμα ενός τέτοιου πολέμου που θα είναι καταστροφικός για την Αθήνα. Η βαρύτητα των λόγων τού Δημοσθένη δίνεται στον πιθανό πόλεμο και όχι τόσο στους Θεσσαλούς ως ενός από τους αντιπάλους.

Παρακάτω υπάρχει, ὅπως και σε άλλους λόγους, άλλη μια ονομαστική αναφορά στους Θεσσαλούς μαζί με τους Θηβαίους και το Φίλιππο (παρ. 20): “*Ἵστε γὰρ δήπου τοῦθ’, ὅτι νῦν Θηβαῖοι καὶ Φίλιππος καὶ Θετταλοὶ οὐχὶ ταῦτ’ ἕκαστοι μάλιστα ἐσπουδακότες ταῦτ’ ἅπαντες ἔπραξαν*”.⁵⁴ Η φράση “ταῦτ’ ἅπαντες ἔπραξαν” αναλύεται από το ρήτορα στην παρακάτω αναφορά του στους Θεσσαλούς. Σ’ αυτό το χωρίο οι Θεσσαλοί αναφέρονται απλώς ονομαστικά.

Στην παράγραφο 23, ο Δημοσθένης παρουσιάζει τα κίνητρα που ώθησαν τους Θεσσαλούς να συμπράξουν με το Φίλιππο και τους Θηβαίους: “*Θετταλοὶ δέ γε οὐδέτερ’ ἐβούλοντο τούτων...τῆς Πυλαίας δ’ ἐπεθύμουν καὶ τῶν ἐν Δελφοῖς,*

⁵² “ Εἴαν δηλαδὴ θέλαμε να προκαλέσουμε τον πόλεμο πάλι για την Αμφίπολη ἢ για κάποια ἄλλη παρόμοια ἀμφισβήτηση που ἀφορᾶ μόνο ἐμᾶς και τον Φίλιππο και στην οποία δε μετέχουν οι Θεσσαλοὶ...”.

⁵³ “ εἴαν οι Θεσσαλοὶ διάκεινται ἐχθρικά προς ἐμᾶς ἐπειδὴ παρέχουμε καταφύγιο στους φυγάδες των Φωκέων, φοβᾶμαι μήπως ὅλοι, ἐπειδὴ κάθε ἕνας απ’ αὐτοὺς εἶναι ὀργισμένος ἐξαιτίας του ἰδίου λόγου, ἐπιφέρουν κοινὸ πόλεμο ἐναντίον μας”.

⁵⁴ “ Επειδὴ γνωρίζετε, νομίζω, ὅτι τώρα οι Θηβαῖοι και ο Φίλιππος και οι Θεσσαλοὶ, ἀν και εἶχαν ο καθένας ἐντελῶς διαφορετικούς σκοπούς, παρ’ ὅλα αὐτὰ ὅλοι ἔκαναν τα ἴδια”.

πλεονεκτημάτων δυοῖν, κύριοι γενέσθαι”.⁵⁵ Οι Θεσσαλοί επιθυμούσαν τη συμμετοχή τους στο Αμφικτιονικό συμβούλιο και την απόκτηση του δικαιώματος διαχείρισης των θησαυρών του δελφικού ναού.

Ο ρήτορας θεωρεί ότι οι πράξεις των Θεσσαλών υποκινούνται από τα συμφέροντά τους, γι’ αυτό το λόγο το ύφος του παρουσιάζει έναν ειρωνικό τόνο όσον αφορά στη συμπεριφορά και τις πράξεις τους. Κι αυτή η αναφορά στους Θεσσαλούς γίνεται για να πείσει ο ρήτορας τους ακροατές του για τον επερχόμενο κίνδυνο.

Β’ Φιλιππικός

Στο δεύτερο Φιλιππικό του ο Δημοσθένης αναφέρει ότι παρά την ειρήνη του 346 π.Χ., ο Φίλιππος ήταν πάντοτε εχθρικός απέναντι στην Αθήνα. Σκοπός του ρήτορα είναι να διατηρήσει το πνεύμα δυσπιστίας του λαού προς το βασιλιά της Μακεδονίας.⁵⁶ Ο λόγος εκφωνήθηκε το 344 π.Χ.

Ο Φίλιππος υποχρεώθηκε από το θεσσαλικό ιππικό και το πεζικό των Θηβαίων να παραχωρήσει στους τελευταίους τον Ορχομενό και την Κορώνεια. Αυτό αναφέρει εδώ ο Δημοσθένης (παρ. 14): “ Ἀλλ’ ἐβιάσθη νῆ Δία – τοῦτο γὰρ ἐσθ’ ὑπόλοιπον – καὶ παρὰ γνώμην τῶν Θετταλῶν ἰππέων καὶ τῶν Θηβαίων ὀπλιτῶν ἐν μέσῳ ληφθεὶς συνεχώρησε ταῦτα”.⁵⁷ Ο Φίλιππος έχει γίνει σύμμαχος των Θηβαίων και σύμφωνα με το Δημοσθένη ό,τι κάνει στρέφεται κατά της Αθήνας. Η κίνηση αυτή της παράδοσης των δύο πόλεων στη Θήβα, δεν αποτελεί αποτέλεσμα της πίεσης που δέχθηκε από τους Θηβαίους (όπως πιστεύουν ο Αισχίνης και κάποιοι φιλομακεδόνες ρήτορες και προσπαθούν μ’ αυτό το επιχείρημα να πείσουν το λαό), αλλά σύμφωνα με το ρήτορα, αποτελεί σχέδιο του Φιλίππου εναντίον των Αθηναίων.

Το ύφος του Δημοσθένη ίσως ενέχει έναν ειρωνικό τόνο για την πράξη του Μακεδόνα βασιλιά, όμως η αναφορά στο θεσσαλικό ιππικό παραμένει ουδέτερη.

⁵⁵ “ Οι Θεσσαλοί από την άλλη τίποτα από αυτά επιθυμούν...αλλά επιθυμούν να λάβουν το δικαίωμα της συμμετοχής στο Αμφικτιονικό συνέδριο και το δικαίωμα της διαχείρισης των θησαυρών του Δελφικού ναού, αυτά ήταν τα δύο αντικείμενα της φιλοδοξίας τους”.

⁵⁶ Δημοσθένους Λόγοι, Φιλιππικοί Α’ – Β’, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 121

⁵⁷ “ Αλλά οδηγήθηκε αναγκαστικά σε αυτήν την πράξη, μα το Δία – αυτό λένε ως τελευταία δικαιολογία – και παρά τη θέλησή του προέβη σε αυτήν την παραχώρηση, επειδή βρέθηκε ανάμεσα στους Θεσσαλούς υπεῖς και στους Θηβαίους οπλίτες”.

Υπάρχει επίσης αναφορά του ρήτορα στους Θεσσαλούς ως εξαπατημένου λαού από το Φίλιππο. Ο Μακεδόνας βασιλιάς προκειμένου να καταφέρει να προχωρήσει προς τη Θεσσαλία, υποσχέθηκε στους Θεσσαλούς ότι θα εξεδίωκε για χάρη τους τούς τυράννους και θα τους ξανάδινε τη Μαγνησία. Σύμφωνα με το Δημοσθένη οι Θεσσαλοί εξαπατήθηκαν απ' αυτήν τη μηχανορραφία του Φιλίππου, ο οποίος έδωσε βέβαια τους τυράννους και τους παρέδωσε τη Μαγνησία, από την άλλη όμως εγκατέστησε δεκαρχία για ν' αποκτήσει τον έλεγχο της περιοχής.⁵⁸ Παρατηρεί κανείς την αγωνία του ρήτορα λόγω της κρισιμότητας της κατάστασης, στην επανάληψη των επιχειρημάτων του: το ίδιο επιχείρημα είχε προβάλλει στους Αθηναίους και στο Β' *Όλυνθιακό* λόγο του, προκειμένου να τους αποδείξει την αναξιοπιστία του Φιλίππου.

Στο συγκεκριμένο σημείο, οι Θεσσαλοί παρουσιάζονται με συμπόνια και οίκτο από το Δημοσθένη, ο οποίος γνωρίζει τους δολοπλόκους μηχανισμούς που ετοιμάζει ο Φίλιππος και δε φαίνεται να εντυπωσιάζεται απ' αυτήν την κίνηση. Αντίθετα, δείχνει οργισμένος από τη συμπεριφορά του και από το γεγονός ότι δρα ανεξέλεγκτα χωρίς ν' αντιμετωπίζει εμπόδια από κανέναν.

Η αναφορά αυτή στους Θεσσαλούς αποτελεί άλλο ένα παράδειγμα – επιχείρημα του ρήτορα προκειμένου ν' αποδείξει στον αθηναϊκό λαό τη σοβαρότητα της κατάστασης.

Περὶ τῆς παραπρεσβείας

Ο λόγος αυτός δημοσιεύτηκε το καλοκαίρι του 343π.Χ. Ο Δημοσθένης δίωξε ποινικά τον πολιτικό του αντίπαλο, τον Αισχίνη για κατάχρηση εξουσίας και για δωροληψία κατά τη σύναψη της Φιλοκρατείου ειρήνης το 346π.Χ. ανάμεσα στους Μακεδόνες και τους Αθηναίους, ως μέλους της πρεσβείας που στάλθηκε τότε στη Μακεδονία. Ο λόγος μας σώθηκε όχι από τη δημοσίευσή του στο δικαστήριο, αλλά από τη δημοσίευσή του από το ρήτορα. Το αποτέλεσμα της δίκης ήταν η αθώωση του

⁵⁸ “ Και οι Θεσσαλοί τι απέγιναν; Νομίζετε άραγε – είπα – ότι όταν έδωσε για χάρη τους τούς τυράννους και τους έδωσε ξανά τη Νίκαια και τη Μαγνησία, περίμεναν ότι θα εγκαθιδρυόταν στη χώρα τους η ήδη εγκατεστημένη δεκαρχία;”

κατηγορούμενου. Ο λόγος ασχολείται με τις διαπραγματεύσεις και τις πολιτικές μηχανορραφίες που ακολούθησαν αμέσως μετά την ειρήνη του Φιλοκράτη.⁵⁹

Όπως και άλλοι λόγοι, έτσι κι αυτός περιλαμβάνει πολλές αναφορές στους Θεσσαλούς και γενικότερα σε θεσσαλικές πόλεις και περιοχές.

Το βασικότερο ζήτημα που απασχολεί το Δημοσθένη σ' αυτόν το λόγο είναι η ανάμιξη του Φιλίππου στα φωκικά πράγματα. Ο Μακεδόνας βασιλιάς εξαπατώντας με υποσχέσεις τη δεύτερη πρεσβεία που εστάλη από την Αθήνα (στην οποία συμμετείχε και ο Δημοσθένης και ο Αισχίνης) και η οποία είχε σκοπό της να λάβει τους όρκους του Φιλίππου για την τήρηση όσων είχαν συμφωνηθεί, προετοίμαζε επέμβαση στην κεντρική Ελλάδα. Εισέβαλε στην κεντρική Ελλάδα, παρέδωσε τις βοιωτικές πόλεις στους Θηβαίους, έγινε σύμμαχός τους και κατέστρεψε την πόλη των Φωκέων. Έλαβε τη μία ψήφο που είχαν οι ίδιοι στο Αμφικτιονικό συνέδριο και την άλλη την έδωσε στους Θεσσαλούς.⁶⁰ Η αναφορά στο συγκεκριμένο γεγονός γίνεται από το ρήτορα σε διάφορα σημεία του λόγου του (παρ.: 50, 62, 63, 111), όπου προσπαθεί ν' αποδείξει στους Αθηναίους ότι έπесαν θύματα των μηχανορραφιών του Φιλίππου. Σ' αυτό συνέβαλαν ως ένα βαθμό και οι διαβεβαιώσεις του Αισχίνη και του Φιλοκράτη, οι οποίοι πίστεψαν τα λεγόμενα του Φιλίππου. Ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν τόσο οξύνους, που προσπάθησε να βρει κάποιο τέχνασμα για να καταφέρει να εισέλθει στην κεντρική Ελλάδα, χωρίς να παραβεί τους όρκους της συμφωνίας. Το πρόβλημα που προέκυπτε ήταν το εξής: αν δε δεχόταν τους Φωκείς ως συμμάχους των Αθηναίων, τότε οι τελευταίοι δε θα του επέτρεπαν να εισέλθει στην κεντρική Ελλάδα, αποκόπτοντας στις Θερμοπύλες την προέλασή του. Αν από την άλλη τους δεχόταν, τότε θα παρέβαινε τη συμφωνία που είχε με τους Θεσσαλούς και τους Θηβαίους, εκ των οποίων στους πρώτους είχε υποσχεθεί ότι θα τους βοηθήσει να επανακτήσουν τη θέση τους στο αμφικτιονικό συνέδριο και στους δεύτερους ότι θα τους βοηθήσει να κατακτήσουν τη Βοιωτία. Τώρα πλέον οι Αθηναίοι βρίσκονται μπροστά σε ένα νέο δεδομένο: απεσταλμένοι του βασιλιά της Μακεδονίας, μαζί με Θεσσαλούς φτάνουν στην Αθήνα και ζητούν να ψηφίσουν οι Αθηναίοι ότι ο Φίλιππος αποτελεί μέλος της Αμφικτιονίας.⁶¹ Γι' αυτήν την τροπή των

⁵⁹ Demosthenes II, Loeb Classical Library, W. Heinemann, London 1971 σ. 232 – 3

⁶⁰ Δημοσθένους Λόγοι, *Περί τής παραπρεσβείας*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 845 – 6

⁶¹ “...ἀλλ’ ἦγον εἰς ὑμᾶς ἔναγχος Θετταλοὶ καὶ Φιλίππου πρέσβεις μετ’ αὐτῶν, ἀξιοῦντες ὑμᾶς Φίλιππον Ἀμφικτιόν’ εἶναι ψηφίσασθαι.” “αλλά ήρθαν τώρα τελευταία σε σας Θεσσαλοί και μαζί με αυτούς πρέσβεις του Φιλίππου, ζητώντας να ψηφίσετε ότι ο Φίλιππος αποτελεί μέλος της Αμφικτιονίας.”(παρ. 111)

πραγμάτων, ο Δημοσθένης κατηγορεί τον Αισχίνη που οδήγησε τους Αθηναίους σ' αυτήν την κατάσταση.

Μέσα από τα λόγια του ο ρήτορας φαίνεται οργισμένος για όσα συμβαίνουν, αλλά παράλληλα πικραμένος κι απογοητευμένος που βλέπει την πόλη του ν' αδρανεύει μπροστά στα γεγονότα που τρέχουν. Παράλληλα, υπάρχουν και σημεία στο λόγο του όπου μπορεί κανείς να διακρίνει μια ειρωνική χροιά σ' αυτά που λέει, όπως στην παράγραφο 50 όπου αναφέρεται στη συμμετοχή μόνο των Θεσσαλών και των Θηβαίων στο Αμφικτιονικό συνέδριο.⁶²

Περὶ Ἀλονήσου

Η Αλόνησος, μαζί με άλλα νησιά της ίδιας περιοχής, ανήκε στην Αθήνα. Αμέσως μετά την ειρήνη του Φιλοκράτη, κυριεύθηκε από έναν πειρατή, που ονομαζόταν Σώστρατος. Ο Φίλιππος τον έδωσε και κράτησε το νησί. Το 343π.Χ. οι Αθηναίοι έστειλαν πρεσβεία, στην οποία συμπεριλαμβανόταν ο Ηγήσιππος, ένας βίαιος υποστηρικτής του Δημοσθένη, για ν' απαιτήσουν την επανάκτηση του νησιού. Ο Φίλιππος σε ανταπόδοση έστειλε απεσταλμένους στην Αθήνα με ένα γράμμα, στο οποίο έγραφε ότι προσφερόταν να δώσει το νησί στην Αθήνα ή να υποβάλει την υπόθεση σε διαιτησία. Ως απάντηση σ' αυτό το γράμμα δημοσιεύτηκε ο παρών λόγος, ίσως στις αρχές του 342π.Χ. Είναι ένθερμος ο λόγος και αρκετά μονόπλευρος για να γοητεύσει το αθηναϊκό ακροατήριο, αλλά το ύφος δεν έχει τίποτα από την ποικιλία και το πάθος του Δημοσθένη, ο οποίος επιπλέον δεν ήταν (όπως ο ομιλητής) μέλος της πρεσβείας.⁶³ Ο Λιβάνιος παρατήρησε ότι αυτός ο λόγος δεν είναι του Δημοσθένη και ότι τίποτα σ' αυτόν δε θυμίζει Δημοσθένη.⁶⁴ Στην εισαγωγή του δηλώνει ότι οι κριτικοί το αναγνωρίζουν ως έργο του Ηγήσιππου από το ύφος και το θέμα του. Ο ίδιος πιστεύει ότι ο λόγος του Δημοσθένη χάθηκε.⁶⁵

⁶² "...οὐδενὸς δ' ἄλλου παρόντος τῶν Ἀμφικτιόνων πλὴν Θεσσαλῶν καὶ Θηβαίων...". "...και ενώ κανείς από τα μέλη της Αμφικτιονίας δεν ήταν παρών εκτός από τους Θεσσαλούς και τους Θηβαίους"

⁶³ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ.148

⁶⁴ Δημοσθένους Λόγοι, *Περὶ Ἀλονήσου*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 347

⁶⁵ ό.π., σ. 351

Οι αναφορές που υπάρχουν στο συγκεκριμένο λόγο ως προς τις θεσσαλικές πόλεις είναι μόνο τρεις και αφορούν στην Αλόνησο, τη Σκύρο και την πόλη των Φερών.

Ο συγγραφέας από την αρχή κιάλας του λόγου του, ξεκινά την επιχειρηματολογία του, προκειμένου να πείσει το ακροατήριο για όσα λέει σχετικά με τη νήσο Αλόνησο. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, το γεγονός ότι ο Φίλιππος εξεδίωξε τους ληστές που είχαν καταλάβει το νησί, δε συνεπάγεται και την απόκτηση και οικειοποίησή του εκ μέρους του,⁶⁶γι' αυτό δεν θεωρεί νόμιμη την κατάληψη του νησιού από το Φίλιππο. Η απέχθειά του προς το πρόσωπο του Μακεδόνα βασιλιά είναι τόσο μεγάλη, που οποιαδήποτε κίνησή του τού φαίνεται απαράδεκτη.

Πιστεύει ότι οι Αθηναίοι δεν έπρεπε να δεχτούν την Αλόνησο ως δώρο από το Φίλιππο, γιατί αυτή η αποδοχή θα ισοδυναμούσε με αναγνώριση του νησιού ως νόμιμης ιδιοκτησίας, ενώ το είχε καταλάβει με τη βία.

Αυτή καθ'εαυτή η αναφορά στην Αλόνησο δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο τόνο, μάλιστα θα έλεγε κανείς ότι είναι ουδέτερη. Αν ο συγγραφέας του λόγου είναι ο Δημοσθένης, τότε θα έλεγε κανείς ότι το ζήτημα της Αλοννήσου αποτέλεσε ακόμη μια αφορμή γι' αυτόν, ν' ασχοληθεί με το Φίλιππο και με τα όσα αυτός προκαλεί. Στόχος είναι ο βασιλιάς των Μακεδόνων και όχι η Θεσσαλία.

Η αναφορά που γίνεται στη νήσο Σκύρο λίγο παρακάτω, αποτελεί απλά ένα παράδειγμα του συγγραφέα προς το ακροατήριό του, για να ενισχύσει το επιχείρημά του, ότι η εκδίωξη των ληστών από το Φίλιππο δε σημαίνει ότι το νησί του ανήκει. Γιατί μ' αυτόν τον τρόπο αν οποιοδήποτε ληστές καταλάμβαναν διάφορες περιοχές (όπως η Αττική, η Λήμνος ή η Σκύρος), τότε όσοι τους έδιωχναν δε θα τις αποκτούσαν ως ιδιοκτησία τους.⁶⁷

⁶⁶ “Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοιοῦτους λόγους, ὅτε πρὸς αὐτὸν ἐπρεσβεύσαμεν, ὡς ληστὰς ἀφελομένους ταύτην τὴν νῆσον κήσαιο, καὶ προσήκειν αὐτὴν ἑαυτοῦ εἶναι. Τοῦτον δὲ τὸν λόγον, ὡς οὐκ ἔστι δίκαιος, οὐ χαλεπὸν ἔστιν αὐτοῦ ἀφελέσθαι.” “Ἐλεγε ὁμως και σε μας αυτά τα λόγια, όταν σταλήκαμε ως πρέσβεις σε αυτόν εκ μέρους σας, ότι κατέλαβε το νησί αφού το πήρε από τους ληστές και ότι αρμόζει να είναι δικό του. Το επιχείρημα αυτό, επειδή δεν είναι δίκαιο, είναι εύκολο να το αφαιρέσουμε από αυτόν.” (παρ. 2 -3)

⁶⁷ “Εἰ γὰρ ταῦτα συγχωρήσετε, τί κωλύει, καὶ εἴ τινα τῆς Ἀττικῆς ληστὰὶ τόπον καταλάβοιεν ἢ Λήμνου ἢ Ἴμβρου ἢ Σκύρου καὶ τινες τοῦτους τοὺς ληστὰς ἐκκόψαιεν, εὐθύς καὶ τὸν τόπον τοῦτον, οὐ ἦσαν οἱ ληστὰὶ, τὸν ὄντα ἡμέτερον, τῶν τιμωρησαμένων τοὺς ληστὰς γίνεσθαι;” “ Διότι αν επιτρέψετε αυτά, τι εμποδίζει τους ληστές αν ήθελαν να καταλάβουν και τμήμα της Αττικής ή της Λήμνου ή της Ἴμβρου ή της Σκύρου και μερικοί που θα ήθελαν να διώξουν τους ληστές από αυτά τα μέρη, που τα κατέχουν οι ληστές αλλά είναι δικά μας, να γίνουν ιδιοκτησία εκείνων που τιμώρησαν τους ληστές;” (παρ. 4 -5)

Η μομφή προς το Φίλιππο είναι άμεση και στόχος του συγγραφέα γίνεται η αλαζονεία του και η υπέρμετρη φιλοδοξία του. Ως προς την αναφορά στη Σκύρο, αυτή δεν υποδηλώνει κάτι ιδιαίτερο. Είναι μια απλή παράθεση του νησιού, όπως παρατίθενται και άλλες περιοχές.

Η τελευταία αναφορά του λόγου, αφορά στους Φεραίους και στην κατάληψη της πόλης από το Φίλιππο. Αν συγγραφέας του έργου είναι ο Δημοσθένης, τότε παρατηρεί κανείς ότι έχει αναφερθεί στο ίδιο συμβάν και σ' άλλους λόγους (*Γ' και Δ' Φιλιππικό*). Ο Φίλιππος παραβιάζοντας έναν από τους όρους της ειρήνης που είχε υπογραφεί, εγκατέστησε φρουρά στην πόλη.⁶⁸ (παρ. 32) Η αναφορά στις Φερές αποτελεί παράδειγμα εκ μέρους του συγγραφέα, για ν' αποδείξει τη δισημία των λόγων του: ενώ δηλαδή σύμφωνα με τους όρους της ειρήνης μπορούν να είναι ελεύθεροι οι Έλληνες που δε συμπεριλαμβάνονται στην ειρήνη, ο Φίλιππος καταλαμβάνει την πόλη των Φερών διακηρύσσοντας ότι έτσι θα είναι αυτόνομη, εγκαθιστώντας παράλληλα φρουρά.

Η επανάληψη από τη μεριά του συγγραφέα του ζητήματος των Φερών σε διαφορετικούς λόγους, αποδεικνύει την αγωνία του για το μέλλον της Αθήνας. Τον απασχολεί ιδιαίτερα η τροπή που έχουν λάβει τα γεγονότα μετά την είσοδο του Φιλίππου στα “ελληνικά πράγματα”. Παρ' όλο που γενικότερα οι αναφορές του στη Θεσσαλία είναι ουδέτερες και δεν κρύβουν κάποιο ιδιαίτερο νόημα, η ένταση που νιώθει φανερώνεται στα λόγια του. Οι Αθηναίοι πρέπει να δραστηριοποιηθούν και να λάβουν την κατάσταση στα χέρια τους.

Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ

Από την εποχή του Πεισίστρατου οι Αθηναίοι έδειξαν ενδιαφέρον για τη θρακική Χερρόνησο, που ήλεγχε το εμπόριο των πλοίων που μετέφεραν δημητριακά από τον Εύξεινο Πόντο. Αμέσως μετά τον πόλεμο του 357π.Χ. οι Αθηναίοι πήραν γι' άλλη μια φορά στην κατοχή τους την περιοχή, χάρη στην ικανότητα του Χάρη.

⁶⁸ “Φεραίων μὲν ἀφῆρηται τὴν πόλιν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ ἀκροπόλει κατέστησεν, ἵνα δὴ αὐτόνομοι ᾶσιν...” “ Ἐν τούτοις ἀφαιρεῖ τὴν πόλιν τῶν Φεραίων καὶ εγκαθιστὰ φρουρὰ τὴν ἀκρόπολιν τῆς, γὰρ νὰ εἶναι δῆθεν αὐτόνομη...”

Λίγα χρόνια μετά την ειρήνη του Φιλοκράτη, ίσως το 342π.Χ., η Αθήνα έστειλε στρατιωτική δύναμη στη Χερρόνησο υπό το Διοπείθη. Όταν οι Αθηναίοι απέρριψαν την πρόταση του Φιλίππου να υποβάλουν τη διαμάχη τους σε διαιτησία, αυτός έστειλε στρατεύματα για να βοηθήσουν την Καρδία και ο Διοπείθης εκδικήθηκε εισβάλλοντας σε περιοχές της Θράκης που βρίσκονταν υπό την κατοχή της Μακεδονίας. Το 341π.Χ. ο Φίλιππος έκανε γνωστά τα παράπονά του στην Αθήνα, όπου οι υποστηρικτές του εξέφρασαν την αγανάκτησή τους και απαίτησαν την ανάκληση του κωλυσιεργού βουλευτή.⁶⁹ Ο Δημοσθένης αντιτίθεται με σφοδρότητα στην ανάκληση του Διοπείθη, επειδή, αν διαλυθεί το εκστρατευτικό σώμα του Ελλησπόντου, η Αθήνα δε θα έχει πια στρατό για να βοηθήσει το Βυζάντιο ή να υπερασπίσει τη Χερρόνησο, όταν ο Φίλιππος της επιτεθεί μετά την υποταγή της Θράκης. Έτσι, η στρατιωτική σκοπιμότητα εξουδετερώνει πέρα για πέρα τη διπλωματική σύνεση.⁷⁰

Στην προσπάθειά του να δραστηριοποιήσει τους Αθηναίους, ο Δημοσθένης επισημαίνει ότι, ενώ εκείνοι παραμένουν αδρανείς στην πατρίδα τους, δεν υπάρχει καμιά στρατιωτική δύναμή τους εκτός της πόλης κι έτσι ο Φίλιππος μπορεί να κινείται ελεύθερος, καθώς αφενός έχει μεγάλη δύναμη στη Θράκη και αφετέρου εξαιτίας της συμμαχίας του με τους Θεσσαλούς, προσκαλεί κι από εκεί στρατιωτική ενίσχυση.⁷¹

Παρ' όλο που η αναφορά στη Θεσσαλία, φαινομενικά τουλάχιστον, δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο τόνο, ίσως εμπεριέχει κάποια μομφή για τη συμμαχία των Θεσσαλών με το Φίλιππο.

Στον ίδιο λόγο, λίγο παρακάτω, ο ρήτορας αναφέρεται και πάλι στην αδράνεια των Αθηναίων, οι οποίοι δεν εκμεταλλεύθηκαν την απουσία του Φιλίππου για δέκα μήνες εξαιτίας ασθενειών και εξαιτίας του χειμώνα και δεν ελευθέρωσαν την Εύβοια, ούτε ανέκτησαν κάποια από τις κτήσεις που είχαν χάσει. Αντίθετα, ο Φίλιππος συνεχίζοντας τη δραστηριότητά του, εγκατέστησε δύο τυράννους στην Εύβοια, τον έναν στην Ερέτρια και τον άλλον στον Ωρεό, που βρίσκεται απέναντι από τη

⁶⁹ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 176 – 7

⁷⁰ Jaeger, σ. 205

⁷¹ “...ὅπως ὑμῶν μὲν οἴκοι μενόντων, ἔξω δὲ μηδεμιᾶς οὔσης τῆ πόλει δυνάμεως, μετὰ πλείστης ἡσυχίας ἅπανθ' ὅσα βούλεται Φίλιππος διοικήσεται...Νυνὶ δύνανται μεγάλην ἐκείνος ἔχων ἐν Θράκῃ διατρίβει, καὶ μεταπέμπεται πολλήν, ὡς φασὶν οἱ παρόντες, ἀπὸ Μακεδονίας καὶ Θετταλίας.” “...ενώ εσείς μένετε στην πατρίδα σας, έξω δεν υπάρχει καμιά δύναμη της πόλης, με όλη του την ησυχία ο Φίλιππος τακτοποιεί όσα θέλει...Τώρα εκείνος με μεγάλη δύναμη μένει στη Θράκη και στέλνει και προσκαλεί πολλή δύναμη από τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, όπως λένε οι παρόντες.” (παρ. 13 -14)

Σκιάθο.⁷² Η αναφορά όμως στο θεσσαλικό νησί, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο Δημοσθένης προκειμένου να αναφερθεί στον Ωρεό, χρησιμοποίησε τον τοπικό προσδιορισμό: “τόν δ’ ἐπὶ Σκίαθον”.

Οι Αθηναίοι όμως δεν αντέδρασαν, αλλά άφησαν γι’ άλλη μια φορά το Φίλιππο να ενεργεί χωρίς να τον εμποδίσει κανείς.

Είναι σύνηθες φαινόμενο ο Δημοσθένης να χρησιμοποιεί στους λόγους του παραδείγματα για να ενισχύσει και να επιβεβαιώσει τα επιχειρήματά του. Το έργο του (δηλαδή να πείσει τους Αθηναίους για την ακρίβεια των λεγομένων του), είναι δύσκολο και η χρήση παραδειγμάτων κρίνεται απαραίτητη. Έτσι, γι’ ακόμα μια φορά η περίπτωση των Φεραίων και η “εξαπάτησή” τους από το Φίλιππο μπορεί να αποτελέσει απόδειξη για τα όσα προηγουμένως είχε αναφέρει. Ο Μακεδόνας βασιλιάς με τις μηχανορραφίες του έχει κατορθώσει να εξαπατήσει πολλές ελληνικές πόλεις, προκειμένου να τις κατακτήσει. Ενώ διατείνεται ότι δε διεξάγει πόλεμο εναντίον τους, ξαφνικά εμφανίζεται στα εδάφη τους και τις πολιορκεί. Κάτι ανάλογο συνέβη και με τις Φερές, όπου βρέθηκε προ των τειχών της πόλης, πολιορκώντας την.⁷³

Στο ίδιο χωρίο μαζί με την πόλη των Φερών, αναφέρονται κι άλλες πόλεις (όπως ο Ωρεός και η Όλυνθος, που είχαν την ίδια τύχη) κι έτσι το ύφος του Δημοσθένη φαίνεται να υποδηλώνει οίκτο και κατανόηση για όσα βίωσαν και βιώνουν αυτές οι πόλεις. Το πρόβλημα ήταν και παραμένει ο Φίλιππος και η λύση του κρίνεται απαραίτητη και άμεση.

Η συμπεριφορά και η στάση των Θεσσαλών απέναντι στο Φίλιππο έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές ως παράδειγμα από το Δημοσθένη. Όπως στο Β’ Φιλιππικό (παρ. 22) ο ρήτορας είχε επικρίνει την εκμετάλλευση των Θεσσαλών από το Μακεδόνα βασιλιά, ο οποίος, αφού τους παρέδωσε τη Μαγνησία, εγκατέστησε το σύστημα της δεκαρχίας και, σύμφωνα με το ρήτορα, τους κατέστησε δούλους, έτσι

⁷² “...δέκα μῆνας ἀπογενομένου τὰνθρώπου καὶ νόσῳ καὶ χειμῶνι καὶ πολέμοις ἀποληφθέντος ὥστε μὴ ἂν δύνασθαι ἐπανελθεῖν οἴκαδε, οὔτε τὴν Εὐβοίαν ἠλευθερώσατε οὔτε τῶν ὑμετέρων αὐτῶν οὐδὲν ἐκομίσασθε, ἀλλ’ ἐκεῖνος μὲν ὑμῶν οἴκοι μεόντων, σχολὴν ἀγόντων, ὑγιαίνοντων, δύο ἐν Εὐβοίᾳ κατέστησε τυράννου, τὸν μὲν ἀπαντικρὺ τῆς Ἀττικῆς ἐπιτειχίσας, τὸν δ’ ἐπὶ Σκίαθον.” “...όταν ο Φίλιππος κρατήθηκε μακριά για δέκα μήνες, εξαιτίας της αρρώστιας του και του χειμώνα και των πολέμων, και δεν μπορούσε ούτε στην πατρίδα του να επιστρέψει, ούτε την Εύβοια ελευθερώσατε, ούτε ανακτήσατε κάποια από τις κτήσεις σας, αλλά εκείνος, ενώ εσείς μένατε στην πατρίδα σας και ησυχάζατε και υγιαίνατε, εγκατέστησε δύο τυράννους στην Εύβοια τον ένα απέναντι από την Αττική ως τείχος εναντίον της και τον άλλο απέναντι από τη Σκιάθο” (παρ.35 -36)

⁷³ “Εκεῖνος μὲν γὰρ οὐ πολέμεῖν... οὐδὲ Φεραίοις πρότερον, πρὸς τὰ τεῖχη προσβάλλων αὐτῶν...” “Εκείνος βέβαια θα πει ότι δε διεξάγει πόλεμο εναντίον μας,...όπως (έλεγε) ότι ούτε πρωτίτερα διεξήγαγε πόλεμο κατά των κατοίκων των Φερών, ενώ εμφανίστηκε προ των τειχών τους.” (παρ. 59)

επαναλαμβάνει και σ' αυτό το λόγο, ότι οι Θεσσαλοί εξαπατήθηκαν από το Φίλιππο κι έπεσαν θύματα της δολοπλοκίας του. Πρόκειται γι' άλλο ένα παράδειγμα από το ρήτορα, ο οποίος προσπαθεί να βρει οποιοδήποτε τρόπο για να δραστηριοποιήσει τους Αθηναίους.

Το ίδιο συμβαίνει και παρακάτω στο λόγο, όπου ο Δημοσθένης αναφέρεται ξανά στους Θεσσαλούς χρησιμοποιώντας τους ως παράδειγμα μαζί με τους πολίτες άλλων ελληνικών πόλεων. Σύμφωνα λοιπόν με τα λεγόμενα του ρήτορα, οι Θεσσαλοί υποστηρίζουν το Φίλιππο, γιατί προηγουμένως τους είχε βοηθήσει εκδιώκοντας τους τυράννους.⁷⁴ Έτσι, ο Δημοσθένης πιστεύει ότι με τα τεχνάσματά του ο Φίλιππος, καταφέρνει ν' αποκτά συμμάχους και να κάνει την πολιτική κατάσταση ακόμα πιο δύσκολη για τους Αθηναίους.

Δε δίνει περισσότερη σημασία στο ζήτημα των Θεσσαλών απ' ότι στις άλλες πόλεις. Ο λόγος του κινείται στους ίδιους τόνους, ενώ ο σκοπός του παραμένει ο ίδιος: η έγκαιρη αντιμετώπιση του Φιλίππου. Αυτός εξάλλου είναι και ο στόχος του λόγου: αφενός προσπαθεί να επιτύχει τη διατήρηση του Διοπέιθη και αφετέρου να πείσει το λαό να προετοιμαστεί για πόλεμο χωρίς να τον κηρύξει.⁷⁵

Γ' Φιλιπικός

Ο Γ' Φιλιπικός εκφωνήθηκε το 341 π.Χ., δύο μήνες μετά τον "Περί τῶν ἐν Χερρονήσῳ" λόγο του Δημοσθένη.⁷⁶ Αυτήν την περίοδο ο Φίλιππος ασχολείται με τη θρακική εκστρατεία και απειλεί τη Χερρόνησο και το Βυζάντιο. Η προτεινόμενη ανάκληση του Διοπέιθη απορρίφθηκε και η Βουλή άρχισε να συζητά την έκκλησή του για ενισχύσεις. Ο λόγος του Δημοσθένη αποτελεί ένθερμη υποστήριξη αυτής της έκκλησης και γνώρισε μεγάλη επιτυχία.⁷⁷ Συμβουλεύει ειρήνη.

⁷⁴ "...οὐκ ἦν ἀσφαλὲς λέγειν ἐν Θετταλία τὰ Φιλίππου μὴ συνευπεπονθότος τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν τῶ τούτων τυράννων ἐκβαλεῖν Φίλιππον αὐτοῖς καὶ τὴν Πυλαίαν ἀποδοῦναι." "...δεν ήταν ασφαλές να υποστηρίζει κανείς το συμφέρον του Φιλίππου, εάν ο λαός της Θεσσαλίας δεν είχε ευεργετηθεί από αυτόν, επειδή είχε εκδιώξει τους τυράννους για χάρη του και του έδωσε το δικαίωμα συμμετοχής στο Αμφικτιονικό συνέδριο." (παρ. 65)

⁷⁵ Δημοσθένους Λόγοι, *Περί τῶν ἐν Χερρονήσῳ*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 375

⁷⁶ Δημοσθένους Λόγοι, *Φιλιππικοί Γ'- Δ*, Πάπυρος, Αθήνα 1975 σ. 147

⁷⁷ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 222-3

Σ' αυτό το λόγο γίνεται αναφορά από το ρήτορα στην κατάληψη της θεσσαλικής πόλης Φερές από το Φίλιππο, όταν ο ίδιος προχώρησε στη Θεσσαλία (παρ. 12): *“Καὶ μὴν καὶ Φερὰς πρῶν ὡς φίλος καὶ σύμμαχος εἰς Θετταλίαν ἐλθὼν ἔχει καταλαβὼν”*.⁷⁸ Η κατάληψη της πόλης έγινε από το Μακεδόνα βασιλιά με το πρόσχημα ότι ήρθε στη Θεσσαλία ως φίλος και σύμμαχος. Επίσης, ο Φίλιππος χρησιμοποιώντας γι' άλλη μια φορά δόλια μέσα εξαπατά τους Θεσσαλούς καταργώντας το υπάρχον πολίτευμα και εγκαθιστώντας το σύστημα της τετραρχίας. Στην προσπάθειά του να γίνει κυρίαρχος της περιοχής, καταβάλλει κάθε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο ώστε να το καταφέρει (παρ. 26): *“ Ἀλλὰ Θετταλία πῶς ἔχει; Οὐχὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν παρήρηται καὶ τετραρχίας κατέστησεν ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἔθνη δουλεύωσιν; ”*.⁷⁹ Οι Θεσσαλοί παρασυρόμενοι από την πρόταση συμμαχίας του Φιλίππου, υποτάσσονται στη θέληση και τη δύναμή του.

Σ' αυτό το σημείο γίνεται εμφανής η δόση ειρωνείας που διατρέχει το λόγο του Δημοσθένη με σκοπό να καυτηριάσει τις ραδιουργίες του Φιλίππου και τα μέσα που επινοεί προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του. Το ίδιο ύφος χρησιμοποίησε και στις αναφορές του στο ζήτημα της Μαγνησίας σ' άλλους λόγους, όπως στον Α' και Β' Οlynthιακό.

Τα λόγια του Δημοσθένη ενέχουν ένα αίσθημα εκνευρισμού και οργής για τις πράξεις του βασιλιά της Μακεδονίας, που στην προσπάθεια επέκτασής του δεν υπολογίζει τίποτα και κανέναν. Η δύναμή του συνεχώς αυξάνεται και οι Αθηναίοι δεν κάνουν τίποτα γι' αυτό. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι η αναφορά του στους Θεσσαλούς και σε όσα τους συμβαίνουν, αποπνέει οίκτο και αποτελεί αφορμή παράλληλα ξεσηκωμού του αθηναϊκού λαού. Πιστεύει πως ήρθε η ώρα η Αθήνα να πάρει την κατάσταση στα χέρια της.

Τέλος, δύο παραγράφους παρακάτω, γίνεται αναφορά στην αυθαδέστατη πράξη του Φιλίππου να πάρει το δικαίωμα της προμαντείας παραγκωνίζοντας τους Αθηναίους, τους Θεσσαλούς και τους Δωριείς. Επίσης ο ρήτορας αναφέρει ότι ο Φίλιππος υποδεικνύει στους Θεσσαλούς με ποιο τρόπο θα πρέπει να πολιτεύονται (παρ. 32 - 33): *“ Ἐχει δὲ καὶ τὴν προμαντείαν τοῦ θεοῦ, παρώσας ἡμᾶς καὶ*

⁷⁸ “Κατέλαβε όμως και κατέχει τις Φερές, ως φίλος και σύμμαχος όταν ήρθε πρόσφατα στη Θεσσαλία”

⁷⁹ “Αλλά η Θεσσαλία σε ποια κατάσταση βρίσκεται; Δεν κατήγγησε στις πόλεις της τα πολιτεύματά τους και δεν εγκατέστησε το σύστημα της τετραρχίας, ώστε να είναι δούλοι (οι κάτοικοι) όχι μόνο κατά πόλεις αλλά και κατά ολόκληρες περιφέρειες;”

Θετταλοὺς καὶ Δωριέας καὶ τοὺς ἄλλους Ἀμφικτίονας, ἧς οὐδὲ τοῖς Ἑλλησιν ἅπασι μέτεστιν; Γράφει δὲ Θετταλοῖς ὄν χρητὸν τρόπον πολιτεύεσθαι;”⁸⁰ Σ’ αυτό το σημείο υπονοεῖται ὅτι, ἀφοῦ ὁ Φίλιππος δὲν ἦταν Ἕλληνας, δε θα ἔπρεπε νὰ κατέχει ἓνα προνόμιο ποῦ οὔτε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἕλληνας δὲν κατείχαν. Πρόκειται γιὰ ξεκάθαρη ἀναφορὰ στὴ μὴ ἐλληνικότητα τῶν Μακεδόνων καὶ καθαρὴ ἀπόδειξη τοῦ μίσους τοῦ καὶ τῶν ἀντι-μακεδονικῶν αἰσθημάτων τοῦ.

Δε γίνεται ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στους Θεσσαλοὺς. Ἀπλὰ ἀναφέρονται μαζί με τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Δωριεῖς. Ὅλα τὰ παραπάνω ἐντάσσονται στὰ ἐπιχειρήματα ποῦ χρησιμοποιοῦ ὁ ρήτορας κατὰ τοῦ Φιλίππου γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τῶν Ἀθηναίων.

Δ’ Φιλίππικός

Αὐτὸς ὁ λόγος παρ’ ὅλο ποῦ ἐγίνε ἀποδεκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κριτικοὺς, ἔχει ἀπορριφθεῖ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μελετητές, ὡς μὴ γνήσιος λόγος τοῦ Δημοσθένη. Ἀν εἶναι ἀυθεντικὸς, θα πρέπει νὰ δημοσιεύτηκε ἀμέσως μετὰ τὸ Γ’ Φιλίππικό, καθὼς δίνει ἐμφαση στὴν ἀποστολὴ μιᾶς πρεσβείας στὸ βασιλιά τῆς Περσίας ζητώντας οἰκονομικὴ ἐνίσχυση. Ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες μικρῆς σημασίας ἀπομιμήσεις, περιέχει ἐπίσης δύο μεγάλα σε ἐκτασὴ κείμενα ποῦ ἔχουν μεταφερθεῖ ἀπὸ ἄλλους λόγους: ἓνα ἀπὸ τὸ λόγο “Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ”, ἓνα ἀπὸ τὸ “Β’ Φιλίππικό” καὶ ἓνα ἀπὸ ἄλλο σημεῖο τοῦ λόγου “Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ”. Μία ἄλλη θεωρία τὸν ἀποδίδει στὸν Ἀναξιμένη, τὸ ρήτορα ἀπὸ τὴ Λάμψακο καὶ φίλο τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐγράψε ἱστορίες γιὰ τὸ Φίλιππο καὶ τὸν Ἀλέξανδρο. Μερικὰ σημεῖα τοῦ λόγου φανερώνουν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἔναι τοῦ Δημοσθένη καὶ ἡ κατακλείδα δὲν ἔχει τὸ ὕφος τῶν ὑπόλοιπων λόγων τοῦ.⁸¹ Ἐνα σημαντικό ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς μὴ γνησιότητας τοῦ λόγου εἶναι αὐτὸ ποῦ σχετίζεται με τὸ ζήτημα τῶν θεωρικῶν χρημάτων. Ἐτσι, ὁ Δημοσθένης ποῦ ἦταν ἀμείλικτος κατὰ τῶν θεωρικῶν χρημάτων, στὸ τέταρτο μέρος τοῦ Δ’ Φιλίππικοῦ ἐμφανίζεται ξαφνικά ὡς ὑπέρμαχος τῆς διατήρησης τοῦ παλιοῦ προορισμοῦ τοῦ ταμείου καὶ τῆς διάθεσής τοῦ στους

⁸⁰ “Δεν πῆρε μήπως καὶ τὸ δικαίωμα τῆς προμαντείας ἀπὸ τὸ θεὸ (τῶν Δελφῶν), παραγκωνίζοντας καὶ ἐμᾶς καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ τοὺς Δωριεῖς, προνόμιο στὸ ὁποῖο δε μετέχουν οὔτε καν ὅλοι οἱ Ἕλληνας; Δὲν γράφει στους Θεσσαλοὺς με ποῖον τρόπο πρέπει νὰ πολιτεύονται;”

⁸¹ *Demosthenes I*, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, Heinemann, London 1970, σ. 268-9

άπορους. Αυτή η μεταστροφή του ρήτορα φάνηκε παράξενη στους νεότερους κριτικούς, μερικοί από τους οποίους αμφισβητούν τη γνησιότητα του λόγου.⁸² Ο λόγος πρέπει να εκφωνήθηκε το 341 -340 π.Χ.

Σ' αυτό το λόγο ο ρήτορας αναφέρεται σε μια άλλη θεσσαλική πόλη, τις Αντρώνες, η οποία (όπως κι άλλες θεσσαλικές πόλεις) έπεσε θύμα εξαπάτησης από το Φίλιππο (παρ. 9): “*Αντρώνας έπρίατο...*”.⁸³ Οι Αθηναίοι ολιγόρησαν κι έτσι ο Μακεδόνας βασιλιάς κατάφερε να την κυριεύσει και μετά απ' αυτό να προχωρήσει και στην κατάληψη της πόλης Ωρεός στην Εύβοια. Η θέση της θεσσαλικής πόλης ήταν στρατηγικής σημασίας για τη μετάβαση στην Εύβοια και ο ρήτορας θέλει να αποδείξει την ευστροφία του Φιλίππου και τον τρόπο σκέψης του, προκειμένου να κυριαρχήσει στην Ελλάδα.

Μ' αυτό το επιχείρημα ο ρήτορας προσπαθεί να δείξει στους Αθηναίους την υποχρέωση που έχουν να αντιδράσουν απέναντι στο Φίλιππο που πράττει ό,τι βούλεται. Διακρίνεται μια μομφή εναντίον του, καθώς εφόσον δεν βρίσκει εμπόδια στο δρόμο του, είναι ελεύθερος να δρα ανεξέλεγκτα. Η χρήση του ρήματος “δωροδοκώ” για τη θεσσαλική πόλη, ίσως αποτελεί υπονοούμενο για το ποιόν των Θεσσαλών και ενέχει σαφή δόση ειρωνείας.

Στον ίδιο λόγο ο ρήτορας αναφέρεται δύο φορές στη θεσσαλική πόλη Φερές. Στην πρώτη περίπτωση, πρόκειται για απλή ονομαστική αναφορά στην πόλη, ως μιας εκ των πόλεων που κατάφερε να κατακτήσει ο Φίλιππος (παρ. 10): “*...και μετ' οὐ πολὺν χρόνον τὰ ἐν Ὠρεῶν πράγματ' εἰλήφει. Πολλὰ δὲ καὶ παραλείπω, Φεράς, τὴν ἐπ' Ἀμβρακίαν ὁδόν, τὰς ἐν Ἥλιδι σφαγὰς, ἄλλα μυρία*”.⁸⁴ Όπως αναφέρει παρακάτω στο ίδιο χωρίο ο ρήτορας, όσα παραθέτει αποτελούν στοιχεία απόδειξης της εγκυρότητας των λόγων του για τις πράξεις του Φιλίππου. Οι Αθηναίοι πρέπει να δράσουν άμεσα και να εμποδίσουν το Μακεδόνα βασιλιά. Οι αδικίες του έχουν οδηγήσει πολλές ελληνικές πόλεις στην υποταγή και κατά το ρήτορα αυτή η δράση πρέπει να σταματήσει. Αφού πρόκειται για απλή παράθεση κάποιων πόλεων ως παραδειγμάτων για την ενίσχυση του επιχειρηματός του, η αναφορά του δεν έχει συγκεκριμένο τόνο.

⁸² Δημοσθένους, *Φιλιππικοί Γ' – Δ'*. Πάπυρος, Αθήνα, 1975, σελ.197

⁸³ “Δωροδόκησε τότε τους Αντρώνες...”

⁸⁴ “...και μετά από μικρό χρονικό διάστημα έγινε κύριος της κατάστασης και στον Ωρεό. Παραλείπω όμως και πολλά άλλα, π.χ. τις Φερές, την κάθοδό του εναντίον της Αμβρακίας, τις σφαγές της Ἥλιδας και πολλά άλλα”

Στη δεύτερη περίπτωση ο Δημοσθένης, αναφέρει την πόλη Φερές προκειμένου να υποστηρίξει το επιχειρήματά του ότι ο Φίλιππος εξαπατά τους συμμάχους του (και όχι μόνο) με σκοπό να πετύχει τους στόχους του (παρ. 61): “*Ἐκεῖνος μὲν γὰρ οὐ πολεμεῖν...οὐδὲ Φεραίοις πρότερον πρὸς τὰ τείχη προσβάλλων...*”.⁸⁵ Σ’ αυτό το σημείο θύματα έπεσαν οι Φεραίοι, στους οποίους, ενώ είπε ότι δε θα πολεμήσει εναντίον τους, τελικά έφθασε έξω από την πόλη τους, απειλώντας τα τείχη τους. Παρόμοια κίνηση πραγματοποίησε και εναντίον των κατοίκων του Ωρεού και εναντίον των Ολυνθίων.

Αυτή η τακτική του Φιλίππου κατακρίνεται από το Δημοσθένη, ο οποίος γνωρίζει τις μηχανορραφίες του και τις χρησιμοποιεί ως επιχειρήματα στο λόγο του. Και εδώ η αναφορά στους Φεραίους δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο τόνο. Γίνεται όπως και οι αντίστοιχες στους κατοίκους του Ωρεού και στους Ολυνθίους.

Για άλλη μια φορά ο ρήτορας αναφέρεται στους Θεσσαλούς εντάσσοντάς τους στο επιχειρήματά του περί δολίων μέσων του Φιλίππου (παρ. 64): “*Οἷον Θετταλοὺς πολλὰ δούς ὑπηγάγει’ εἰς τὴν νῦν παροῦσαν δουλείαν.*”⁸⁶ Ο Φίλιππος θέλοντας να πετύχει τους σκοπούς του, παραπλάνησε τους Θεσσαλούς και τους εκμεταλλεύτηκε. Το ύφος του Δημοσθένη δείχνει το μίσος και την οργή του για το Φίλιππο και ίσως έναν τόνο συμπάθειας για τους Θεσσαλούς και την κατάσταση στην οποία επήλθαν. Η επεκτατική πολιτική του βασιλιά της Μακεδονίας πρέπει να σταματήσει και κατά το Δημοσθένη οι Αθηναίοι είναι αυτοί που πρέπει να συμβάλουν στην επίτευξη αυτού του στόχου.

Τέλος, στον ίδιο λόγο παρουσιάζεται και μια ιστορική αναφορά στους Θεσσαλούς και την εκδίωξη των τυράννων των θεσσαλικών πόλεων από το Φίλιππο, καθώς επίσης και στη συμμετοχή τους στο Αμφικτιονικό συνέδριο (παρ. 67): “*οὐκ ἦν ἀσφαλὲς λέγειν ἐν Θετταλία μὴ συνενυπεπονθότος τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν τῶ τούς τυράννους ἐκβαλεῖν Φίλιππον αὐτοῖς καὶ τὴν πλαιῖαν ἀποδοῦναι*”.⁸⁷ Οι Θεσσαλοί παρασύρθηκαν απ’ όσα τους έκανε και τους πρόσφερε ο Φίλιππος, κι έτσι εκείνος μπόρεσε να υλοποιήσει τα σχέδιά του.

⁸⁵ “Επειδή εκείνος θα πει ότι δεν πολεμάει εναντίον μας..., όπως (είπε) και στους Φεραίους πρωτύτερα, ενώ προσέβαλε τα τείχη τους...”

⁸⁶ “Καθώς, π.χ. δίνοντας στους Θεσσαλούς πολλά (προνόμια) τους παρέσυρε με δόλο στη σημερινή τους δουλεία.”

⁸⁷ “δεν ήταν ασφαλές να μιλάει κανείς στη Θεσσαλία (υπέρ του Φιλίππου), εάν δεν ήταν ευχαριστημένος και ο λαός των Θεσσαλών διότι ο Φίλιππος έδιωξε για χάρη του τούς τυράννους και του έδωσε το δικαίωμα να συμμετέχει στο Αμφικτιονικό συνέδριο.”

Ο Δημοσθένης πιστεύει ότι οι Θεσσαλοί είναι ευχαριστημένοι απ' όσα έκανε ο Φίλιππος γι' αυτούς, ενώ κατά τον ίδιο το ρήτορα πρόκειται για εκμετάλλευσή τους από το Μακεδόνα βασιλιά. Ίσως έμμεσα υπονοείται από το Δημοσθένη ότι οι Θεσσαλοί πίστεψαν στα λόγια και τις πράξεις του Φιλίππου και έπεσαν στην παγίδα του γενόμενοι σύμμαχοί του κι έτσι εκείνος έχει τώρα τη δυνατότητα να τους εκμεταλλεύεται. Πιθανόν ο ρήτορας να πιστεύει ότι αυτή η κίνηση των Θεσσαλών ήταν αφελής από μέρους τους.

Περὶ τοῦ στεφάνου

Ο λόγος “*Περὶ τοῦ στεφάνου*” δημοσιεύτηκε τον Αύγουστο του 330π.Χ. Έξι χρόνια νωρίτερα, ο Κτησιφών είχε προτείνει στη Βουλή ένα προβούλευμα, που χρειαζόταν έγκριση, σύμφωνα με το οποίο θα έπρεπε να αποδοθεί ένα χρυσό στεφάνι στο Δημοσθένη, ως αναγνώριση των υπηρεσιών του στο δήμο. Ο Αισχίνης κατηγορήσε τον Κτησιφώντα για διάπραξη παρανομιών. Μέχρι την αποκατάσταση της αλήθειας η Βουλή δεν μπορούσε να ψηφίσει. Παράλληλα, λίγες μέρες μετά την κατηγορία του Αισχίνη δολοφονείται ο Φίλιππος και τη θέση του παίρνει ο γιος του, ο Μ. Αλέξανδρος. Ο Μ. Αλέξανδρος, αφού τιμώρησε τους Θηβαίους για άρνηση υποταγής καταστρέφοντας την πόλη, απαίτησε από την Αθήνα την παράδοση του Δημοσθένη και άλλων 7 ή 9 πολιτικών. Όμως, το 330π.Χ. ο Μ. Αλέξανδρος έχει ήδη ξεκινήσει την εκστρατεία του στην Ανατολή, και έτσι η δίκη του Κτησιφώντα ξεκινάει. Ο Δημοσθένης κατηγορήσε τον Αισχίνη ότι με την πολιτική του ενίσχυσε τον εχθρό, ενώ ο Δημοσθένης με τη δική του εξυπηρέτησε μόνο τα συμφέροντα της Αθήνας. Ο Δημοσθένης και ο Κτησιφώντας κέρδισαν τη δίκη και ο ρήτορας έλαβε το στεφάνι από τη Βουλή με ψηφοφορία, ύστερα από ένα χρόνο.⁸⁸

Αυτός ο λόγος αποκαλύπτει την εικόνα όλης της εξελικτικής πορείας του Δημοσθένη, τα νεανικά και μαθητικά του χρόνια, την πολιτική του ζωή, τις θυσίες του για την πολιτεία, τη φλογερή του αγάπη για την Αθήνα. Μαστιγώνει τα ήθη της εποχής και τη διαφθορά των πολιτικών και με τη δύναμη του παλιού του μίσους

⁸⁸ Demosthenes II, Loeb Classical Library, W. Heinemann, London 1971 σ. 3 - 4

χτυπά καίρια τον κατηγορό του, τον Αισχίνη, που είχε προκαλέσει αυτήν την τελική αναμέτρηση.⁸⁹

Οι αναφορές του ρήτορα στους Θεσσαλούς που παραθέτονται στο συγκεκριμένο λόγο, αφορούν σε μεγάλο μέρος τη συμμαχία τους με το Φίλιππο. Υπάρχουν χωρία στο λόγο, όπου ξεκάθαρα τους αποκαλεί πονηρούς, όπως στην παράγραφο 152: “...και πάλοι πονηροὶ τῶν Θετταλῶν...”, επειδή πήραν το μέρος του Φιλίππου και τον βοήθησαν με μηχανορραφίες ν’ αναλάβει την ηγεμονία του αμφικτιονικού συνεδρίου, καθώς επίσης και σημεία όπου τους θεωρεί υπεύθυνους για όσα κακά και ταπεινωτικά συνέβησαν στους Έλληνες (παρ. 64).⁹⁰ Από την άλλη, παραδέχεται ότι ο Φίλιππος δε θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τους Αθηναίους αν δεν είχε προσεταιρισθεί τους Θεσσαλούς και δεν είχε τη βοήθειά τους. Με δολοπλοκίες και τεχνάσματα ο Φίλιππος κατόρθωσε να προσεγγίσει τους Θεσσαλούς και να τους στρέψει εναντίον της Αθήνας. Απόδειξη για τη συμμαχία Φιλίππου – Θεσσαλών αποτελεί το περιεχόμενο της παραγράφου 211, όπου ο Δημοσθένης αναφέρει ότι μόλις έφθασαν στη Θήβα οι πρέσβεις από την Αθήνα (στους οποίους συγκαταλέγεται και ο ίδιος) αντίκρυσαν τους πρέσβεις του Φιλίππου και των Θεσσαλών και των άλλων συμμάχων τους.⁹¹

Για να ενισχύσει ο Δημοσθένης όσα αναφέρει για τους Θεσσαλούς χρησιμοποιεί ιστορικά γεγονότα σε μορφή παραδειγμάτων (παρ. 35 -36): “οὐ γὰρ τὰ ῥήματα τὰς οἰκειότητος ἔφη βεβαιοῦν, ... ἀλλὰ τὸ ταῦτ’ ἀσυνέβη. Συμφέρειν δὲ Φιλίππῳ καὶ Φωκεῦσι καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἅπασι τῆς ἀναλησίας καὶ τῆς βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι τῆς τῶν Θηβαίων... Τί οὖν συνέβη μετὰ ταῦτ’ εὐθύς, οὐκ εἰς μακρὰν; ... ὑμᾶς δ’ ἡσυχίαν ἀγαγόντας καὶ τούτῳ πεισθέντας μικρὸν ὕστερον σκευαγωγεῖν ἐκ τῶν ἀγρῶν, ... τὴν μὲν ἀπέχθειαν τὴν πρὸς Θηβαίους καὶ Θετταλοὺς τῇ πόλει γενέσθαι.”⁹²

⁸⁹ Jaeger, σ. 235

⁹⁰ “...πότερον τῆς συναιτίας τῶν συμβεβηκότων τοῖς Ἕλλησι κακῶν καὶ αἰσχυρῶν, ἧς ἂν Θετταλοὺς...θεΐμεν;” “...ποιο ἀπὸ τα δύο (θα ἤθελε μια μερίδα ἀνθρώπων νὰ ἀκολουθήσει ἡ πόλις): νὰ συμμετάσχει σὲ ὅσα συνέβησαν τοῖς Ἕλλησι κακὰ καὶ ταπεινωτικά, σὲ τὴν ὁποία μερίδα θὰ κατέτασσε κανεὶς καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς...;”

⁹¹ “Ὡς γὰρ ἀφικόμεθ’ εἰς τὰς Θήβας, καταλαμβάνομεν Φιλίππου καὶ Θετταλῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων παρόντας πρέσβεις...” “Μόλις λοιπὸν φτάσαμε σὲ τὴν Θήβαν, βρήκαμε ἐκεῖ παρόντες τοὺς πρέσβεις τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Θεσσαλῶν...”

⁹² “διότι δὲν εἶναι οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι διασφαλίζουν τὴν φιλίαν, ἀλλὰ ἡ ταυτότητα τῶν συμφερόντων. Συμφέρει δὲ σὲ τὸν Φίλιππο καὶ τοὺς Φωκεῖς καὶ σὲ σὺς ἐπίσης νὰ ἀπαλλαγῶμε ἀπὸ τὴν ὀμότητα καὶ τὴν ἀναισθησία τῶν Θηβαίων. Τὴν συνέβη λοιπὸν εὐθύς μετὰ ταῦτα καὶ ὄχι μετὰ μακρόν; ...εἰσεῖς, ἐνῶ δὲν

Το ύφος του όταν αναφέρεται στους Θεσσαλούς είναι ειρωνικό κάποιες φορές (όπως στην παράγραφο 63: “Πότερον αὐτήν ἐχρήην, Αἰσχίνην, τὸ φρόνημ’ ἀφείσαν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν αὐτῆς ἐν τῇ Θετταλῶν καὶ Δολόπων τάξει συγκατακτᾶσθαι Φιλίππῳ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν προγόνων καλὰ καὶ δίκαι’ ἀναιρεῖν;”) ⁹³, ἐνῶ δε διστάζει νὰ τοὺς κατηγορήσει εὐθέως γιὰ ὅσα τραγικὰ συνέβησαν στους Ἕλληνας (παρ. 64).

Λίγο παρακάτω στὸν ἴδιο λόγο, γι’ ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ ρήτορας ἀναφέρεται στὶς πόλεις ποὺ κατακτῆθηκαν ἀπὸ τὸ Μακεδόνα βασιλιά στὴν προσπάθεια ἐπέκτασης τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας του. Ἀνάμεσα σ’ αὐτὲς συγκαταλέγονται καὶ τὰ νησιά Ἀλόνησος καὶ Πεπάρηθος (Σκόπελος). Ἡ ἀναφορὰ δὲν παρουσιάζει κάποιο ἄλλο σημαντικό στοιχεῖο, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀπλὴ παράθεση τῶν περιοχῶν.

κινηθήκατε καὶ πειστήκατε ἀπ’ αὐτό, λίγο μετὰ μαζέψατε τὶς ἀποσκευές σας ἀπὸ τοὺς ἀγροῦς...ἡ μεν πόλις ἐγίνε ἀπεχθής πρὸς τοὺς Θεβαίους καὶ τοὺς Θεσσαλοῦς.”

⁹³ “Ποιο ἀπὸ τὰ δύο ἔπρεπε αὐτή, Αἰσχίνην, (νὰ κάνει) ἀφοῦ θὰ ἐγκατέλειπε τὸ (πατροπαράδοτο) ἦθος καὶ τὴν ἀξία τῆς πέφτοντας στὸ ἐπίπεδο τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Δολόπων, νὰ βοηθήσει τὸν Φίλιππο στὴν κυριαρχία ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἀφανίσει τὶς ἐνδοξες καὶ σύμφωνες μετὰ τὸ δίκαιο πράξεις τῶν προγόνων;”

ΜΕΡΟΣ II:

ΟΙ ΘΕΣΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΥΣ: ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Από τους πρώτους κιόλας δημόσιους λόγους του (“Περὶ συμμοριῶν”, “Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν”, “Ὑπὲρ τῆς Ροδίων Ἐλευθερίας”, “Κατ’ Ἀριστοκράτους”), ο Δημοσθένης ασχολείται με τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής που απασχολούν την Αθήνα. Απ’ αυτούς τους λόγους, μόνο ο λόγος “Κατ’ Ἀριστοκράτους” αφορά στο βορειοελλαδικό πρόβλημα, που αποτέλεσε για το ρήτορα το σημαντικότερο ζήτημα της ζωής του. Η εξασθένηση της ισχύος της Αθήνας σ’ αντίθεση με την αύξηση της δύναμης της μακεδονικής δυναστείας, μας δίνει την εικόνα των ελληνικών πραγμάτων στα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. Η αντιμετώπιση του προβλήματος θεωρήθηκε ζήτημα ζωής για το Δημοσθένη και γι’ αυτό οι λόγοι του, που αφορούν στο συγκεκριμένο θέμα είναι τόσο ένθερμοι. Ο Δημοσθένης κατευθύνει κάθε σκέψη και βούλησή του στην καταπολέμηση της μακεδονικής απειλής.⁹⁵

Στη συγκεκριμένη εργασία εξετάζεται η θέση των Θεσσαλών στα πράγματα της εποχής όπως προκύπτει από τους λόγους του Δημοσθένη, και έχει ενδιαφέρον να μελετήσουμε την αντιμετώπισή τους από το ρήτορα καθώς και την εξέλιξη της θεώρησής του στο πέρασμα των χρόνων.

Είναι αλήθεια ότι όλοι οι λόγοι που εξετάζονται σ’ αυτήν την εργασία, έχουν έντονες αναφορές στο πρόσωπο και στις πράξεις του Φιλίππου και είναι λογικό μέσα σε αυτό το έντονα επικριτικό κλίμα να παρουσιάζονται και οι Θεσσαλοί ως σύμμαχοι του Φιλίππου με αρνητικό κυρίως τρόπο.

Ο λόγος που τοποθετείται πρώτος χρονολογικά είναι ο “Κατ’ Ἀριστοκράτους”, στον οποίο ο Δημοσθένης ξεκάθαρα χαρακτηρίζει τους Θεσσαλούς άπιστους και προδότες: “ὕμεις μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδένα προὐδώκατε πώποτε τῶν φίλων, Θετταλοὶ δ’ οὐδένα πώποθ’ ὄντιν’ οὐ”⁹⁶ (Κατ’ Ἀριστ. 112). Δε διστάζει παρά το νεαρό της ηλικίας του, καθώς είναι μόλις 32 ετών,

⁹⁵ Jaeger, σ. 136

⁹⁶ “ εσείς, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κανέναν ποτέ από τους φίλους σας δεν προδώσατε, οι Θεσσαλοί όμως πρόδωσαν όλους τους φίλους τους”.

να προβεί ανοιχτά σε τέτοιους χαρακτηρισμούς. Η κατάσταση που έχει προκύψει στη Θράκη είναι τόσο κρίσιμη και αυτό που τον ενδιαφέρει είναι η εξεύρεση λύσης. Βλέποντας τα γεγονότα να τρέχουν, αγωνιά για το τι θα συμβεί και γι' αυτό οι αναφορές του έχουν τόσο έντονο χαρακτήρα. Οι Αθηναίοι πρέπει να ενεργοποιηθούν. Η πολιτική του είναι εντελώς αντίθετη από την πολιτική του Αριστοκράτη και των οπαδών του. Το πολιτικό σχέδιο του Δημοσθένη και στην περίπτωση της Θράκης ήταν να εφαρμοστεί η προσεκτική και ελαστική πολιτική της ισορροπίας δυνάμεων.⁹⁷

Όλες οι αναφορές που γίνονται σε θεσσαλικά πρόσωπα σ' αυτόν το λόγο (δηλαδή στον τύραννο των Φερών Αλέξανδρο και τον Μένωνα τον Φαρσάλιο) περιέχουν μια αρνητική χροιά και υποκρύπτουν ένα είδος κατηγορίας προς τους Θεσσαλούς για τη συμπεριφορά τους και για τις πράξεις τους. Ο,τιδήποτε κάνουν κρίνεται αρνητικά: “*Ἀλέξανδρον ἐκεῖνον τὸν Θετταλόν, ἥνικ' εἶχε μὲν αἰχμάλωτον δῆσας Πελοπίδαν, ἐχθρὸς δ' ὡς οὐδείς ἦν Θηβαίοις...*”⁹⁸ (Κατ' Ἀριστ. 120). Η απρόσμενη προέλαση του Φιλίππου ως τον Ελλησποντο ανέτρεψε όλους τους υπολογισμούς της αθηναϊκής πολιτικής και γι' αυτό ο Δημοσθένης διατυπώνει φόβους για την ασφάλεια των Στενών στο λόγο “*Κατ' Ἀριστοκράτους*”.⁹⁹ Είναι γεγονός ότι ο ρήτορας δε βλέπει θετικά την όλη στάση των Θεσσαλών στα ελληνικά πράγματα, καθώς διάκειντο εχθρικά έναντι των Αθηναίων. Εφόσον ο Φίλιππος είναι εχθρός της Αθήνας (“*Ἄλλ' ὁ μάλιστα δοκῶν νῦν ἡμῖν ἐχθρὸς εἶναι Φίλιππος οὐτοσί...*”, Κατ' Ἀριστ. 121)¹⁰⁰ και οι σύμμαχοί του είναι εχθροί επίσης.

Η αντιμακεδονική στάση του Φιλίππου γίνεται φανερή ακόμα περισσότερο στον επόμενο χρονολογικά λόγο, τον “*Α' Φιλιππικό*”. Στο συγκεκριμένο λόγο ο ρήτορας καλεί τους Αθηναίους να ενεργοποιήσουν το μηχανισμό των εξοπλισμών κατά του Φιλίππου, του οποίου η δύναμη επεκτείνεται απειλητική.¹⁰¹ Αξιώνει να συγκεντρώσουν οι Αθηναίοι όλες τους τις δυνάμεις στην εκτέλεση ενός καθήκοντος, που ως τώρα είχαν παραμελήσει ή δεν το είχαν καν αντιληφθεί. Τους καθοδηγεί να εξετάσουν τη νέα μεγάλη υπεροχή του Φιλίππου στην Ελλάδα.¹⁰²

⁹⁷ Jaeger, σ. 133

⁹⁸ “εάν τον περίφημο εκείνο Αλέξανδρο, τον Θεσσαλό, όταν κρατούσε αιχμάλωτο τον Πελοπίδα και ήταν ο χειρότερος εχθρός των Θηβαίων...”

⁹⁹ Jaeger, σ. 142 και 143

¹⁰⁰ “Ο Φίλιππος, ο οποίος είναι ο κατεξοχήν εχθρός μας σήμερα...”

¹⁰¹ Jaeger, σ. 144 -145

¹⁰² Jaeger, σ. 147

Προκειμένου να τους πείσει για την ορθότητα των απόψεών του χρησιμοποιεί στα επιχειρήματά του παραδείγματα εντάσσοντας σε αυτά και αναφορές στη Θεσσαλία. Πρώτα απ' όλα αναφέρει ότι το νησί Σκιάθος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στρατιωτικό κατάλυμα σε περίπτωση εκστρατείας τους και παρακάτω αναφέρεται στην κατάληψη των Παγασών από το Μακεδόνα βασιλιά, γιατί γι' άλλη μια φορά η αθηναϊκή βοήθεια καθυστέρησε να φτάσει. Η αδράνειά τους κεντρίζει τον εχθρό να γίνεται όλο και πιο θρασύς και ενώ εκείνοι κάθονται και διστάζουν, ο Φίλιππος τους κυκλώνει απ' όλα τα μέρη.¹⁰³

Όσο περισσότερο εντείνεται η στρατιωτική δραστηριότητα του Φιλίππου, τόσο περισσότερο αυξάνεται και η αγωνία του ρήτορα για το μέλλον. Δε γνωρίζει τι θα συμβεί, αντιλαμβάνεται όμως ότι οι Αθηναίοι θα πρέπει να εγκαταλείψουν τη νωθρότητα και την αδράνεια και να ξεκινήσουν τη δράση. Η αναβλητικότητα και η επιπολαιότητά τους μπορεί να έχουν τραγικές συνέπειες.

Στις συγκεκριμένες αναφορές του λόγου για τη Θεσσαλία, ο τόνος του ρήτορα δεν είναι αρνητικός γιατί αυτό που προέχει για τον ίδιο δεν είναι η συμπεριφορά των Θεσσαλών, αλλά οι επόμενες κινήσεις των Αθηναίων. Οι προτάσεις του "Α' Φιλιππικού" ταιριάζουν μόνο στην εποχή μετά τον τρομερό αιφνιδιασμό που προκάλεσε η απροσδόκητη προέλαση των Μακεδόνων στον Ελλήσποντο.¹⁰⁴

Συνεχίζοντας ο Δημοσθένης τη συγγραφική του δραστηριότητα, ορμώμενος από τις ραγδαίες εξελίξεις των κινήσεων του Φιλίππου, συντάσσει τον "Α' Ολυνθιακό" λόγο του, όπου εξακολουθεί ν' ασχολείται με το βορειοελλαδικό ζήτημα. Ο Φίλιππος είχε ανακάμψει από την αρρώστια του και ξανάρχισε τη δράση του για την επέκταση της κυριαρχίας του. Έχει καταλάβει την Αμφίπολη, την Πύδνα, την Ποτίδαια, τη Μεθώνη και τις Παγασές και σειρά έχει η πόλη της Ολύνθου. Στα 349/8 ο Φίλιππος προχώρησε στο ολυνθιακό έδαφος και άρχισε να πολιορκεί τις εκεί πόλεις. Η νέα αιφνιδιαστική επίθεση των Μακεδόνων έβρισκε την Αθήνα για μια ακόμα φορά ανυπεράσπιστη κι ανέτοιμη.¹⁰⁵

Μπροστά στο φόβο της επέκτασης του Φιλίππου και προς τα νότια, ο λόγος του Δημοσθένη εμπεριέχει πολλά επιχειρήματα προκειμένου να πειστούν οι Αθηναίοι και να δράσουν (η πρόταση του ρήτορα είναι να στείλουν διπλή εκστρατευτική δύναμη και να χτυπήσουν το Φίλιππο ταυτόχρονα και μέσα στην πατρίδα του και

¹⁰³ Jaeger, σ. 148

¹⁰⁴ Jaeger, σ. 151

¹⁰⁵ Jaeger, σ. 157

στην Όλυνθο). Οι αναφορές στους Θεσσαλούς και γενικότερα στη Θεσσαλία, που παρατηρούνται στο συγκεκριμένο λόγο, είναι περισσότερες από ότι στους δύο προηγούμενους λόγους. Η αγωνία του ρήτορα είναι φανερή και αυτό αποδεικνύεται και από την επανάληψη των περιοχών. Η κατάληψη των Παγασών και της Μαγνησίας από το Μακεδόνα βασιλιά είναι γεγονός, κι αυτό δείχνει ότι δεν υπάρχει πλέον τίποτα που θα μπορέσει να σταματήσει την προέλασή του. Ως προς τη συμπεριφορά του απέναντι στους Θεσσαλούς, ο Δημοσθένης παραδέχεται γι' άλλη μια φορά την απιστία που τους χαρακτηρίζει και δείχνει μέσα από τα λόγια του, ότι δεν τους εκτιμάει. Μπορεί να είναι σύμμαχοι με το Φίλιππο, όμως αυτό δεν τους εμποδίζει να απιστήσουν και προς αυτόν: *"...εἶτα τὰ τῶν Θετταλῶν. Ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δήπου φύσει καὶ αἰεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, κομιδῇ δ' ὥσπερ ἦν καὶ ἔστι νῦν τοῦτο"*. Έχοντας λοιπόν αυτόν το ρόλο οι Θεσσαλοί (όντας δηλαδή σύμμαχοι του βασιλιά της Μακεδονίας), αντιμετωπίζονται αρνητικά και κριτικά από το Δημοσθένη και σ' αυτόν το λόγο. Μπορεί οι αναφορές του να είναι σχετικά πολλές σε αριθμό (σε σύγκριση με αυτές των προηγούμενων λόγων), όμως καμιά δεν έχει θετικά στοιχεία. Η εμπλοκή του Φιλίππου στα θεσσαλικά πράγματα είναι αυτή που αναγκάζει το Δημοσθένη ν' ασχοληθεί μαζί τους. Μπορεί επίσης οι αναφορές του να μην είναι μεγάλες σε έκταση, όμως το γεγονός και μόνο ότι αναφέρονται στους λόγους του, αποδεικνύει ότι ίσως ο ρήτορας φοβόταν αφενός τη βοήθεια που θα μπορούσαν να προσφέρουν στο Φίλιππο και αφετέρου τη στρατιωτική δύναμη που είχαν, καθώς είναι γνωστό ότι οι Θεσσαλοί φημίζονταν για το ιππικό τους. Έτσι, ο Δημοσθένης θέλοντας να δραστηριοποιήσει τους Αθηναίους ψάχνει να βρει τα καταλληλότερα παραδείγματα και η περίπτωση των Θεσσαλών συμμάχων, αποτελεί ιδανικό επιχείρημα για τον ίδιο. Η κατάληψη των θεσσαλικών πόλεων είναι σημαντικό πλεονέκτημα των επιχειρημάτων του Δημοσθένη.

Παρ' όλο που η κατάσταση δεν έχει μεταβληθεί, ο Δημοσθένης οδηγείται στη συγγραφή του *"Β' Ολυνθιακού"* λόγου του. Ένα από τα σημαντικότερα σημεία του λόγου, είναι αυτό στο οποίο προτείνει να σταλούν πρέσβεις στους Θεσσαλούς, προκειμένου να τους στρέψουν εναντίον του Φιλίππου. Ο ρήτορας πιστεύει ότι ο Μακεδόνας βασιλιάς είναι ισχυρός μόνο όταν ενωθούν οι δυνάμεις του μ' αυτές των συμμάχων του. Η Αθήνα πρέπει να επιστρατεύσει τις δυνάμεις της για να βοηθήσει την Όλυνθο. Στο συγκεκριμένο λόγο ο Δημοσθένης προσπαθεί να ελέγξει τη

βούληση των Αθηναίων παρουσιάζοντας τα πράγματα έτσι, ώστε να φαίνεται πως μόνο η δική τους αναποφασιστικότητα έχει κάνει ισχυρό το Φίλιππο.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο γίνονται και οι αναφορές του στα θεσσαλικά πράγματα. Οι μηχανορραφίες του Φιλίππου οδήγησαν τους Θεσσαλούς να γίνουν σύμμαχοί του. Οι τελευταίοι, πιστεύοντας στα λόγια του, εξαπατήθηκαν και τώρα είναι αποφασισμένοι να του ζητήσουν πίσω τη Μαγνησία και τις Παγασές. Αυτήν την ευκαιρία δράττει ο Δημοσθένης και αναφέρει στους Αθηναίους ότι η συγκεκριμένη στιγμή είναι κατάλληλη για να στείλουν την πρεσβεία στη Θεσσαλία.

Οι στιγμές είναι πολύ κρίσιμες και γι' αυτό ο Δημοσθένης προσπαθεί να μεταδώσει και στους Αθηναίους την κρισιμότητα της κατάστασης. Η προέλαση του Φιλίππου είναι τάχιστα και ο ρήτορας όντας διορατικός και οξυδερκής αντιλαμβάνεται πιο γρήγορα από τους Αθηναίους ότι η δράση τους θα πρέπει να επιταχυνθεί. Διαθέτει αρκετή οξυδέρκεια, ώστε να μπορεί να δει τα εξαιρετικά προσόντα που παρουσίαζε η προσωπικότητα του Φιλίππου. Ψάχνει να βρει τα κατάλληλα μέσα για να πείσει το λαό και γι' ακόμα μια φορά η περίπτωση των Θεσσαλών αποτελεί στήριγμα για τα επιχειρήματά του. Δεν παίρνει θέση ανοιχτά απέναντι στη συμπεριφορά τους, αλλά η στάση που κρατούν τώρα προς το Φίλιππο, μάλλον εξυπηρετεί τα συμφέροντα του ρήτορα. Αποτελεί την αφορμή για την κίνηση που επιζητούσε τόσον καιρό να κάνουν οι Αθηναίοι. Έμμεσα υπονοείται πάλι η απιστία των Θεσσαλών προς τους συμμάχους τους, καθώς αν ήταν πιστοί δε θα "επαναστατούσαν" εναντίον του Φιλίππου και δε θα ζητούσαν πίσω τις πόλεις τους, που κατέλαβε. Έτσι λοιπόν, οι τόνοι του όσον αφορά στην παρουσίαση του ζητήματος των Θεσσαλών είναι ήρεμοι και δεν προβαίνει σε χαρακτηρισμούς, επειδή η στάση τους είναι σύμφωνη με τα συμφέροντά του. Οφείλουμε γι' άλλη μια φορά ν' αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι εξαιτίας του Φιλίππου και της επεκτατικής συμπεριφοράς του, οι Θεσσαλοί αναφέρονται από το Δημοσθένη. Όσες αναφορές υπάρχουν στο συγκεκριμένο λόγο, γίνονται είτε επειδή ο Μακεδόνας κατέλαβε θεσσαλικές πόλεις, είτε επειδή υποδούλωσε τους Θεσσαλούς και τους έκανε συμμάχους του (στη Θεσσαλία πήγε με το πρόσχημα ότι θα τους απαλλάξει από τους τυράννους, αλλά τελικά τους υπέταξε), είτε επειδή προτείνει την αποστολή πρεσβείας στην περιοχή.

Επειδή η κατάσταση για τους Αθηναίους θα μπορούσε να γίνει ακόμα πιο σοβαρή, η καλύτερη δυνατή λύση που θα μπορούσαν να βρουν ήταν αυτή της ειρήνης με το Φίλιππο. Μ' αυτήν την πρόταση συμφωνούσε κι ο ίδιος ο ρήτορας. Η

πτώση της Ολύμπου το 348 είναι πλέον γεγονός όπως επίσης είναι γεγονός ότι και οι δύο πλευρές (Αθηναίοι και Μακεδόνες) επιθυμούσαν την ειρήνη. Το 346 π.Χ. ήταν το έτος σύναψης της Φιλοκρατείου ειρήνης, που ονομάστηκε έτσι, επειδή το σχέδιο των όρων καταρτίστηκε από το Φιλοκράτη.

Στο λόγο του “*Περὶ εἰρήνης*”, ο ρήτορας συμβουλεύει τους Αθηναίους ν’ αποφύγουν με κάθε τρόπο τον πόλεμο με το Φίλιππο και να συμβιβαστούν με τη συνθήκη της ειρήνης, καθώς αυτή είναι το στέρεο έδαφος που χρειάζεται η Αθήνα για να ορθοποδήσει πάλι: “*Ἐν μὲν οὖν ἔγωγε πρῶτον ὑπάρχειν φημί δεῖν, ὅπως εἴτε συμμάχους εἴτε σύνταξιν εἴτ’ ἄλλο τι βούλεται τις κατασκευάζειν τῇ πόλει, τὴν ὑπάρχουσαν εἰρήνην μὴ λύων τοῦτο ποιήσει... Ἄλλ’ ὡς οὔτε πράζομεν οὐδὲν ἀνάξιον ἡμῶν αὐτῶν οὔτ’ ἔσται πόλεμος, νοῦν δὲ δόξομεν πᾶσιν ἔχειν καὶ τὰ δίκαια λέγειν, τοῦτ’ οἶμαι δεῖν ποιεῖν... Οὐκοῦν εὐηθες καὶ κομιδῆ σχέτλιον... πρὸς πάντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιᾶς νυνὶ πολεμῆσαι*”¹⁰⁶ (*Περὶ εἰρ.* 13, 24, 25). Στόχος του ρήτορα είναι να δραστηριοποιήσει τους Αθηναίους προκειμένου ν’ αποσπάσουν από το Φίλιππο τους σπουδαιότερους συμμάχους του. Μέσα σ’ αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι αναφορές του στους Θεσσαλούς, οι οποίοι είναι πλέον σύμμαχοι των Μακεδόνων. Αν οι Αθηναίοι βρουν ευκαιρία και τους αποσπάσουν από το Φίλιππο, τότε θα είναι πιο εύκολο να τον αντιμετωπίσουν γιατί δε θα έχει τη βοήθειά τους.

Μέσα από τις αναφορές του, μπορεί να διακρίνει κανείς μια αμφισβήτηση για το ποιόν και το χαρακτήρα των Θεσσαλών, οι οποίοι παρουσιάζονται ως ατομιστές (*Περὶ εἰρ.* 23): “*Θετταλοὶ δὲ γε οὐδέτερον ἐβούλοντο τούτων, οὔτε Θηβαίους οὔτε τὸν Φίλιππον μέγαν γίνεσθαι (ταῦτα γὰρ πάντ’ ἐφ’ ἑαυτοὺς ἡγοῦντο εἶναι,) τῆς Πυλαίας δ’ ἐπεθύμουν καὶ τῶν ἐν Δελφοῖς, πλεονεκτημάτων δυοῖν, κύριοι γενέσθαι. Τῶ δὲ τούτων γλίχεσθαι τάδε συγκατέπραξαν. Τῶν τοίνυν ἰδίων ἔνεχ’ εὐρήσετε ἕκαστον πολλὰ προηγμένον ὧν οὐδὲν ἐβούλετο πρᾶξαι.*”¹⁰⁷ Βέβαια, εδώ ο

¹⁰⁶ “Λοιπὸν ἓνα κατὰ τὴν γνώμην μου ἀρχικὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ βάση, εἴτε συμμάχους, εἴτε περισσότερα ἔσοδα, εἴτε ὅ,τι ἄλλο θέλει κάποιος νὰ παρέχει στὴν πόλιν, ἡ φροντίδα δηλαδὴ νὰ το κατορθώσῃ χωρὶς νὰ λύσῃ τὴν ὑπάρχουσα εἰρήνην (ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ τὸ Φίλιππο)... ἀλλὰ νομίζω ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ κάνουμε, πὼς δηλαδὴ δε θα κάνουμε κάτι ἀνάξιο μᾶς καὶ πὼς δε θα γίνῃ πόλεμος, ἀλλὰ ὅτι θα φανούμε σὲ ὅλους ὅτι εἴμαστε συννετοὶ καὶ ὅτι τὸ δίκαιο εἶναι ὑπὲρ μᾶς... λοιπὸν εἶναι ἀνόητο καὶ ἐντελῶς ἀδικαιολόγητο... νὰ ἀναλάβουμε ἓναν πόλεμο ἐναντίον ὅλων γιὰ “τὴν ἐν Δελφοῖς σκιάν”.

¹⁰⁷ “Οἱ Θεσσαλοὶ αφετέρου, τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπιθυμοῦν, δηλαδὴ οὔτε τὴν αὐξήσῃ τῆς δυνάμεως τῶν Θηβαίων, οὔτε τὴν αὐξήσῃ τοῦ Φιλίππου (επειδὴ ὅλα αὐτὰ τα θεωροῦσαν ἐπικίνδυνα γι’ αὐτοὺς),

Δημοσθένης χρησιμοποιεί την περίπτωση τους ως παράδειγμα όπως και σε προηγούμενους λόγους του, για να πείσει τους Αθηναίους για την πιστότητα των λόγων του. Δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση οι Αθηναίοι να ξεκινήσουν έναν πόλεμο εναντίον του Φιλίππου και των συμμάχων του, καθένας από τους οποίους θα έχει διαφορετικούς σκοπούς και κίνητρα. Ενώ ο Δημοσθένης φαίνεται ότι υπολογίζει κι εκτιμάει τη στρατιωτική ισχύ των Θεσσαλών, εντούτοις ως λαό δεν τους θεωρεί αξιόπιστους και γι' αυτό δεν τους εμπιστεύεται. Γνωρίζει ότι έχουν συμφέρον από έναν πόλεμο ενάντια στην Αθήνα (καθώς θα τύχουν έτσι της συμμετοχής στο Αμφικτιονικό συνέδριο και της διαχείρισης των θησαυρών του ναού των Δελφών όπως προαναφέρθηκε) και γι' αυτό προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να μην το πράξουν. Η ειρήνη αποτελεί πολύ σημαντική στιγμή στην παρούσα κατάσταση και η διατήρησή της θα πρέπει να είναι ο στόχος της Αθήνας. Ο ρήτορας πιστεύει ότι η πατρίδα του δεν έχει χάσει τον αγώνα περί ηγεμονίας και ότι πρέπει να επωφεληθεί από την ειρηνική περίοδο για να αναδιοργανωθεί.¹⁰⁸

Δύο χρόνια μετά τη σύναψη της ειρήνης του Φιλοκράτη, ακολουθεί ο “*B' Φιλιππικός*” λόγος του Δημοσθένη, όπου ο ρήτορας προσπαθεί να διατηρήσει στα λαό το πνεύμα δυσπιστίας που είχε δημιουργήσει εναντίον του Φιλίππου και επιτίθεται εναντίον των ρητόρων που πίστεψαν στις απατηλές υποσχέσεις του Μακεδόνα βασιλιά κι εξαπατήθηκαν. Τα πράγματα θα δυσκολέψουν ακόμα περισσότερο για τους Αθηναίους αν δε σταματήσουν να είναι απλοί θεατές σ' ένα έργο που τους αφορά άμεσα. Ο αντίπαλός τους είναι τόσο έξυπνος και μηχανεύεται τόσα τεχνάσματα που αν οι Αθηναίοι δε δραστηριοποιηθούν, θα υποστούν τις συνέπειες.

Στο συγκεκριμένο λόγο, που είναι σχετικά μικρός σε έκταση, οι αναφορές στους Θεσσαλούς είναι μόνο δύο. Πρόκειται γι' άλλη μια φορά για παραδείγματα (τα οποία χρησιμοποιούνται πάρα πολύ από το Δημοσθένη ως ρητορικά τεχνάσματα), που βοηθούν το ρήτορα να τεκμηριώσει τα όσα λέει. Ίσως στη μία από τις δύο αναφορές να διακρίνεται ένα είδος “*συμπόνιας*” (όσο μπορεί να συμπονέσει ο Δημοσθένης τους Θεσσαλούς που θεωρεί εχθρούς του), για την εξαπάτηση που έτυχαν οι Θεσσαλοί από το Φίλιππο, ο οποίος ενώ τους παρέδωσε (όπως τους είχε υποσχεθεί) τη Μαγνησία, παράλληλα εγκατέστησε στην περιοχή τους το σύστημα της

αλλά επιθυμούσαν να αποκτήσουν το δικαίωμα της συμμετοχής στο Αμφικτιονικό συνέδριο και το δικαίωμα της διαχείρισης των θησαυρών του δελφικού ναού”.

¹⁰⁸ Δημοσθένους Λόγοι, *Φιλιππικοί Α' – Β'*, Πάπυρος, Αθήνα 1975, σ. 119

δεκαδαρχίας, θέτοντάς τους ουσιαστικά υπό τον έλεγχό του. Ακόμα κι ο ίδιος ο Δημοσθένης παραδέχεται ότι ούτε οι ίδιοι οι Θεσσαλοί δε θα περίμεναν τέτοια αντιμετώπιση από την πλευρά του Φιλίππου.¹⁰⁹

Το ύφος του όταν αναφέρεται στους Θεσσαλούς στο συγκεκριμένο λόγο, είναι πιο ήπιο απ' ότι σε προηγούμενους λόγους, καθώς η ειρήνη βρίσκεται ακόμα σε ισχύ. Και σ' αυτόν το λόγο οι Θεσσαλοί αναφέρονται επειδή είναι σύμμαχοι των Μακεδόνων. Οι αναφορές του Δημοσθένη σ' αυτούς είναι λίγες επειδή αυτό που τον ενδιαφέρει κυρίως, είναι να στηλιτεύσει τους ρήτορες που εστάλησαν ως πρέσβεις στο Φίλιππο για να διαπραγματευτούν την ειρήνη και τελικά πίστεψαν στις ψευδείς διαβεβαιώσεις του. Κύριος στόχος του είναι ο βασικότερος αντίπαλός του, ο Αισχίνης.

Ο Αισχίνης γίνεται το κεντρικό πρόσωπο του λόγου "*Περὶ τῆς παραπρεσβείας*", που χρονολογείται στα 343 π.Χ. και που αποτελεί έναν από τους δημόσιους δικανικούς λόγους του Δημοσθένη. Ο τελευταίος, κινήθηκε δικαστικά ενάντια στον Αισχίνη, μετά την επιστροφή και των δύο από τη δεύτερη πρεσβεία προς το Φίλιππο. Σκοπός της πρεσβείας αυτής ήταν να λάβει τους όρκους του Φιλίππου και των συμμάχων του για την τήρηση όσων είχαν συμφωνήσει με την ειρήνη του 346 και ο Αισχίνης κατηγορήθηκε ότι πρόδωσε τα καθήκοντά του, επειδή εξαγοράστηκε από το Φίλιππο.¹¹⁰ Ο Φίλιππος κρατούσε με ψευδείς υποσχέσεις τους πρέσβεις κοντά του στη Μακεδονία και τους παραπλανούσε. Ο Αισχίνης φαίνεται ότι ήταν ένας από αυτούς που πίστευαν στα λεγόμενα του Μακεδόνα, ενώ ο Δημοσθένης που καταλάβαινε τους σκοπούς του προσπαθούσε να πείσει και τους υπόλοιπους για τις απατηλές υποσχέσεις που τους έδινε.

Αυτός ο λόγος μπορεί να εντάσσεται στην κατηγορία των δημοσίων δικανικών, όμως το θέμα του άπτεται άμεσα της εξωτερικής πολιτικής της Αθήνας. Εξαιτίας της πρεσβείας που εστάλη στο Φίλιππο, κατηγορείται τώρα ο Αισχίνης από το Δημοσθένη. Ο ρήτορας αποδίδει τη στάση του Αισχίνη στη δωροδοκία. Λέει ότι εκτός από τα δώρα της φιλοξενίας που προσφέρθηκαν φανερά, οι συμπρεσβευτές του,

¹⁰⁹ "Τί δ' οί Θεσσαλοί; Ἄρ' οἴεσθ'", ἔφην, "ὄτ' αὐτοῖς τοὺς τυράννους ἐξέβαλλε καὶ πάλιν Νίκαιαν καὶ Μαγνησίαν ἐδίδου, προσδοκᾶν τὴν καθεστῶσαν νῦν δεκαδαρχίαν ἔσεσθαι παρ' αὐτοῖς;" "Καὶ οἱ Θεσσαλοὶ τι (απέγιναν); Νομίζετε ἄραγε –εἶπα– ὅτι ὅταν ἐδίωχνε γιὰ χάρι τὸς τοὺς τυράννους καὶ τοὺς ἔδινε πάλι τὴ Νίκαια καὶ τὴ Μαγνησία, νόμιζαν ὅτι θὰ εγκαθιδρυόταν στὴ χώρα τοὺς ἡ ἡδὴ εγκατεστημένη δεκαρχία;" (*Β' Φιλίπ.* 22)

¹¹⁰ Δημοσθένους Λόγοι, *Περὶ τῆς παραπρεσβείας*, Πάπυρος, Αθήνα 1975, σ. 843

έλαβαν κι άλλα κρυφά. Βέβαια, γι' αυτές τις κατηγορίες ο Δημοσθένης έχει μόνο ηθικές αποδείξεις κι όχι υλικές.¹¹¹

Το ύφος του Δημοσθένη σ' αυτόν το λόγο είναι αυστηρό, καθώς πρόκειται για ένα κατηγορητήριο του ρήτορα προς τον Αισχίνη. Ο λόγος είναι αρκετά μεγάλος σε έκταση και έτσι και οι αναφορές στη Θεσσαλία είναι αρκετές. Το βασικό ζήτημα σ' όλη την έκταση του λόγου, είναι η εξαπάτηση του Αισχίνη και του Φιλοκράτη από το Φίλιππο (κυρίως αυτών των δύο προσώπων γιατί ήταν οι μεσάζοντες στη σύναψη της ειρήνης του 346) και η αφέλεια που τους χαρακτηρίζει, καθώς μπόρεσαν να πειστούν από τα ψεύτικα λόγια του. Ο Φίλιππος με επιστολές και συμφωνίες (όπως αυτή με τους Φωκείς) κατάφερνε να τους εξαπατά και να τους παραπλανά, κάνοντας παράλληλα εκστρατείες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας (όπως π.χ. στη Θράκη). Ο ρήτορας αδυνατεί να πιστέψει ότι και αυτά τα δύο άτομα έπεσαν θύματα των δολοπλοκιών του Φιλίππου και τους θεωρεί άμεσα υπαίτιους για όσα συμβαίνουν τώρα στην Ελλάδα και έχουν οδηγήσει το βασιλιά των Μακεδόνων στο σημείο να δρα ανεξέλεγκτα.

Οι Θεσσαλοί που αναφέρονται και σ' αυτόν το λόγο, εμφανίζονται επειδή είναι σύμμαχοι με το Φίλιππο και δρουν σύμφωνα με τις διαταγές του. Πήγαν για παράδειγμα στην Αθήνα ως απεσταλμένοι του, μαζί με άλλους πρέσβεις των Μακεδόνων¹¹² για να ζητήσουν από τους Αθηναίους να ψηφίσουν ότι ο Φίλιππος είναι μέλος του Αμφικτιονικού συνεδρίου. Το ύφος του ρήτορα γίνεται κάποιες φορές ειρωνικό όταν αναφέρεται στους Θεσσαλούς, καθώς δεν εγκρίνει τις πράξεις τους και πιστεύει πως αυτές καθοδηγούνται από τ' ατομικά τους συμφέροντα.

Ο λόγος που ακολουθεί τίθεται υπό αμφισβήτηση για την πατρότητά του. Πρόκειται για το λόγο *“Περὶ Ἀλονήσου”*. Ο Λιβάνιος πιστεύει ότι δεν είναι λόγος του Δημοσθένη γιατί τίποτα σ' αυτόν δε θυμίζει το ύφος της γραφής του ρήτορα. Βρισκόμαστε στο 342 π.Χ. και ο Φίλιππος έχει σταθεροποιήσει την εξουσία του στη Θεσσαλία, εκθρόνισε το βασιλιά της Ηπείρου, κατέλαβε τον Ωρωπό, απειλεί να υποτάξει την Εύβοια και σχεδιάζει να κατευθυνθεί προς την Αθήνα, που θα ήταν το τελευταίο εμπόδιο πριν τη μετάβασή του στην Ασία. Μέσω επιστολής του προς την Αθήνα, ο Φίλιππος ανακοίνωσε ότι ήταν διατεθειμένος να δώσει στους Αθηναίους τη

¹¹¹ Δημοσθένους Λόγοι, *Περὶ τῆς παραπρεσβείας*, Πάπυρος, Αθήνα 1975, σ. 857

¹¹² “Ἄλλ’ ἦκον εἰς ὑμᾶς ἔναγχος Θετταλοὶ καὶ Φιλίππου πρέσβεις μετ’ αὐτῶν, ἀξιούντες ὑμᾶς Φίλιππον Ἀμφικτιόν’ εἶναι ψηφίσασθαι.” “Ἄλλὰ ἦρθαν σε σας τώρα τελευταία Θεσσαλοὶ και μαζί με αυτούς πρέσβεις του Φιλίππου, ζητώντας να ψηφίσετε ότι ο Φίλιππος αποτελεί μέλος της Αμφικτιονίας.” (*Περὶ τῆς παραπρ.* 111)

νήσο Αλόνησο, την οποία είχε καταλάβει από τους πειρατές που την κατείχαν. Αν δεχτούμε ότι συγγραφέας του λόγου είναι ο Δημοσθένης, τότε πρέπει να σημειωθεί ότι ο ρήτορας σ' αυτόν το λόγο (που θεωρείται απάντηση στην επιστολή του Φιλίππου) προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να μη δεχτούν αυτήν την παραχώρηση από το Μακεδόνα βασιλιά. Η αποδοχή της θα σήμαινε την αναγνώριση του νησιού ως νόμιμης ιδιοκτησίας του Φιλίππου, γεγονός που δεν ισχύει καθώς το είχε καταλάβει από τους πειρατές δια της βίας.

Όσο προχωρεί κανείς χρονολογικά στους λόγους παρατηρεί ότι οι αναφορές του Δημοσθένη στους Θεσσαλούς χάνουν την έντασή τους, ενώ αυτή αυξάνεται όταν ο ρήτορας αναφέρεται στο Φίλιππο. Στο συγκεκριμένο λόγο για παράδειγμα, οι αναφορές σε θεσσαλικά ονόματα είναι τρεις εκ των οποίων η μία είναι άνευ σημασίας καθώς πρόκειται για απλή παράθεση της λέξης “Σκύρος”. Στις άλλες δύο δεν ενυπάρχει κάποιο έντονο ύφος, αλλά απλά εξυπηρετούν τη ροή του λόγου και την επιχειρηματολογία του συγγραφέα. Δεν υπάρχει κάποια αναφορά σε πράξη ή συμπεριφορά των Θεσσαλών, αλλά αντίθετα υπάρχει σαφής νύξη για ανάρμοστη συμπεριφορά του Φιλίππου προς τους Θεσσαλούς: κατέλαβε τη νήσο Αλόνησο, καθώς επίσης και την πόλη των Φεραίων, όπου εγκαθιστά φρουρά. Αυτό σημαίνει ότι παίρνει πρωτοβουλίες χωρίς να υπολογίζει τις συνέπειες στα άτομα που θα τις υποστούν, εκτιμάει όμως εκ των προτέρων τις συνέπειες που θα προκύψουν για τον ίδιο. Βλέποντας λοιπόν ο συγγραφέας (όποιος κι αν είναι – εξάλλου είναι μάλλον Αθηναίος) τις κινήσεις του Φιλίππου, αντιλαμβάνεται ότι σε αντίστοιχη περίπτωση ο Μακεδόνας βασιλιάς δε θα διστάσει να πράξει κάτι ανάλογο. Η Αθήνα θα πρέπει να επαγρυπνεί και να είναι έτοιμη για δράση.

Ενώ το ύφος του συγγραφέα είναι ουδέτερο για τους Θεσσαλούς, όταν αναφέρεται στο Φίλιππο γίνεται σαρκαστικό κι ειρωνικό.¹¹³ Το πρόβλημα είναι ο βασιλιάς των Μακεδόνων και η λύση που δεν έρχεται τον απασχολεί.

Η επόμενη επεκτατική κίνηση του Φιλίππου, τον οδηγεί στη Θράκη, όπου βρίσκεται και η Χερρόνησος, η τελευταία και σημαντικότερη θέση στην περιοχή της Θράκης, που απόμεινε να χάσει η Αθήνα. Μια δραστήρια αθηναϊκή πολιτική έπρεπε τώρα να επιδιώξει δύο στόχους. Έπρεπε πρώτα να κερδίσει τους Έλληνες, που δεν

¹¹³ “... τοῦτο δὲ τὸ ἐπανάρθωμα ὁμολογῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ὡς ἀκούετε, δίκαιόν τ' εἶναι καὶ δέχεσθαι, Φεραίων μὲν ἀφῆρηται τὴν πόλιν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ ἀκροπόλει κατέστησεν, ἵνα δὴ αὐτόνομοι ὦσιν.” “...λοιπόν ενώ ομολογεί στην επιστολή, την οποία πριν από λίγο ακούσατε, ότι η ακύρωση του όρου αυτού είναι δίκαιη και τη δέχεται, εντούτοις αφαιρεί την πόλη των Φεραίων και εγκαθιστά φρουρά στην ακρόπολή της, για να είναι δήθεν αυτόνομη.” (Περὶ Ἄλων. 32)

είχαν ακόμα συμμαχήσει με το Φίλιππο, και να τους κάνει σύμμαχους της Αθήνας, για να αναχαιτίσει με τον τρόπο αυτό την προέλαση του εχθρού στις δύο πιο ακραίες πλευρικές θέσεις του, δυτικά στην Αδριατική θάλασσα και ανατολικά στην Εύβοια. Δεύτερο, να τον προλάβει στον Ελλήσποντο και να προστατέψει με κάθε τρόπο τη Χερρόνησο.¹¹⁴ Για να ενισχύσουν τη Χερρόνησο, οι Αθηναίοι έστειλαν μια ομάδα νέων αποίκων με τη στρατιωτική υποστήριξη μιας ναυτικής μοίρας με αρχηγό το Διοπείθη¹¹⁵, ο οποίος με ορμητήριο τη Χερρόνησο έκανε αιφνιδιαστική επίθεση σε μακεδονικό έδαφος στις ακτές της Προποντίδας. Ο Φίλιππος έστειλε απειλητική διακοίνωση και η φιλομακεδονική παράταξη ζήτησε την άμεση ανάκληση του Διοπείθη. Σ' αυτό το χρονικό σημείο έρχεται ο λόγος του Δημοσθένη: "*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ*", όπου αντιτίθεται με σφοδρότητα στην ανάκλησή του.

Οι στιγμές που ζει η Αθήνα είναι πολύ κρίσιμες για την περαιτέρω εξέλιξη των πραγμάτων και γι' αυτό οι τόνοι που χρησιμοποιεί ο ρήτορας στο λόγο του είναι πολύ έντονοι. Ο κλοιός σφίγγει, ο Μακεδόνας βασιλιάς γίνεται ολοένα και περισσότερο απειλητικός και οι Αθηναίοι πρέπει ν' αποφασίσουν άμεσα για το τι θα πράξουν. Οι εκκλήσεις του Δημοσθένη ενισχύονται με πειστικά επιχειρήματα στο λόγο του, ενώ γι' ακόμα μια φορά δε λείπουν και οι αναφορές στους Θεσσαλούς και στις πράξεις τους. Το γεγονός ότι είναι σύμμαχοι των Μακεδόνων αποτελεί την αφορμή που οδηγεί το Δημοσθένη στο σημείο ν' αναφέρονται σχεδόν σ' όλους τους λόγους του που αφορούν στην εξωτερική πολιτική της Αθήνας. Ο Φίλιππος τους ανάγκασε να συμμαχήσουν μαζί του και τώρα έχει στη διάθεσή του τη στρατιωτική τους ενίσχυση.¹¹⁶ Η μομφή στα δόλια μέσα που χρησιμοποίησε ο Φίλιππος για να τους προσελκύσει είναι σαφής (*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ* 62 και 65): "*Οἷον Θετταλοὺς πολλὰ δούς ὑπηγάγετο εἰς τὴν νῦν παροῦσαν δουλείαν...οὐκ ἦν ἀσφαλὲς λέγειν ἐν Θετταλίᾳ τὰ Φιλίππου μὴ συννευπεπονθότος τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν τῶ τοῦς τωράννοους ἐκβαλεῖν Φίλιππον αὐτοῖς καὶ τὴν Πυλαίαν ἀποδοῦναι.*"¹¹⁷ Το ύφος του ρήτορα γι' άλλη μια φορά αποκαλύπτει το μίσος που

¹¹⁴ Jaeger, σ. 204

¹¹⁵ Jaeger, σ. 205

¹¹⁶ "*Νυνὶ δύναμιν μεγάλῃν ἐκεῖνος ἔχων ἐν Θράκῃ διατρίβει, καὶ μεταπέμπεται πολλήν, ὡς φασιν οἱ παρόντες, ἀπὸ Μακεδονίας καὶ Θετταλίας.*" "Τώρα εκείνος με μεγάλη δύναμη μένει στη Θράκη και στέλνει και προσκαλεί πολλή δύναμη από τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, όπως λένε οι παρόντες." (*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ* 14)

¹¹⁷ "*Παραδείγματος χάριν, τους Θεσσαλούς, αφού τους έδωσε πολλά τους έφερε στην σημερινή κατάσταση της δουλείας...δεν ήταν ασφαλές να υποστηρίξει κανείς το συμφέρον του Φιλίππου, εάν ο*

νιώθει για το Φίλιππο, ενώ σ' αυτόν το λόγο οι αναφορές στους Θεσσαλούς δείχνουν μάλλον οίκτο για την εξαπάτησή τους. Δεν έχει πολύ χρόνο στη διάθεσή του ο Δημοσθένης κι έτσι τα επιχειρήματά του θα πρέπει να είναι καίρια και πειστικά. Ο Φίλιππος με τις μέχρι τώρα ενέργειές του έχει αποδείξει ότι δε φοβάται κανέναν κι έτσι η απειλή του μπορεί να φτάσει και μέχρι την Αθήνα.

Δέκα χρόνια μετά τη συγγραφή και εκφώνηση του Α' Φιλιππικού του, ο Δημοσθένης εκφωνεί το 341 π.Χ. τον Γ' Φιλιππικό *“τὴν μεγίστη τῶν κατὰ Φιλίππου δημηγοριῶν”*, σύμφωνα με το Διονύσιο τον Αλικαρνασσεά.¹¹⁸ Γι' άλλη μια φορά ο ρήτορας στρέφει το βλέμμα προς το μέλλον και διακηρύσσει ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο. Η δύναμη του Φιλίππου συνεχώς επεκτείνεται και οι Αθηναίοι αδρανούν. Σ' αυτόν το λόγο αξιώνει ο Δημοσθένης τον ομόθυμο ξεσηκωμό όλων των Ελλήνων εναντίον του Μακεδόνα εχθρού. Ο Γ' Φιλιππικός είναι μια μοναδική, γεμάτη δύναμη ομολογία πίστης σ' αυτό το πανελλήνιο πνεύμα.¹¹⁹ Οι Μακεδόνες ξεκάθαρα πλέον διαχωρίζονται ως μη Έλληνες από τους υπόλοιπους Έλληνες (Γ' Φιλίπ. 27, 30, 31): *“οὔθ' ἡ Ἑλλάς οὔθ' ἡ βάρβαρος τὴν πλεονεξίαν χωρεῖ τὰνθρώπου... ὅσα μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἢ ὑφ' ἡμῶν ἔπασχον οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' οὖν ὑπὸ γνησίων γ' ὄντων τῆς Ἑλλάδος ἠδικοῦντο... οὐ μόνον οὐχ Ἕλληνας ὄντος οὐδὲ προσήκοντος οὐδὲν τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλ' οὐδὲ βαρβάρου ἐντεῦθεν ὅθεν καλὸν εἰπεῖν, ἀλλ' ὀλέθρου Μακεδόνας, ὅθεν οὐδ' ἀνδράποδον σπουδαῖον οὐδὲ ἐν ἡν πρότερον πρίασθαι.”*¹²⁰ Και σ' αυτόν το λόγο βέβαια, δε σταματά να παραπονιέται για την αδιαφορία των άλλων Ελλήνων, που δεν αποφασίζουν να ξεσηκωθούν και ν' αντιμετωπίσουν την κατάσταση.

Σ' αυτόν το λόγο (που θεωρείται ο πιο ένθερμος απ' όσους αφορούν στην εξωτερική πολιτική της Αθήνας), όσες αναφορές υπάρχουν στους Θεσσαλούς αποκαλύπτουν τα όσα συνέβησαν στους τελευταίους από το Φίλιππο, στην προσπάθειά του να τους προσεγγίσει για να τους κάνει συμμάχους του: κατέλαβε τις

λαός της Θεσσαλίας δεν είχε ευεργετηθεί από αυτόν, επειδή είχε διώξει τους τυράννους για χάρη του και του έδωσε το δικαίωμα συμμετοχής στο Αμφικτιονικό συνέδριο.”

¹¹⁸ Δημοσθένους Λόγοι, *Φιλιππικοί Γ' – Δ'*, Πάπυρος, Αθήνα 1975, σ. 150

¹¹⁹ Jaeger, σ. 208 - 9

¹²⁰ “ούτε η Ελλάδα ούτε η βαρβαρική γη χωρούν την πλεονεξία αυτού του ανθρώπου... όσα υπέφεραν οι Έλληνες από τους Λακεδαιμονίους ή από μας τα υφίσταντο τουλάχιστον από γνήσια τέκνα της Ελλάδας... όχι μόνο επειδή δεν είναι Έλληνας, αλλά και επειδή δεν έχει τίποτα κοινό με τους Έλληνες. Δεν είναι μάλιστα ούτε βάρβαρος από τόπο οπωσδήποτε καλό, αλλά ένας άθλιος από τη Μακεδονία, από χώρα στην οποία ούτε δούλο καν της προκοπής μπορούσε κανείς να αγοράσει πρωτότερα.”

Φερές ως σύμμαχος τους¹²¹, εγκατέστησε το σύστημα της τετραρχίας¹²² και τους υποδεικνύει με ποιον τρόπο θα πρέπει να πολιτεύονται.¹²³ Όλες οι αναφορές του λόγου δείχνουν συμπάθεια από την πλευρά του ρήτορα για όσα συνέβησαν στους Θεσσαλούς, ως το βαθμό όμως που δε θίγονται τα συμφέροντα της Αθήνας. Προφανώς, αν οι Θεσσαλοί είχαν προβεί σε κινήσεις που θα έθιγαν τους Αθηναίους, τότε η αντιμετώπιση του Δημοσθένη θα ήταν διαφορετική ίσως και εχθρική.

Μέχρι τώρα, σε όσους λόγους εξετάσαμε, οι αναφορές του ρήτορα στους Θεσσαλούς γίνονται επειδή οι τελευταίοι συμμάχησαν με το Φίλιππο κι είναι λογικό να βρίσκονται πίσω του σε όποιες κινήσεις κάνει. Οι ελάχιστες εξαιρέσεις των αναφορών που δεν εντάσσονται σ' αυτήν την κατηγορία, αφορούν σε απλή παράθεση τοπωνυμίων ή θεσσαλικών ονομάτων, χωρίς περαιτέρω σημασία.

Οι κινήσεις όμως του Φιλίππου, είναι ταχύτατες και τον οδηγούν στην πόλη του Βυζαντίου, που βρίσκεται στο Βόσπορο. Επιθυμεί να εξουσιάσει την έξοδο του Εύξεινου Πόντου, ν' αποκόψει την εισαγωγή σιτηρών στην Αθήνα και να παραλύσει το αθηναϊκό εμπόριο.¹²⁴ Ο Φίλιππος στην προέλασή του προς το Βυζάντιο πέτυχε να αιχμαλωτίσει έναν αθηναϊκό εμπορικό στολίσκο, και η Αθήνα που δεν μπορούσε να εγκαταλείψει αβοήθητο το Βυζάντιο κήρυξε ανοιχτά τον πόλεμο στο Φίλιππο και έστειλε βοηθητικό σώμα. Χάρη στην ηρωική αντίσταση του Βυζαντίου, ο Φίλιππος, παρά τις επίμονές του προσπάθειες, δεν μπόρεσε να καταλάβει την πόλη και τελικά αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την εκστρατεία του στα Στενά, χωρίς να έχει επιτύχει κανένα αποτέλεσμα.

Η ευνοϊκή έκβαση αυτής της πρώτης φάσης του πολέμου αποτελούσε μεγάλη επιτυχία της πολιτικής του Δημοσθένη.¹²⁵ Σ' αυτό το πλαίσιο των αναφορών του ρήτορα στο Βυζάντιο εντάσσεται και ο "Δ' Φιλιππικός" που χρονικά τοποθετείται στα 341/0 π.Χ. Οι νεότεροι κριτικοί (σ' αντίθεση με τους αρχαίους, όπως ο Λιβάνιος και ο Διονύσιος ο Αλικαρνασσεάς) κάνουν λόγο για πρόβλημα γνησιότητας του

¹²¹ "Και μὴν καὶ Φεράς πρώην ὡς φίλος καὶ σύμμαχος εἰς Θετταλίαν ἐλθὼν ἔχει καταλαβόν." "Κατέλαβε όμως και κατέχει και τις Φερές, ως φίλος και σύμμαχος όταν ήρθε πρόσφατα στη Θεσσαλία." (Γ'Φιλίπ. 12)

¹²² "Ἀλλὰ Θετταλία πῶς ἔχει; Οὐχὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν παρήρηται καὶ τετραρχίας κατέστησεν ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἔθνη δουλεύωσιν;" "Αλλά η Θεσσαλία σε ποια κατάσταση βρίσκεται; Δεν κατήγγησε στις πόλεις της τα πολιτεύματά τους και δεν εγκατέστησε τετραρχία, ώστε να είναι δούλοι όχι μόνο κατά πόλεις αλλά και κατά ολόκληρες περιφέρειες;" (Γ'Φιλίπ. 26)

¹²³ "Γράφει δὲ Θετταλοῖς ὃν χρὴ τρόπον πολιτεύεσθαι;" "Δε γράφει προς τους Θεσσαλούς με ποιον τρόπο πρέπει να πολιτεύονται;" (Γ'Φιλίπ. 33)

¹²⁴ Jaeger, σ. 216

¹²⁵ Jaeger, σ. 217 - 8

λόγου, καθώς δύο στοιχεία συνηγορούν σ' αυτό το συμπέρασμα: α) περισσότερο από το 1/3 του λόγου επαναλαμβάνει πολλές φράσεις προηγούμενων λόγων (όπως του λόγου “*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ*”) και β) ο Δημοσθένης υποστηρίζει ένθερμα τη διανομή των χρημάτων του θεωρικού κονδυλίου, ενώ σ' άλλο σημείο την απορρίπτει. Πιθανότατα όμως, δεν τίθεται ζήτημα γνησιότητας ή μη του λόγου, καθώς οι φράσεις που απαντώνται στους λόγους είναι μάλλον ρητορικά κομμάτια που συγκεντρώθηκαν από το Δημοσθένη σε διαφορετικές εποχές και τοποθετήθηκαν σ' ένα λόγο.¹²⁶ Εξάλλου οι μομφές που υπάρχουν στο προοίμιο του λόγου, στις παραγράφους 1 – 10 για την αδράνεια των Αθηναίων¹²⁷ φέρουν τη σφραγίδα του Δημοσθένη.

Καθώς λοιπόν σ' αυτό το λόγο έχουμε συρραφή φράσεων που έχουν αναφερθεί και σε προηγούμενους λόγους από το ρήτορα, είναι λογικό και κάποιες από τις αναφορές στους Θεσσαλούς να είναι όμοιες. Επαναλαμβάνει για παράδειγμα, γι' άλλη μια φορά την εξαπάτηση που έτυχαν οι Θεσσαλοί από το Φίλιππο όταν αυτός αποφάσισε να τους υποτάξει και να τους κάνει συμμάχους του (π.χ. *Δ' Φιλίπ.* 64): “*Οἶον Θετταλοὺς πολλὰ δούς ὑπηγάγεται' εἰς τὴν νῦν παροῦσαν δουλείαν*”¹²⁸ και (*Δ' Φιλίπ.* 67): “*Οὐκ ἦν ἀσφαλὲς λέγειν ἐν Θετταλία μὴ συνευπεπονθότος τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν τῶ τούς τυράννους ἐκβαλεῖν Φίλιππον αὐτοῖς καὶ τὴν πωλαίαν ἀποδοῦναι*”.¹²⁹ Οι Θεσσαλοί παραπλανήθηκαν από τις κινήσεις του Φιλίππου (την εκδίωξη των τυράννων και το δικαίωμα που κέρδισαν για συμμετοχή στο Αμφικτιονικό συνέδριο) και παραδόθηκαν στη θέλησή του. Γι' άλλη μια φορά στόχος του ρήτορα είναι ο ίδιος ο βασιλιάς των Μακεδόνων που παρά τις ύπουλες κινήσεις του, δεν προκαλεί την αντίδραση των Αθηναίων. Τα ίδια ακριβώς λόγια είχε χρησιμοποιήσει λίγο καιρό πριν και στο λόγο του “*Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ*”.

Μέσα απ' αυτό το λόγο διαφαίνεται η ένταση που βιώνει ο Δημοσθένης, ο οποίος χρησιμοποιεί έντονο ύφος και δυνατές εκφράσεις για να πετύχει το σκοπό του: τη δραστηριοποίηση των συμπολιτών του. Οι αναφορές στους Θεσσαλούς υπάρχουν κυρίως για ν' αποδείξει ο ρήτορας όσα λέει και το ύφος του σ' αυτές είναι μάλλον

¹²⁶ Δημοσθένους Λόγοι, *Φιλιππικοί Γ' – Δ'*, Πάπυρος, Αθήνα 1975, σ. 195

¹²⁷ “...οὐδέν ἐστιν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν πάντων δυσκολώτερον εἰς τὸ παρὸν ἢ ὅτι ταῖς γνώμαις ὑμεῖς ἀφειστήκατε τῶν πραγμάτων.” “...τίποτα δεν είναι, Αθηναῖοι, τόσο λυπηρό στην παρούσα περίπτωση όσο το ότι δεν εφιστάτε την προσοχή σας στα δημόσια πράγματα.” (*Δ' Φιλίπ.* 1)

¹²⁸ “Καθώς π.χ. τους Θεσσαλούς δίνοντάς τους πολλά, τους παρέσυρε με δόλιο τρόπο στη σημερινή τους δουλεία.”

¹²⁹ “Δεν ήταν ασφαλές να μιλάει κανείς στη Θεσσαλία (υπὲρ του Φιλίππου), εάν δεν ήταν ευχαριστημένος και ο λαός των Θεσσαλῶν, επειδή ο Φίλιππος έδωξε για χάρη του τους τυράννους και του έδωσε το δικαίωμα να συμμετάσχει στο Αμφικτιονικό συνέδριο.”

ουδέτερο. Βέβαια, δε λείπουν και οι αιχμές για τη συμπεριφορά των Θεσσαλών, οι οποίοι παραδόθηκαν στο Φίλιππο βλέποντας τα συμφέροντά τους να εξυπηρετούνται (*Δ' Φιλίπ.* 9): “*Ἀντρῶνας ἐπρίατο...*”¹³⁰

Ο τελευταίος χρονολογικά λόγος με τον οποίο ασχολήθηκα σ’ αυτήν την εργασία, είναι ο λόγος “*Περὶ τοῦ στεφάνου*”, που τοποθετείται στα 330 π.Χ., ἑξι χρόνια μετά το θάνατο του Φιλίππου. Ο γιος του, ο Μέγας Αλέξανδρος, είναι αυτός που έχει πάρει πολύ δυναμικά τη θέση του πατέρα του κι επιθυμεί όσο τίποτα άλλο την εκπλήρωση του μεγαλόπνοου του: την επέκταση της Ελλάδας ανατολικά, ἔξω από τα γεωγραφικά της ὄρια.

Γι’ ἄλλη μια φορά, οι κινήσεις του Φιλίππου πριν πεθάνει, είναι αυτές που οδηγούν το Δημοσθένη στην παράθεση στο λόγο του, των πράξεων των Θεσσαλών εξαιτίας φυσικά της συμμαχίας τους μαζί του (*Περὶ τοῦ στεφ.* 211): “*Ὡς γὰρ ἀφικόμεθ’ εἰς τὰς Θήβας, κατελαμβάνομεν Φιλίππου καὶ Θετταλῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων παρόντας πρέσβεις*”.¹³¹ Βέβαια, οι αναφορές του ρήτορα είναι σε παρελθοντικό χρόνο, γιατί ο Φίλιππος ἔχει πια πεθάνει κι ἔτσι οι πράξεις του αποτελούν πλέον παρελθόν για την Αθήνα. Ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρθηκε ο Φίλιππος στους Ἕλληνες στηλιτεύεται γι’ ἄλλη μια φορά από το Δημοσθένη (*Περὶ τοῦ στεφ.* 145): “*Οὐκ ἦν τοῦ πρὸς ὑμᾶς πολέμου πέρασ οὐδ’ ἀπαλλαγὴ Φιλίππῳ, εἰ μὴ Θηβαίους καὶ Θετταλοὺς ἐχθροὺς ποιήσειε τῇ πόλει*”¹³² Κατόρθωσε να προσεταιρισθεῖ τους Θεσσαλούς και να τους κάνει εχθρούς της Αθήνας και ἔπεισε τους Θηβαίους να συστρατεύσουν μαζί του εναντίον των Αθηναίων (*Περὶ τοῦ στεφ.* 147): “*Εἰ μὲν οὖν τῆς ἰδίας ἔνεκ’ ἐχθρας ἢ τοὺς Θετταλοὺς ἢ τοὺς Θηβαίους συμπεῖθοι βαδίζειν ἐφ’ ὑμᾶς, οὐδέν’ ἠγεῖτο προσέξειν αὐτῷ τὸν νοῦν*”.¹³³ Επίσης, στιγματίζει και τη συμπεριφορά των Θεσσαλών, οι οποίοι προκειμένου να εκπληρωθούν τα συμφέροντά τους, δέχτηκαν να συμμαχήσουν με το Φίλιππο και να τον βοηθήσουν στο μεγαλεπήβολο σχέδιό του, περί κυριαρχίας ἐπὶ των Ἑλλήνων (*Περὶ τοῦ στεφ.* 63): “*Πότερον αὐτὴν ἐχρῆν, Αἰσχίνη, τὸ φρόνημ’ ἀφείσαν καὶ τὴν*

¹³⁰ “Δωροδόκησε τότε τους Αντρώνας...”

¹³¹ “Μόλις λοιπόν φθάσαμε στη Θήβα, βρήκαμε εκεί παρόντες πρέσβεις του Φιλίππου και των Θεσσαλών και των ἄλλων συμμάχων τους.”

¹³² “Ο Φίλιππος δεν μπορούσε να τελειώσει τον εναντίον σας πόλεμο, ούτε να γλιτώσει από αυτόν, εάν δεν κατόρθωνε να κάνει τους Θηβαίους και τους Θεσσαλούς εχθρούς προς την πόλη.”

¹³³ “Εάν λοιπόν εξαιτίας της δικής του ἐχθρας επιχειρούσε να πείσει ἢ τους Θεσσαλούς ἢ τους Θηβαίους να εκστρατεύσουν μαζί του εναντίον σας, πίστευε ὅτι κανένας δε θα του ἔδινε προσοχή.”

ἀξίαν τὴν αὐτῆς (εννοείται η Αθήνα) ἐν τῇ Θετταλῶν καὶ Δολόπων τάξει συγκατακτᾶσθαι Φιλίππῳ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν προγόνων καλὰ καὶ δίκαι' ἀναιρεῖν;”¹³⁴. Ο Δημοσθένης θεωρεῖ τους Θεσσαλούς υπεύθυνους για ὅσα κακά και ταπεινωτικά συνέβησαν στους Ἑλληνες (*Περὶ τοῦ στεφ.* 64): “...τῆς ποίας μερίδος γενέσθαι τὴν πόλιν ἐβούλετ' ἄν, πότερον τῆς συναιτίας τῶν συμβεβηκότων τοῖς Ἑλλησι κακῶν καὶ αἰσχυρῶν, ἧς ἂν Θετταλούς καὶ τοὺς μετὰ τούτων εἴποι τις ἤ...”¹³⁵. Γι' ἀκόμα μια φορά φαίνεται ὅτι δεν τρέφει κάποια ἐκτίμηση στο πρόσωπό τους, ἀφοῦ εἶναι σύμμαχοι του Φιλίππου και συνεπῶς ἐχθροὶ τῆς πατρίδας του.

Συμπερασματικά λοιπόν, ἐξετάζοντας συνολικά τους λόγους του Δημοσθένη που περιέχουν ἀναφορές στους Θεσσαλούς, διαπιστώνω ὅτι το ὕφος του δε διαφοροποιεῖται. Ἀπὸ τον πρῶτο μέχρι τον τελευταῖο λόγο του, διάκειται ἐχθρικά προς τους Θεσσαλούς και η αἰτία εἶναι γνωστή: η συμμαχία τους με το Φίλιππο τους καταδίκασε να εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἀθήνας. Ἐκτός ἀπὸ ελάχιστες ἐξαιρέσεις ὅπου συμμερίζεται τον πόνο τους για ὅσα κατὰ καιροῦς υπέστησαν ἀπὸ το Φίλιππο και δείχνει οἴκτο, στις ὑπόλοιπες περιπτώσεις εἶναι αυστηρὸς και ἀδιάλλακτος. Η ὑπέρμετρη ἀγάπη του για την πατρίδα του, τον ἔχει κάνει ἐνθερμο υποστηρικτὴ των συμφερόντων τῆς και τον ἔχει κάνει ν' ἀναλάβει τον πρωταγωνιστικὸ ρόλο στο ἔργο τῆς προστασίας και τῆς υπεράσπισής τῆς. Τις περισσότερες φορές ἔχει δίκιο σ' αὐτά που λέει, ὅμως η φωνή του δεν ἀρκεῖ για να δραστηριοποιήσει τους Ἀθηναίους. Μόνο ὅταν οἱ ἴδιοι ἀντιλήφθηκαν ὅτι ο κίνδυνος εἶναι κοντὰ ἀποφάσισαν να λάβουν δράση, ὅμως ἦταν πλέον ἀργά, ὅπως ἀπέδειξε η ἀτυχῆς στιγμή τῆς μάχης στη Χαιρώνεια. Δεν μπορεῖ κανεὶς να κατηγορήσει το Δημοσθένη για ὅσα εἶπε ἢ ἐπράξε, γιατί ὑποκινούνταν ἀπὸ πολιτικούς σκοποὺς και ὑπερβολικὴ φιλοπατρία. Βέβαια ἦταν λίγοι αὐτοὶ που ἀκολούθησαν το παράδειγμά του και υπερασπίστηκαν με κάθε τρόπο την πατρίδα τους. Ἀυτὴ η μεγάλη του ἀγάπη για την Ἀθήνα ἦταν που τον οδήγησε στο σημεῖο να βάλει ο ἴδιος τέλος στη ζωὴ του, ὅταν εἶδε ὅτι δεν ὑπάρχει ἄλλη λύση για τὴ σωτηρία του. Ἐτσι τον βρήκε τελικὰ ο θάνατος που ταίριαζε στον ἠρωικὸ ἀλλά

¹³⁴ “Ποιο ἀπὸ τα δύο ἔπρεπε αὐτή, Αἰσχίνη, ἀφοῦ θα ἐγκατέλειπε το (πατροπαράδοτο) ἦθος και την ἀξία τῆς ἐφύπντας στο ἐπίπεδο των Θεσσαλῶν και των Δολόπων, να βοηθήσει το Φίλιππο στην κυριαρχία του ἐπὶ των Ἑλλήνων και να ἀφανίσει τις ἐνδοξες και ὑπὲρ του δικαίου πράξεις των προγόνων;”

¹³⁵ “Ποια μερίδα θα ἠθέλε να ἀκολουθεῖ η πόλη, ποιο ἀπὸ τα δύο, να συμβάλει σε ὅσα συνέβησαν στους Ἑλληνες κακά και ταπεινωτικά, στην οποία μερίδα θα κατέτασσε κανεὶς τους Θεσσαλούς και τους ὁμοίους τους ἢ...”

άτυχο αγώνα του. Τη ζωή του την αφιέρωσε σε μια ύψιστη ιδέα, που για πολλούς σύγχρονούς του δεν είχε πια καμιά σημασία. Ο ίδιος όμως δεν μπορούσε να την απαρνηθεί: την ιδέα της ανασύστασης του αθηναϊκού μεγαλείου.

Συμπεράσματα

Ο λαός της Θεσσαλίας, έχοντας συνάψει συμμαχία με το βασιλιά Φίλιππο (πιστεύοντας στις μάλλον ψευδείς διαβεβαιώσεις του περί ελευθερίας και ανεξαρτησίας του), δε θα μπορούσε να είναι τίποτα άλλο, παρά αντίπαλος της Αθήνας. Οι Θεσσαλοί ακολουθούσαν το Φίλιππο στις πολεμικές του επιχειρήσεις, καθώς διέθεταν πολύ καλό ιππικό και ο Φίλιππος (όπως αφήνει να εννοηθεί κι ο Δημοσθένης στο λόγο του “Περί του στεφάνου” στην παρ. 146) υπολόγιζε και βασιζόταν στη στρατιωτική τους δύναμη. Μπορεί βέβαια ο Φίλιππος να χρησιμοποίησε μηχανορραφίες προκειμένου να πάρει τους Θεσσαλούς με το μέρος του και να τους κάνει συμμάχους του (π.χ. τους υποσχέθηκε ότι θα εκδιώξει τους τυράννους που τους εξουσίαζαν και ενώ το έπραξε, ουσιαστικά έγινε ο ίδιος εξουσιαστής τους, καθώς επέβαλε σύστημα τετραρχίας για να τους διοικήσει), όμως και οι Θεσσαλοί δε δέχτηκαν τη συμμαχία έχοντας ανιδιοτελείς σκοπούς. Επιθυμούσαν και οι ίδιοι να καρπωθούν κάποια από τα προνόμια της συμμαχίας ένα εκ των οποίων ήταν και μία θέση στο Αμφικτιονικό συνέδριο. Έτσι λοιπόν, βλέποντας ο Δημοσθένης αυτή τη συμπεριφορά των Θεσσαλών, σχηματίζει αρνητική γνώμη για το ήθος τους και εκφράζεται τις περισσότερες φορές στους λόγους του με απαξιωτικό τρόπο. Δε διστάζει μάλιστα να τους καταστήσει υπεύθυνους για όσα κακά συνέβαιναν στους Έλληνες σ’ εκείνη την περίοδο (Περί του στεφ. 64). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου ο Δημοσθένης δεν εκφράζεται με αρνητικό τρόπο για τους Θεσσαλούς: αυτό συμβαίνει όταν αναφέρεται στο γεγονός ότι έπεσαν θύματα εξαπάτησης από το Φίλιππο. Βέβαια, όταν συμβαίνει αυτό, μάλλον αποσκοπεί στο ν’ αποδείξει στους Αθηναίους τη δολιότητα του Φιλίππου, παρά συμερίζεται την κατάσταση των Θεσσαλών. Φαίνεται εξάλλου σ’ όλους τους λόγους του, ότι δεν τον ενδιαφέρει τίποτα άλλο παρά μόνο η σωτηρία της πατρίδας του. Έτσι λοιπόν, αναφερόμενος στους Θεσσαλούς, στοχεύει έμμεσα στο να καταδείξει στους συμπολίτες του τη σοβαρότητα της κατάστασης και τον επικίνδυνο χαρακτήρα του Φιλίππου. Υπερηφάνεια, φιλοπατρία, μαχητικότητα είναι οι τρεις λέξεις που θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν τη ζωή και το έργο του μεγάλου Αθηναίου ρήτορα. Είναι πραγματικά άξια θαυμασμού η ζωντάνια που επέδειχνε για την υπεράσπιση της πατρίδας του, ακόμα και μέχρι το τέλος της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Αρχαίες Πηγές

Χρησιμοποιήθηκαν οι ακόλουθες εκδόσεις:

Demosthenes I, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, W. Heinemann, London 1970.

Demosthenes II, Loeb Classical Library, μτφ. C. A. Vince and J. H. Vince, W. Heinemann, London 1971.

Demosthenes III, Loeb Classical Library, μτφ. J. H. Vince, W. Heinemann, London 1956.

Demosthenes IV, Loeb Classical Library, μτφ. A. T. Murray, W. Heinemann, London 1965.

Demosthenes V, Loeb Classical Library, μτφ. A. T. Murray, W. Heinemann, London 1964.

Demosthenes VI, Loeb Classical Library, μτφ. A. T. Murray, W. Heinemann, London 1956.

Demosthenes VII, Loeb Classical Library, μτφ. N. W. DeWitt and N. J. DeWitt, W. Heinemann, London 1962.

Δημοσθένους Λόγοι, *Κατ' Ἀριστοκράτους*, μτφ. Κ. Αραπόπουλου, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Α' ,Β' Φιλιππικοί*, μτφ. Α. Γαληνού, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Α' , Β' ,Γ' Ὀλυνθιακοί*, μτφ. Α. Γαληνού, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Περὶ εἰρήνης, Περὶ Ἀλοννήσου, Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ*, μτφ. Κ. Αραπόπουλου, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, Γ', Δ' Φιλιππικοί, μτφ. Α. Γαληνού, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Περί τῆς παραπρεσβείας*, μτφ. Κ. Αραπόπουλου, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Κατὰ Νεαίρας*, μτφ. Κ. Αραπόπουλου, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Δημοσθένους Λόγοι, *Περί τοῦ στεφάνου*, μτφ. Ν. Κασιμάκου, Πάπυρος, Αθήνα 1975

II. Μελέτες

Herman Bengtson, *Ιστορία της αρχαίας Ελλάδος*, μτφ. Α. Γαβριλῆς, Μέλισσα, Αθήνα 1991.

Nicholas Hammond, *Το Μακεδονικό κράτος*, Παπαζήσης, μτφ. Δ. Γκούσκος, Ε. Σακελλάριος, Αθήνα 1999.

Werner Jaeger, *Δημοσθένης*, μτφ. Δ. Καρπουζά-Καρασάββα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1984.

Albin Lesky, *Η Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, μτφ. Α. Τσοπανάκη, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988.

R. Sealey, *A History of the Greek city-states 770-338 b.C.*, University of California Press, Berkeley 1976.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ,
ΣΤΟΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΣΕ ΘΕΣΣΑΛΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ΣΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ**

Κατ' Ἀριστοκράτους

- «...ἢ Θετταλοῖς» (Κατ' Ἀριστοκράτους, παρ.112)
- «...Θετταλοὶ δ' οὐδένα πόποθ'...» (Κατ' Ἀριστοκράτους, παρ.112)
- « Ἀλέξανδρον ἐκεῖνον τὸν Θετταλὸν...πάντ' ἦν Ἀλέξανδρος...ἄν τις ἀποκτείνει Ἀλέξανδρον...» (Κατ' Ἀριστοκράτους, παρ.120)
- « γράψας δ' ὡς Ἀλεξάνδρου...» (Κατ' Ἀριστοκράτους, παρ.162)
- « Μένωνι τῷ Φαρσαλίῳ...» (Κατ' Ἀριστοκράτους, παρ.199)

Α' Φιλιππικός

- «...καὶ Σκιάθῳ...» (Α' Φιλιππικός, παρ.32)
- «...εἰς Παγασάς» (Α' Φιλιππικός, παρ.36)

Α' Ὀλυνθιακός

- «...Παγασαί...» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.9)
- «...εἶτα Θετταλίας ἐπέβη» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.13)
- « Μετὰ ταῦτα, Φεράς...» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.13)
- « Μετὰ ταῦτα...Παγασάς...» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.13)
- «Μετὰ ταῦτα...Μαγνησίαν» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.13)
- «...εἶτα τὰ τῶν Θετταλῶν.» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.21)

- « Καὶ γὰρ Παγασὰς...» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.22)
- «...καὶ Μαγνησίαν» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.22)
- « τὰ γὰρ κοινὰ τὰ Θετταλῶν...» (Α' Ὀλυνθιακός, παρ.22)

Β' Ὀλυνθιακός

- « Θετταλοὺς δὲ...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.7)
- «...τῶ Μαγνησίαν παραδώσειν» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.7)
- « ἢ ὡς...δεδουλωμένοι Θετταλοὶ...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.8)
- « πρὸς δὲ Θετταλοὺς...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.11)
- «...ἐψηφισμένοι Παγασὰς ἀπαιτεῖν...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.11)
- « καὶ περὶ Μαγνησίας...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.11)
- « νυνὶ δὲ Θετταλοῖς νοσοῦσι...» (Β' Ὀλυνθιακός, παρ.14)

Περὶ εἰρήνης

- « οὐ μὴ μετέχουσι Θετταλοὶ...» (Περὶ τῆς εἰρήνης, παρ.14)
- « Θετταλοὶ δ'...» (Περὶ τῆς εἰρήνης, παρ.19)
- « καὶ Θετταλοὶ...» (Περὶ τῆς εἰρήνης, παρ.20)
- « Θετταλοὶ δέ...» (Περὶ τῆς εἰρήνης, παρ.23)

Β' Φιλιππικός

- « τῶν Θετταλῶν ἰπέων» (Β' Φιλιππικός, παρ.14)

- « Τί δ' οί Θετταλοί;» (B' Φιλιππικός, παρ.22)
- « καὶ Μαγνησίαν ἐδίδου» (B' Φιλιππικός, παρ.22)

Περὶ τῆς παραπρεσβείας

- « πλὴν Θετταλῶν» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.50)
- «... καὶ Θετταλοί» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.50)
- «... οὐδέ Θετταλῶν» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.62)
- «...οὐδέ Θετταλοῖς» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.63)
- « ἦκον εἰς ὑμᾶς ἑναγχος Θετταλοὶ καὶ Φιλίππου πρέσβεις» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ. 111)
- « ἐν τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸ τοῦ Διοσκορείου» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.158)
- «...εἰς Φεράς ἀφίκτα» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.158)
- « ἀπῆραν...εἰς Παγασάς...» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.163)
- «...καὶ προϊόντες ἀπὴντων ἐν Λαρίσῃ» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.163)
- «...ἐν Φεραῖς...» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.175)
- « κατὰ Θετταλίαν» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.198)
- «... τοιαῦτα ζηλώματα Θετταλῶν» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.260)
- « τοὺς πρὸς Θετταλοὺς...ὄρκους» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.318)
- « ἐστασίαζε μὲν αὐτῷ τὰ Θετταλῶν καὶ Φεραῖοι οὐ συνηκολούθουν...» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.320)
- « καὶ τοὺς Θετταλοὺς» (Περὶ τῆς παραπρεσβείας, παρ.321)

Περὶ Ἀλοννήσου

- « περὶ Ἀλοννήσου...» (Περὶ Ἀλοννήσου, παρ.2)
- « ἡ Σκύρου» (Περὶ Ἀλοννήσου, παρ.4)
- « Φεραίων μὲν ἀφήρηται τὴν πόλιν...» (Περὶ Ἀλοννήσου, παρ.32)

Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ

- «...καὶ Θετταλίας.» (Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, παρ.14)
- « τὸν δ' ἐπὶ Σκίαθον...» (Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, παρ.36)
- « οὐδὲ Φεραίοις πρότερον...» (Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, παρ.59)
- « Οἶον Θετταλοὺς πολλὰ δοῦς...» (Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, παρ.62)
- « τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν» (Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, παρ.65)

Κατὰ Νεαίρας

- «...καὶ Σκύρου...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.4)
- «...μετὰ ταῦτα Σίμος ὁ Θετταλὸς...ἀφικνεῖται» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.24)
- «...μαρτυροῦσιν εἰδέναι Σίμον τὸν Θετταλὸν...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.25)
- «...Πειθόλαν τε τὸν Θετταλὸν...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.91)
- « ἐν Θετταλίᾳ δὲ...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.108)
- «...καὶ Μαγνησίᾳ...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.108)
- «...μετὰ Σίμου τοῦ Λαρισαίου...» (Κατὰ Νεαίρας, παρ.108)

Γ' Φιλιππικός

- « Καὶ μὴν καὶ Φεράς...» (Γ' Φιλιππικός, παρ.12)
- « εἰς Θετταλίαν ἐλθῶν» (Γ' Φιλιππικός, παρ.12)
- « Ἀλλὰ Θετταλία πῶς ἔχει;» (Γ' Φιλιππικός, παρ.26)
- « καὶ Θετταλοὺς καὶ...» (Γ' Φιλιππικός, παρ.32)
- « Γράφει δὲ Θετταλοῖς...» (Γ' Φιλιππικός, παρ.33)

Δ' Φιλιππικός

- « Ἀντροῶνας ἐπρίατο...» (Δ' Φιλιππικός, παρ.9)
- « Φεράς...» (Δ' Φιλιππικός, παρ.10)
- « οὐδέ Φεραίοις...προσβάλλων» (Δ' Φιλιππικός, παρ.61)
- « Οἶον Θετταλοὺς πολλὰ δοὺς...» (Δ' Φιλιππικός, παρ.64)
- « ἐν Θετταλίᾳ» (Δ' Φιλιππικός, παρ.67)
- « τοῦ πλήθους τοῦ Θετταλῶν» (Δ' Φιλιππικός, παρ.67)

Ἐπιστολὴ Φιλίππου

- « ἐν τῷ Παγασίτῃ κόλπῳ» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.5)
- « τὰ δ' ὑπογυϊότατα Πεπαρηθίων» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.12)
- « καταλαβόντες Ἀλόνησον» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.12)
- « ἠδίκησαν ἐμέ Πεπαρήθιοι» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.13)
- « Πεπαρήθιοι δὲ τὴν νῆσον κατέλαβον» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.15)
- « εἰ Πεπαρηθίων ἦν ἡ νῆσος» (Ἐπιστολὴ Φιλίππου, παρ.15)

Εἰς τὴν τοῦ Φιλίππου ἐπιστολὴν

- « οὐκ ἀγνοεῖται δ' ὑπὸ Θετταλῶν» (Εἰς τὴν τοῦ Φιλίππου ἐπιστολὴν, παρ.4)

Περὶ τοῦ στεφάνου

- « πρὸς...Θετταλοὺς...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.36)
- « ὧ Θηβαῖοι καὶ Θετταλοί...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.40)
- « Σῖμος ὁ Λαρισαῖος...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.48)
- « ...ἕως Θετταλίαν ὑπὸ Φιλίππῳ ἐποίησαν» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.48)
- «... ἐν τῇ Θετταλῶν καὶ Δολόπων τάξει...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.63)
- « ἧς ἂν Θετταλοὺς...εἶποι τις» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.64)
- «...Ἀλόνησον...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.70)
- « καὶ τὴν Πεπαρήθου πόρθησιν» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.70)
- «...καὶ Θετταλοὺς ἐχθροὺς ποιήσῃε τῇ πόλει» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.145)
- «...μήτε Θετταλῶν ἀκολουθούντων...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.146)
- « ἢ τοὺς Θετταλοὺς...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.147)
- « καὶ τοὺς Θετταλοὺς...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.148)
- « ἦγον οἱ...πονηροὶ τῶν Θετταλῶν...» (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.152)
- « τίνα σπουδὴν ἐποιεῖσθε, προσκαλέσασθαι βουλόμενοι Θετταλοὺς» (αναφέρεται στους Αθηναίους) (Περὶ τοῦ στεφάνου, παρ.166)

- « κατελαμβάνομεν Φιλίππου καὶ Θετταλῶν...» (*Περὶ τοῦ στεφάνου*, παρ.211)
- «...τοὺς ὑπάρχοντας ἕκαστοι πολίτας ἐξαπατῶντες καὶ διαφθείροντες, ἕως δούλους ἐποίησαν. Θετταλοὺς...» (*Περὶ τοῦ στεφάνου*, παρ.295)
- «...εἰ ἓν' ἄνδρα μόνον Θετταλία...» (*Περὶ τοῦ στεφάνου*, παρ.304)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074866

